

Allame Teherani

Poslanica o srži duhovnog putovanja

Naslov izvornika
رسالة لبّ اللباب في سير و سلوك أولى الألباب

Urednik
Munib Maglajlić

POSLANICA O SRŽI DUHOVNOG PUTOVANJA

*Zapis sa časova praktičnog irfana
Allame Tabatabaija*

Zapisao i priredio
Allame Muhammed Husejn Husejni Teherani

Preveo sa perzijskog
Amar Imamović

Fondacija “Mulla Sadra”
u Bosni i Hercegovini

Sarajevo 2008

Uvod

Neka su najljepši pozdravi čistoj duši Poslanika posljednjeg vremena, Muhammedu Mustafi, i nasljedniku plemenitog roda, posjedniku položaja velajatul-kubra, Aliju Murtedi, i časnim potomcima, Čistim Imama, posebno polu duhovne sfere kontingentnog svijeta, Hudždžet ibn Hasanu Al-Askeriju Imamu Mehdiu!

Osjećaj ljubavi prema vjeri, naklonjenost i težnja ka skrivenim svjetovima te otkrivanje natprirodnih i metafizičkih tajni dio je ljudskih nagona i njegove prirode. Ovaj nagon posljedica je privlačenja¹ Voljenog, tj. Njegovog privlačenja kontingentnog² svijeta ka Sebi, a posebno čovjeka kao plemenitog stvorenja ka Njegovom položaju apsoluta i beskonačnosti, dok je duh magnetizma upravo duša duše koja se tumači i kao duša ili hakikat hakikata, osnova praiskonskog vječnog, izvor ljestvica i ishodište postojanja i krajnosti savršenstva.

كُلُّ عِبَارَةٍ وَ أَنْتَ الْمَعْنَى يَا مَنْ هُوَ لِلْقُلُوبِ مِغْنَاطِيسٌ

¹ Privlačenje znači približavanje roba Bogu Njegovom blagonaklonošću spremnjem za roba u svemu onome ka čemu rob ima potrebu tokom putovanja kroz postaje ka Istini, bez usiljenosti, napora i truda.

² Kontingencija: slučajnost, mogućnost, eventualnost; kontingentni svijet nasuprot nužnom svijetu.

Cijeli svijet kontingentnog postojanja u položaju je izraza, a Ti Si njegovo značenje, o Ti Koji privlačiš srca.³

Ovo istinsko magnetno privlačenje uzrokuje cijepanje povezanosti sa prirodom i ograničenjima duše, kretanje ka svijetu nadmaterijalnosti, apsolutnosti, neograničenosti i na kraju iščeznuće u radnji, imenu i atributu Svetoga Bitka, Ishodištu svih ishodišta, Krajnosti svih namjera, dok je opstojanje cjelokupne egzistencije ovisno o postojanju Obožavanog, Onoga Koji je uviše-niji od svake radnje koja se može zamisliti.

جَذْبَةٌ مِنْ جَذَبَاتِ الرَّحْمَنِ شُوازِي عِبَادَةُ التَّقْلِينِ

Jedno privlačenje od Božijih privlačenja jednako je (sa stanovišta uticaja na usavršavanje čovjeka) ibadetu ljudi i džina.

Čovjek u svojoj skrivenoj biti i prirodi otkriva poticaj za kretanje ka željenoj Kabi te uz pomoć snage duhovne intuicije i Božanske prirode otpočinje putovanje cijelim svojim bićem ka ovom cilju. Prema tome, svi organi i udovi trebaju učestvovati u ovom putovanju. Svijet tijela i materije, koji čini čovjekovu ovozemaljsku prirodu, svijet misli i formi, koji gradi njegov Berzah, svijet razuma i nefs, koji predstavlja njegovu zbilju, svi trebaju biti uključeni uporedo jedni sa drugima i potpop-magati jedni druge na ovom putovanju.

Tijelo na tom putu treba svoje “lice” okrenuti Kabi i u stanju namaza obavljati kijam, ruku i sedždu. Um se treba osigurati od svojih suvišnih i nepoželjnih misli i usredotočiti prema Sidretul-muntehâ.⁴ Duša se treba

³ Sabzivari: *Manzume*, str. 183., poglavje o Božijim radnjama.

⁴ Aluzija na 14. ajet sure *Nedžm*.

ispuniti svjetlostima Harema Božijeg i unutar sigurnosti Harema svetog jedinstva ostati zapanjena i iščeznuti.

Iz ovoga jasno proizlazi koliko su oni koji obraćaju pažnju na vanjštinu, koji se u ibadetima i dobrim djelima ograničavaju samo na formu, koja se pored srži i suštine zadovoljava samom spoljašnjošću, koliko su takvi daleko od željene Kabe i zaklonjeni od Njegove ljepote i susreta s Njim.

Isto tako, koliko su samo daleko od željene zbilje oni koji su se samo posvetili značenjima dubljih smislova, a izbjegavaju činjenje dobrih djela i ibadeta propisanih vjerozakonom. Oni se, umjesto stvarnošću, zadovoljavaju imaginacijom i uobraziljom.

Zar Božija svjetlost nije rasuta i prisutna u svim manifestacijama kontingentnog svijeta?! Zašto onda da tijelo izuzmemo od ibadeta i ovaj mali svijet lišimo otkrovenja Božijih svjetlosti?! Zašto se ograničiti samo na izraze visokih značenja kao što su sjedinjavanje, srž, bit i ibadet srca?! Zar takav ibadet nije jednostran i manjkav?!

Srednji metod i srednji ummet jesu oni koji slijede vanjsko i unutrašnje i sve razine svoga bića podstiču na pokornost Voljenom Svetom, stičući time opskrbu na ovom *melekutskom*⁵ putovanju. Vanjštinu su prihvatali

⁵ *Melekut* predstavlja svijet duša, svijet gajba (skrivenog) i svijet značenja, *Džeberut* svijet svjetlosti, *Lahut* je Božanska Bit, dok *Svijet Mulka* čine materija i tijela, a nazivaju ga još i *Svijet Šehadeta*. Također se kaže da se svaka stvar sastoji iz tri djela, i to: spoljašnjosti te stvari koja se naziva *Mulk*, njene unutrašnjosti koja se naziva *Melekut*, a *Džeberut* predstavlja granicu razdvajanja. (Preuzeto iz knjige *Irfanski termini* od Seyyida Džafera Sedžadija.) Izraz *Melekut* u Kur'anu javlja se na četirima mjestima: "I mi pokazasmo Ibrahimu Carstvo (*Melekut*) Nebesa i Zemlje da bi čvrsto vjerovao." (*El-En 'ām*, 75.) "Zašto oni ne promisle o Carstvu

znakom unutrašnjeg, a unutrašnje su uzeli kao dušu i zbilju vanjštine. Ovo dvoje su pomiješali jedno sa drugim kao mlijeko i šećer. Kroz vanjštinu su tražili sjedinjenje sa unutrašnjim, dok su unutrašnje bez vanjštine smatrali rasutom prašinom.

*Moj Bože, osvijetli moju spoljašnjost poslušnošću Tebi, i nutrinu moju ljubavlju prema Tebi, i srce moje spoznajom Tebe, i dušu moju posmatranjem Tebe, i nutrinu moju potpunom sjedinjeničću sa svjetlošću Tvojom, o Vlasniče Uzvišenosti i Časti!*⁶

Iz ovoga se jasno da zaključiti kako za usavršavanje duše i uznesenje (*miradž*) ljudskih savršenstava ni u kom slučaju nije dovoljno ograničiti se samo na božanske, intelektualne i misaone nauke, kao što je učenje i podučavanje filozofije. To je zato što osmišljavanje misaone logičke dedukcije i demonstracija dokaza na tačnim logičkim osnovama i ispravnim uvodnim sudovima daruje umu zadovoljavajući rezultat, ali ne ispunjava srce i dušu. Duša u ovom slučaju ostaje uskraćena za dosezanje zbilja i posvjedočenja Istine.

Filozofija posjeduje autentičnu vrijednost i najplenumitija je umska i spekulativna nauka koja dokazuje tevhid čvrstim i neporecivim argumentima, otklanjajući svaki oblik sumnje, što i jeste u skladu sa onim na šta nas poziva plemeniti Kur'an, kao i predaje prenesene od duboko upućenih u vjeru, Čistih Imama, čuvara Objave.

(*Melekutu*) nebesa i Zemlje?” (*El-A'râf*, 185) “Upitaj: ‘U čijoj je ruci je Vlast (*Melekut*) nad svim?’” (*El-Mu'minun*, 88.) “Neka je hvaljen Onaj u Čijoj je ruci Vlast (*Melekut*) nad svim, Njemu će se vratiti.” (*Ja-sin*, 83.)

⁶ Dova Imama Alija.

Međutim, ograničavanje na filozofski i argumentirani tevhid u školi analize bez pokornosti srca, savjesti i unutrašnjeg svjedočenja manjkav je i nedovoljan posao.

Ostavljanje srca gladnim duhovne hrane skrivenog svijeta i melekutske svjetlosti Božije Ljepote i Uzvišenosti, zadovoljavanje pukim proputovanjem kroz knjige, biblioteke, škole, učenjem i podučavanjem, pa čak i da to dostigne svoj najveći stepen, nije ništa više nego putovanje jednoga organa, odnosno dijela cjeline, a zanemarivanje i ostavljanje uzvišenijeg i odabranijeg organa gladnim.

Istinska vjera se pridržava i obraća pažnju na oba aspekta, istovremeno upotpunjajući i usavršavajući skrivene ljudske potencijale u okrilju vjere. Istinska vjera s jedne strane potiče na razmišljanje, a s druge naređuje iskrenost, čišćenje srca od nataložene hrde i pohote, poziva na smiraj srca, sigurnost i mirnoću misli, što i Kur'an u 9. i 10. ajetu sure *Šems*, nakon jedanaest velikih zakletvi, kazuje:

قَدْ أَفْلَحَ مَنْ زَكَّاهَا ◆ وَقَدْ حَابَ مَنْ دَسَّاهَا

Uspjet će samo onaj ko je očisti, a bit će izgubljen onaj ko je na stranputicu odvede.

Obraćajući se čovjeku, ovi kur'anski ajeti razgovaraju sa njegovim unutrašnjim bićem i na najljepši način pozivaju mislioce i učitelje filozofije deduktivne škole na robovanje, samoposmatranje i preispitivanje savjesti da bi sa iskrenošću u djelu i radi zadovoljstva Božijeg – a u skladu sa riječima Poslanika: “Svako ko četrdeset dana (sebe i svoje poslove) učini iskrenim samo zarad Boga, izvori mudrosti će poteći iz njegovog srca na jezik” – ključali izvori božanske spoznaje potekli iz

njihovih srca na jezik, a nakon toga prerasli u uzburkanu bujicu misli i milostivih nadahnuća iz dubine duše.

Slava istočne filozofije, štaviše, ponos cijelog svijeta filozofije, Mulla Sadra Širazi, nakon života provednog u promišljanjima o transcendentalnoj teozofiji (حکمت متعالیه), naposljetku privučen i posvećen robovanju, ibadetu i pročišćenju duše, u uvodu svoga monumentalnog djela *Asfar* piše: "Kajem se mnogo Bogu što sam dio svoga života protračio izučavajući mišljenja kvazifilozofa, teoloških diskutanata, njihova površna zaključivanja, učeći njihove govore i metode rasprave, sve dok mi na kraju nije postalo jasno, a u svjetlu imana i uz pomoć Božiju, da je njihovo zaključivanje bez rezultata i da njihov put nije ispravan put. Zbog toga sam povodac svojih poslova prepustio Dobročinitelju Bogu i Njegovom Poslaniku, donosiocu radosnih vjesti i upozoritelju, i u sve ono što nam je stiglo od njega povjerovali smo i potvrdili to, ne nastojeći da nađemo razumno objašnjenje i naučni metod za govor Poslanikov, već smo se poveli za njegovom uputom, izbjegavajući ono od čega je odvraćao, a potčinjavajući se Božijim riječima: 'Ono što vam je Poslanik dao – to uzmite, a ono što vam je zabranio – ostavite', sve dok Bog nije otkrio srcu ono što je otkrio i blagoslovom slijedenja Poslanika ostvario se cilj."

Ovom prilikom treba spomenuti najboljeg, najvećeg i vječnog fakihu, Božijeg mudraca i arifa sa početka prošlog stoljeća, merhuma ajetullahul-hakk mulla Hu-sejnkolija Hamedanija. Ovaj veliki fakih i mislilac bez premca, istaknuti filozof koji je ovладao svim istinski vrijednim naukama u svjetlu irfana i pročišćenju nefsa – protkavši znanje svjetlostima Lica Božijeg, svakoj posebno odredivši njeno mjesto i stepen – ostvario je

krajnji cilj, tj. sigurnost Harema Božijeg. Odgojio je učenike i predao ih školi irfana, a svaki od njih je blistajuća zvijezda na nebu vrlina i tevhida i osvjetljava svijet dokle se prostiru zrake zapažanja i razumijevanja. Među njima su Aga sejjid Ahmed Teherani Kerbelai i njegov učenik, ponos fakiha, ukras arifa Hadži Mirza Ali Aga Kazi, neka im Allah uveća položaj!

Ponos komentatora Kur'ana i oslonac istraživača, naš poštovani učitelj Allame sejjid Muhammed Husejn Tabatabai, i pored toga što se od početka života kretao uz pomoć dvaju krila, nauke i djela, prošavši sve stepene filozofske i irfanske škole merhuma Kazija, nakon života provedenog u filozofskoj dedukciji i dokazima, ojačavajući intelekt racionalnim naukama kroz djela *Išârât*, *Asfâr* i *Šifâ*, istovremeno potpuno zauzet unutrašnjim samoćama, Božijim tajnama i irfanskim samopreispitivanjima, na kraju je zaustavio svoju jahalicu na pragu svetoga Kur'ana i toliko se udubio u ajete da su za njega rasprava, razmišljanje, kiraet i tumačenje kur'anskih ajeta bili uzvišeniji od svakoga zikra i misli. Zadubljivanje u ajete bilo mu je draže i pružalo mu je veće zadovoljstvo od svake filozofske argumentacije i dokazivanja. On nije imao ništa, osim čiste poniznosti spram Posjednika Šerijata i njegovih plemenitih nasljednika.

Poštovani prijatelj, obazriviji od brata, merhum ajetullah šejh Murteza Mutahari, neka mu se Bog smiluje, kojeg poznajem više od 35 godina, nakon života provedenog u učenju, raspravi, podučavanju, pisanju, moralnim propovijedima, pažljivom izučavanju filozofije sa umješnom mišlju i kritičkim stavom, na kraju je zaključio sa sigurnošću da bez povezanosti sa unutrašnjim i Bogom Dobročiniteljem te bez napajanja

srca sa izvora izlijevanja Božije milosti čovjek ne može steći sigurnost misli i mirnoću savjesti. Bez toga čovjek nikada neće moći ući u čisti Harem Božiji i tamo učiniti tavaf, stići do željene kible i čvrstim korakom stupiti na mejdan te kao svjeća izgorjeti i istopiti se, ili – kao leptir koji sebe baca u vatru – postati vjernik koji opčaran oduševljeno nestaje u bezobalnom moru suštine atributa i imena Svetog Obožavanog, dok se njegovo biće rasprostire u opsegu Njegove egzistencije.

Bdjenje u mrklim noćima, plač i tihe molitve u posljednjim dijelovima noći, uranjanje u zikr i razmišljanje, zalaganje na časovima Kur'ana, udaljavanje od zaljubljenika u Ovaj svijet i pohotnika, druženje sa Božijim prijateljima – bilo je osvjedočenje njegovog duhovnog putovanja. Neka mu Allah podari Svoju veliku milost!

لِيَشْلُّ هَذَا فَلَيَعْمَلِ الْعَامِلُونَ

Za ovako nešto neka se trude trudbenici.⁷

إِنَّ اللَّهَ مَعَ الَّذِينَ آتَقُوا وَالَّذِينَ هُمْ مُحْسِنُونَ

Allah je zaista uz one koji se Njega boje i grijeha klone i koji dobra djela čine.⁸

Nekad ranije zamoliše me da povodom godišnjice njegovog šehadeta nešto napišem. Moja malenkost, koja sebe ne vidi dostojnom i uvelike zauzeta mnoštvom poslova, ustegla se od prihvatanja ove obaveze. Međutim, nedavno, nakon učestalih obraćanja ruha ovog poštovanog prijatelja, potakao me da načinim ovaj mali zapis i dodam ga kao uvod poslanici koju sam napisao o duhovnom putovanju i predam je za obveseljavanje ruha

⁷ *Es-Sâffât*, 61.

⁸ *En-Nahl*, 128.

ovoga merhuma tragaocima za Istinom, putnicima predanosti Bogu koji su na putu zbilje. U Njegovoј ruci uzda je poslova i od Njega tražim pomoć!

Osnova ove poslanice je suština i srž prvog kruga časova ahlaka i irfana koje je naš cijenjeni učitelj Allame Tabatabai držao nekim učenicima 1368/69. hidžretske godine u islamskom učilištu Komu. Ovaj rob je sve časove objedinio u obliku knjige. Njeno iščitavanje smatrao sam uzrokom prosvjetljenja i pročišćenja duše u razdobljima potištenosti, neraspoloženja i umora.

Sada, kada sam prošao jedan krug ove knjige, pojedina mjesta sam ispravio, a na drugim i nešto dodao. Sevabe ove knjige predajem ruhu Murteze Mutaharija. Neka Allah uveća njegov položaj!

Moj Bože, proživi ga sa Tvojim bliskim prijateljima, učini ga od prijatelja Muhammedovih i njegove čiste porodice, a i nas! Tako Ti Milosti Tvoje, o Ti Koji Si od milostivih Najmilostiviji!

Sejjid Muhammed Husejn Husejni Teherani

SAŽETO UPOZNAVANJE SA OPĆIM PLANOM PUTOVANJA KA BOGU

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

Neka je blagoslov Božiji na Muhammeda i njegovu čistu porodicu!

Uzvišeni i Moćni Bog je rekao:

سُرِّيْهِمْ آيَاتِنَا فِي الْأَفَاقِ وَفِي أَنْفُسِهِمْ حَتَّىٰ يَتَبَيَّنَ لَهُمْ أَنَّهُ الْحَقُّ
أَوَلَمْ يَكُفِ بِرَبِّكَ أَنَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدٌ ◆ أَلَا إِنَّهُمْ فِي مُرْبَدٍ
مِّنْ لِقَاءِ رَبِّهِمْ أَلَا إِنَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ مُّحِيطٌ

Mi ćemo im ubrzo pružiti dokaze Naše na obzorjima (Nebesima, Zemlji i prirodi), a i u njima samima, dok im ne bude sasvim jasno da je On istina. A zar nije dovoljno to što je Gospodar tvoj Svjedok svemu? Oni sumnjuju u susret sa svojim Gospodarom, a On znanjem Svojim obuhvata sve.⁹

*Kako divna zora bi i kako blagoslovljena noć
Te noći sudbonosne kad me tek otkupiše*

*Od sjaja zrake biti moje kad me onesvijestiše
Vinom iz pehara otkrovenja osobina mojih kad
me napojiše¹⁰*

⁹ Fussilet, 53-54.

¹⁰ Hafiz Širazi: *Divan*.

Ljudi materijalisti, živeći u pustinji tame materijalizma, poniru u bezobalno more strasti i mnoštva, dok ih u svakom trenutku jedan od valova materijalnih ovisnosti i veza baca iz jednog mjesta u drugo. Dok još nisu ni došli sebi od udaraca i povreda prijašnjeg vala, drugi, još veći i strahovitiji valovi, koji se uzdižu iz ljubavi prema bogatstvu, novcu, ženi i djeci, jedan za drugim udaraju im šamare, povlačeći ih na dno dubokog strašnog mora, a njihovi glasovi zapomaganja i vapaja gube se u buci valova. Gdje god da pogledaju, oni vide nemoć, siromaštvo, žaljenje i kajanje, što je odraz i neodvojiva osobina ispraznog materijalizma koji im prijeti i plaši ih.

U međuvremenu, samo ponekad ih pomiluje nadahnjujući povjetarac koji se zove privlačenje (*džezbe*). Oni uvidaju da ih ovaj priyatni povjetarac povlači na jednu stranu i vodi ka nekom cilju. Međutim, taj povjetarac ne lahorí stalno, već nadolazi samo s vremena na vrijeme.

Znaj da su kod Gospodara vašega u danima života vaših povjetarci, i zato se trudite da im se izložite, a ne da se okrenete od njih.¹¹

U ovim trenucima duhovni putnik (*sâlik*) ka Bogu poživljava novi život i pod uticajem istog Božijeg privlačenja odlučuje napustiti svijet mnoštva. Na svaki mogući način prti breme puta na se da bi se izbavio iz ove buke pune uznemirenja i bola. Ovaj put se uobičajeno irfanskom terminologijom naziva *duhovno putovanje* سیر و سلوک – *sejr we sulûk*).

¹¹ *Sehedže*, sv. 5., str. 15.

Sulûk (سلوک) znači prelazak puta, a *sejr* (سییر) označava posmatranje znakova i karakteristike postaja na tom putu. Zaliha ovog duhovnog puta borba je sa nefsom i isposništvo. Prekidanje vezanosti za materijalno veoma je teško i iziskuje poseban napor. Nakon nekog vremena provedenog u primjenjivanju ovog metoda postepeno se kidaju korijeni vezanosti za svijet mnoštva dok se u potpunosti ne otpuće iz svijeta prirode.

Duhovni putnik još uvijek se nije odmorio od umora s puta, a već ulazi u svijet Berzaha, koji predstavlja mnoštvo nefsova. Tek ovdje jasno uočava koliko je materijalno i mnoštvo spoljnog svijeta pohranilo zaliha u njegovoju kući prirode. To su njegove uobrazilje i imaginarna nefsanska stvorenja proizašla iz veza i aktivnosti u spolnjem svijetu, kao i iz naklonjenosti ka njemu. Ove uobrazilje i imaginarna bića smetnja su njegovom putovanju i remete mu mirnoću. Htjedne li duhovni putnik samo trenutak provesti u miru i zikru, misli kao bujica navale na njega s namjerom da ga unište.

*Duši svakog dana od navale slutnji
I od briga da ne izgubi ili dobije
Niti radosti ostane niti od plemenitosti bijega
Niti puta kojim bi se povela do neba*

Potpuno je jasno da je uznemiravanje i smetnja mnoštva nefsa jača od izvanjskog mnoštva zato što se čovjek od ovih drugih može svojom voljom i izdvojenošću udaljiti, ali se istim metodom ne može spasiti od nefsanskih uznemirenja i imaginacija jer su one sjedinjene s njim i bliske su mu iznutra.

Putnik Božijeg puta, puta iskrenosti i robovanja Istini, ne plaši se ovih neprijatelja, nego odlučno i sa entuzijazmom kreće naprijed. Pomoću svetoga glasa

slijedi svoj put do odredišta. Izlazi iz svijeta imaginacije, zvanog Berzah. U ovim trenucima salik treba biti veoma trezven i oprezan da mu ne bi zaostalo u kutovima kuće srca nešto od ovih imaginacija, jer je njihov običaj da se prilikom istjerivanja skrivaju u tajne kutove srca. Prevareni putnik pretpostavlja da se oslobođio njihovog zla i da uza se nema ništa od ostataka svijeta Berzaha. Međutim, kada pronađe put do izvora života i poželi da se napije sa izvora mudrosti, odjednom ga napadnu mačem ljutnje s namjerom da ga unište.

Primjer ovog putnika je kao primjer čovjeka koji je kod svoje kuće napunio bazen vodom i jedno vrijeme je nije doticao da bi se sva prljavština slegla na dno. Nakon nekog vremena, pretpostavljajući da je bistrina i čistoća vode postojana i stalna, zaranja u bazen ili nešto pere u njemu, ali samo što je dotakao vodu, odjednom talog zamuti njenu bistrinu i na površini se ukažu crne mrlje. Prema tome, putnik treba uz pomoć velikog truda i isposništva steći takvu mirnoću misli da se novorodenčad njegove imaginacije okamene u njegovom umu, ali tako da ne mogu ponovo oživjeti i uznemiriti ga dok se zadubljuje i dok je okrenut Obožavanom.

Nakon svijeta prirode i Berzaha putnik ulazi u Svet duše i putuje različitim postajama, o čemu će uskoro biti dosta govora, ako Bog bude htio tako.

Na ovoj razini, ukratko rečeno, ako putnik uspije posmatrati, tj. spoznati svoj nef, Božija imena i attribute, postepeno će napredovati do stepena potpunog iščeznuća, da bi potom stigao do razine opstojanja kroz opstojanje Obožavanog (*beqâ*). Na ovom stepenu on dostiže vječni život.

*Nikad ne umire onaj čija je duša u ljubavi oživljena
Upisan je on u našem svitku Vječnoga svijeta*¹²

Pažljivim posmatranjem kur'anskih ajeta uviđa se zakonitost koja kaže da putnici poginuli na Božijem putu nikada ne umiru. Zauvijek su živi, kao što i Allah, dž.š., kaže u Časnom Kur'anu:

وَلَا تَحْسِنَ الَّذِينَ قُتُلُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ أَمْوَاتًا بَلْ أَحْيَاهُ اللَّهُ عِنْدَ رَبِّهِمْ يُرِزِّقُونَ

*Nikako ne smatraj mrtvima one koji su na Allahovom putu poginuli! Ne, oni su živi i kod Gospodara svoga su opskrbljeni.*¹³

كُلُّ شَيْءٍ هَالِكٌ إِلَّا وَجْهُهُ

*Sve propada osim Lica Njegovog.*¹⁴

مَا عِنْدَكُمْ يَفْدُ وَمَا عِنْدَ اللَّهِ بَاقٍ

*Ono što je u vas – prolazno je, a ono što je u Allaha – vječno je.*¹⁵

Sagledavanjem ovih ajeta postaje očito da su oni koji su živi i kod Gospodara svoga opskrbljeni izraz Lica Božijeg te, u skladu sa izričitim kur'anskim tekstom, nikad ne nestaju; vječni su. Isto tako, neki drugi ajeti jasno ukazuju na to da izraz *Božije Lice* simbolizira Božija imena, koja ne nestaju. Objašnjenje ovoga nalazi se u drugim ajetima koji Lice Božije tumače upravo Njegovim imenima, a karakteristične osobine Lica su veličanstvenost i plemenitost.

¹² Hafiz Širazi: *Divan*.

¹³ Ali 'Imrân, 169.

¹⁴ El-Kasas, 88.

¹⁵ En-Nahl, 96.

كُلُّ مَنْ عَلَيْهَا فَانٍ ◆ وَيَقِئُ وَحْدَهُ رَبُّكَ ذُو الْجَلَالِ وَالْإِكْرَامِ

Sve što je na njoj (Zemlji) prolazno je. Ostaje samo Lice Gospodara tvoga koje posjeduje Veličanstvenost i Plemenitost.¹⁶

Mišljenje svih tumača Kur'ana vezano za riječ *posjednik* (ذو) u gornjem ajetu jedinstveno je u tome da je ona, gramatički gledano, atribut riječi *Lice*, što znači da je Lice tvoga Gospodara vječni posjednik veličanstvenosti i plemenitosti. A kao što znamo, lice svake stvari je ono sa čime se saobraća u kontaktu s tom stvaru. Prema tome, lice svake stvari njena je manifestacija i očitovanje, a sve manifestacije upravo su Božija imena, posredstvom kojih se ostvaruje Božije suočavanje sa stvorenjima.

Rezultat rečenog jeste da sva stvorena nestaju i isčezaaju, osim Božijih imena uzvišenosti i ljepote.

Iz ovoga jasno proizlazi da su putnici ka Bogu, na koje se odnosi ajet: *Ne, oni su živi i kod Gospodara svoga su opskrbljeni*, manifestacija Božijih imena uzvišenosti i ljepote.

Nakon shvatanja navednog postaje jasno i značenje riječi Čistih Imama, neka je mir Božiji na sve njih: "Mi smo Božija imena i Njegovi znakovi", jer upravljanje i vladanje narodom kao i provođenje spoljnijih aspekata vjerskog zakona nije položaj da bi sebe opisali ovim svojstvima. Značenje ovih riječi predstavlja isčezenje u Biti jedinstva Božijeg, što je nerazdvojivo od bivanja manifestacijom Lica Božijeg i bivanja potpunom manifestacijom Njegovih atributa veličanstvenosti i plemenitosti. Ovo sigurno nije uporedivo ni sa jednim položajem i namjesništvom.

¹⁶ *Er-Rahman*, 26-27.

Jedna od najvažnijih stvari na duhovnom putu jeste opservacija.¹⁷ Putnik se od početka do kraja putovanja treba pridržavati opservacije, što za njega predstavlja neopozivu i neophodnu potrebu. Treba znati da samopromatranje ima nivoe i u zavisnosti od stepena razlikuje se i opservacija. Što putnik više bude napredovao prema savršenstvu i prošao više postaja, njegova opservacija će biti strožija i tačnija. Tako, ako bi visoki stepeni opservacije bili nametnuti početniku, on ih ne bi mogao podnijeti i ispuniti njihove zahtjeve, što bi uzrokovalo njegovo stradanje. Ali, idući malopomalo, pod uticajem prakticiranja opservacije u njenim prvim oblicima i jačanjem duhovnog putnika na putovanju, on stiče potencijal primjenjivanja opservacije većih stepena na sljedećim razinama. Na tim razinama njemu postaju zabranjene mnoge dozvoljene stvari prvih razina.

Posljedica intenzivne i brižljive opservacije i istrajnosti na njoj jeste ljubav koja se očituje u srcu putnika. Ljubav prema ljepoti i savršenstvu iskonski je osjećaj čovjeka u njegovoj prirodi. Međutim, zastori preokupiranosti mnoštvom i ljubavi prema materijalnim stvarima ne dopuštaju ovoj iskonskoj ljubavi da se očituje.

Opservacija postepeno slabi ove zastore sve dok na kraju potpuno ne nestanu i ne pojavi se iskonska ljubav, vodilja čovjekove duše ka ishodištu ljeputi i savršenstva. Ova vrsta samopromatranja jezikom arifa naziva se *mej* (مَعِي).

¹⁷ “Opservacija, odnosno samopromatranje (مراقبة) u općem smislu znači pridržavati se onoga što je Bog učinio obaveznim i neprelaženje tih granica. Prolaskom kroz postaje ove granice bivaju sve uže. Za duhovnog putnika na početku putovanja to predstavlja konstantno viđenje srca u prisustvu Gospodara.” Vidjeti: *Latâiful-a'lâm fî išârâti ehlil-ilhâm* od Abdur-Rezaka Kašanija, str. 515., Mirase Maktub, Teheran 2000. (Prim. prev.)

*Mejhandžija upita: Kojim se putem ide do spasa
On zatraži pehar vina pa reče: Da se čuva tajna
Put mi pokaži do moga samostana da od sada
S tobom vino pijem i za Ovim svijetom ne brinem*

Nakon što putnik bude istrajan u opservaciji, Uzvišeni Bog mu iz svoje dobrostivosti i milosti otkriva svjetlosne prethodnice. Na početku, te se svjetlosti pojavljuju poput kratkih bljeskova. One postepeno bivaju intenzivnije, sve dok ne poprime oblik male svjetlucave zvijezde. Kada te svjetlosti porastu, izgledaju poput mjeseca, da bi nakon toga prerasle u oblik sunca. Ponekad se pojavljuju kao plamteća svjetiljka ili kao kandilj. U irfanskoj terminologiji ove svjetlosti se nazivaju *gnostičko spavanje* i pripadaju vrstama berzahskih stvorenja.

Kada putnik ojača u opservaciji, potpuno se pridržavajući njenih zahtjeva, svjetlosti postaju jače sve dok putnik jednim svjetлом ne vidi osvijetljeno nebo i Zemlju, istok i zapad. To svjetlo se zove *svjetlo nefsa* koje se pojavljuje prilikom izlaska iz Berzaha. Međutim, u prvim fazama prolaska, kada otpočinju prva otkrovenja, putnik posmatra svoj nefš u materijalnoj formi. Drugim riječima, često se dešava da vidi sebe kako stoji naspram sebe. Ovo je početna faza *tedžerruda*¹⁸ nefsa.

¹⁸ Značenje riječi *tedžerrud* (تَجْرُّد) jeste odvajanje, guljenje, skidanje, izdvajanje iz omotnih listića, lišavanje, oslobađanje, odvajanje, otklanjanje. U irfanskoj terminologiji, međutim, ovo predstavlja odstranjivanje svega stranog srcu i duši, prekidanje svih ovosvjetskih veza radi pripreme za posmatranje zbilja. Tedžerrud može imati različite stepene intenziteta i različite razine. Zbog nepostojanja odgovarajuće riječi u našem jeziku u nastavku ćemo se služiti izrazom tedžerrud. (Prim. prev.)

Merhum profesor allame hadži Mirza Ali Aga Kazi, r.a., govorio bi: "Jednoga dana kada sam izašao napolje, na trijemu kuće vidjeh sebe kako stojim šuteći u čošku. Pogledao sam sa većom pažnjom u svoje lice i primijetih na njemu mladež. Vratio sam se u sobu da se pogledam u ogledalo. Vidjeh da na licu imam mladež koji do tada nisam primjećivao."

Nekada putnik primjećuje da je izgubio samoga sebe i koliko god da traži, ne uspijeva se naći. Kaže se da su ova posmatranja u početnim fazama tedžerruda nefsa. Ona su ograničena mjestom i vremenom, ali na sljedećim razinama putnik uz Božiju pomoć može posmatrati cijelu zbilju svoga nefsa u potpunom tedžerrudu.

Merhum hadži Mirza Dževad Malik Tabrizi, r.a., koji je u razdoblju od četrnaest godina bio učenik velikog učitelja irfana i tevhida merhuma Ahund mulla Husejnkolija Hamedanija, r.a., rekao je: "Jednom prilikom učitelj mi prepusti odgoj jednog učenika na odgovornost. Taj učenik je imao veliki entuzijazam i čvrstu volju. Šest je godina kako ulaže veliki napor i trud u borbu sa nefsom i bavi se samopromatranjem. To je polučilo njegovu spremnost za razumijevanje tedžerruda nefsa. Međutim, htio sam da ovaj posvećenik puta blaženstva ovu Božiju milost dosegne uz učiteljevu pomoć i da se obuče Njegovom časnom odjećom. Poveo sam ga sa sobom do kuće učitelja i nakon molbe on reče: 'Sada to i nije neka stvar.' Nakon iznenadnog pokreta ruke, pokazujući na nešto, reče: 'Tedžerrud je kao ovo.' Taj učenik je poslije govorio: 'Odjednom vidjeh da sam se odvojio od tijela dok sam pored sebe posmatrao stvorenje poput sebe.'"

Treba znati da posmatranje berzahskih stvorenja i nema neku vrijednost. Zapravo, počast je posmatranje nefsa dok doseže savršeni i potpuni tedžerrud. Zbog toga što se nefš u ovom slučaju očituje u svojoj potpunoj zbilji tedžerruda, posmatranje njega znači posmatranje stvorenja koja nisu ograničena vremenom ni mjestom, koja ne obuhvata ni istok ni zapad svijeta. Ova spoznaja nije u suprotnosti sa ograničenim posmatranjem u prvim fazama. Ustvari, to je vrsta općeg univerzalnog zapažanja.

Prenosi se od merhuma Aga sejjida Ahmeda Kerbelajia, r.a., koji je bio istaknuti učenik merhuma Ahunda, da je rekao: "Odmarao sam se na jednom mjestu kada me probudi neka osoba i reče: 'Ako želiš posmatrati vječno svjetlo, ustani sa svoga mjesta.' Kada sam otvorio oči, video sam svjetlost koja nije bila ničim ograničena, a obuhvatala je i istok i zapad svijeta." *Naš Bože podari i nama!* Ovo predstavlja razinu otkrovenja nefsa viđenu kao neograničenu svjetlost.

Nakon što prođe ovu razinu, pod uticajem pojačanog samopromatranja te u skladu sa višim svjetovima i zahtjeima njihovih postaja, duhovni putnik uspijeva posmatrati atributе Uzvišenog Stvoritelja ili postaje svjetstan imena Njegove Svetе Biti na općenit način. Često se dešava da duhovni putnik u ovoj situaciji odjednom primjećuje da su sva stvorenja svijeta jedno jedinstveno znanje i da nikada, osim jedne jedinstvene moći, nije ni postojala druga moć. Ovo je razina vizije Božijih atributa. Ali na razini vizije imena, koja je od prethodne razine ujedno i viša, putnik zapaža da u svim svjetovima postoji samo jedan jedini Znalac, i samo jedan Svemođući, i samo jedan Živi. Ova razina spoznaje i vizije atributa, koja se očituje na nivou srca, plemenitija je i

savršenija (zato što posvećenik dospije u stanje da ne vidi moćnoga, znalca i živoga, osim Uzvišenoga Boga). Ova vizija javlja se obično u stanju učenja Kur'ana. Često se dešava da učač Kur'ana razumijeva da on nije taj koji uči, nego neko drugi, a nekada, opet, poima da je i slušalac i učač bila druga osoba.

Treba znati da je učenje Kur'ana veoma djelotvorno za postizanje ovog stanja. Duhovnom putniku priliči da tokom obavljanja noćnog namaza uči sure u kojima se nalaze ajeti obaveznog činjenja sedžde¹⁹ jer učiniti sedždu odjednom iz stanja kijama ima svoj posebni smisao. Iskustvom je potvrđeno da je učenje sure *Sâd* na vitr-namazu noću uoči petka veoma djelotvorno. Iz predaja koje govore o njenim sevabima može se shvatiti specifičnost ove sure.

Pošto je salik uz Božiju pomoć prošao ove razine i upotpunio svoja posmatranja, Božija privlačenja ga obuhvataju i svakog trenutka sve više ga približavaju istinskom iščeznuću, da bi ga na kraju privlačenje potpuno obuhvatilo i učinilo svjesnim apsolutne ljepote i savršenstva. Spalio je bit svoju i sve drugo mimo nje, dok naspram opčaravajućeg rađanja ne vidi ništa, osim Voljenog. *Bio je Bog i ništa nije bilo s Njim.* U ovom stanju putnik je izašao iz doline putovanja i biva uronjen u beskonačno more posmatranja Gospodareve Biti.

Potrebno je podsjetiti da duhovno putovanje putnika nije u sukobu sa njegovim prisustvom u materijalnom svijetu ispunjenom izvanjskim mnoštvom. Salik istovremeno dok je u mnoštvu nalazi se i u jedinstvu. Neki su rekli: "Trideset godina sam bio među ljudima, a

¹⁹ Naravno, ovo se odnosi samo na mustehab-namaze jer njihovo učenje po Šerijatu nije dozvoljeno na vadžib-namazima. (Prim. prev.)

oni su mislili da sam im ja saputnik i sagovornik, a ja u tom vremenu, osim Boga, nisam video niti upoznao nikoga drugog.”

Ovo stanje je od velike važnosti i značaja. Moguće je da se ovo stanje na početku manifestiranja ispolji samo na trenutak, ali malo-pomalo stiče intenzitet da bi kasnije trajalo deset minuta ili više, a potom jedan sahat i više. Uz Božiju naklonost i milost, moguće je da pređe u stalno stanje. Ovaj položaj u rječniku predaja i velikana naziva se “opstojanje po opstojanju Obožavanog”. Do ovog stepena savršenstva ne može se stići, osim nakon ostvarenja potpunog iščeznuća stvorenja u Svetu Bit jedinstva. U ovom stanju čovjek ne vidi ništa, osim Svetе Biti Božije.

Zapisano je negdje: “Kazali su jednom od Božijim privlačenjem privučenih, po imenu Baba Faradžullah: ‘Opiši nam Dunjaluk!’ On u odgovoru reče: ‘Otkad sam otvorio oči, nisam video Dunjaluk da bih ga sada vama opisao.’”

Ova vizija se u početku, dok još nije ojačala, naziva hal. Ona je još uvijek van salikovog izbora i kontrole, ali pod uticajem jačeg intenziteta opservacije, a uz pomoć Božiju, prelazi iz stanja u položaj i postaje slobodni izbor putnika.

Napredan putnik je onaj koji je u isto vrijeme dok ima viziju svjestan i posmatra svijet mnoštva, te kontrolira oba svijeta istovremeno. Ova razina je veoma visoka i uzvišena. Pristupiti joj je moguće samo krajnjim naporom i možda se odnosi samo na vjerovjesnike, evlije i ljude kojima se Bog smiluje. Dok je okupiran blagodatima: “Ja imam stanja sa Bogom koja ne može

podnijeti niti jedan bliski melek”,²⁰ on očituje manifestacije bljeskova: *Ja sam čovjek kao i vi.*²¹

Ako neko kaže da su ovi položaji posvećeni maloj skupini i da je dosezanje vrhunaca ove Božije spoznaje ograničeno samo na velike vjerovjesnike i Čiste Imame, dok ostali ni na koji način ne mogu postići takvo šta, u odgovoru kažemo: Položaji poslanstva i imameta jesu privilegije, ali dosezanje položaja apsolutnog tevhida i iščeznuća u Biti jedinstva, koji se tumači kao *velajet*, ni na koji način nije privilegija neke manje skupine. Vjerovjesnici i Imami pozivali su ljude ka ovom stepenu savršenstva. Hazreti Muhammed, s.a.v.a., pozivao je svoj Umjet da ga slijedi u stopu, a iz ovakvog poziva nužno proizlazi mogućnost putovanja do ovog cilja jer bi, u suprotnom, njegov poziv bio bez smisla i čista igrarija. Kur'an kaže:

لَقَدْ كَانَ لِكُمْ فِي رَسُولِ اللَّهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ لِمَنْ كَانَ يَرْجُو اللَّهَ
وَالْيَوْمَ الْآخِرَ وَذَكَرَ اللَّهَ كَثِيرًا

*Uistinu vi u Allahovom Poslaniku imate divan
uzor za onoga koji se nada Allahu i Onome
svijetu i koji često Allaha spominje.*²²

U knjigama ehli-sunneta prenesena je sljedeća predaja: “Da nije bilo mnoštva vaših riječi i uznemirenja, te zbrke i nereda u vašim srcima, sigurno biste vidjeli ono što ja vidim i čuli biste ono što ja čujem.”

Ova predaja od časnog Poslanika, s.a.v.a., na jasan način ukazuje na razloge neostvarenja ljudskih savršenstava, a tu spadaju šejtanska priviđenja, uobrazilje i besmisleni poslovi.

²⁰ Predaja. (Prim. prev.)

²¹ *El-Kehf*, 110.

²² *El-Ahzâb*, 21.

U šijskim izvorima također je zabilježeno da je Poslanik rekao: "Da šejtani ne kruže oko srca sinova Ademovih, sigurno bi vidjeli kraljevstvo Nebesa i Zemlje."

Jedno od svojstava ovog visokog stepena za čovjeka jeste sažimanje Božanskih svjetova u sebi na općenit način u skladu sa predispozicijama i mogućnostima kontingenntnog bića, iz čega proizlazi da čovjek može biti obaviješten o prošlosti i budućnosti, da može imati vlast nad stvorenjima, kao i biti prisutan kod svih ljudi i na svakom mjestu.

Arif Abdul-Kerim Džeđli u svojoj knjizi *Savršeni čovjek* kaže sljedeće: "Sjećam se trenutka kada mi je u vremenu jednog bljeska dato stanje jedinstva sa svim stvorenjima tako da sam prisustvo sviju njih video izravno, ali ovo stanje nije trajalo više od jednog trenutka."

Naravno, smetnju trajnosti i produženju ovog stanja pravi okupiranost poslovima nužnim za održanje tijela. Ostvarenje i dostizanje cjeline ovih stepena moguće je tek nakon napuštanja upravljanja i okupiranosti tijelom. Jedan indijski arif, Šejh Valijullah Dehlavi, u svojoj knjizi *Hameat* kaže sljedeće: "Obavijestili su me da se napuštanje tragova materijalnog svijeta ostvaruje proticanjem pet stotina godina nakon svijeta prirode i smrti, a ovo vrijeme se podudara sa pola Gospodareva dana. Allah Uzvišeni u Svojoj Knjizi kaže:

Uistinu samo jedan dan kod Gospodara tvog traje koliko hiljadu godina po vašem računaju."²³

²³ *El-Hadždž*, 47.

Jasno je da su preostale razine i Božije milosti Budućeg svijeta neograničene i beskonačne, ali zbog zahtjeva prilikom kovanja i osmišljavanja riječi, kao i zbog mnoštva ljudskih potreba, opseg riječi se širio, ali i pored toga nikada nije mogao predočiti zbilju svjetlosti bezmaterijalnih božanskih svjetova, tj. nije mogao tu zbilju obuhvatiti u obliku riječi. Šta god da se kaže, samo je znak, aluzija ili metafora, a uzvišena zbilja se ne može spustiti u nama jednostavno razumljivom obliku. Materijalni čovjek, koji, prema riječima predaje: “Ti si u najmračnijem od svjetova”, živi u najmračnijem od Božijih svjetova, šta god da vidi svojim očima i dotiče materijalnom rukom, za to ima osmišljene riječi u okviru svakodnevnih potreba. Međutim, čovjek nema saznanja o ostalim svjetovima i njihovim zakonima, o isijavanju svjetlosti kao i o dušama da bi za njih skovao riječi. Budući da ni u jednom jeziku svijeta ne nalazimo riječi koje bi mogle prenijeti uzvišena značenja, kako onda da se one jezikom izreknu i objasne!?

*Problem ljubavi izvan je dometa našega znanja
Ta stvar je ovom mišlju pogrešivom nerješiva*

Dvije skupine ljudi govorile su o ovim zbiljama. Prva je skupina poštovanih vjerovjesnika, neka je mir na sve njih. Potpuno je jasno da su oni imali vezu sa nadmaterijalnim svjetovima. Ipak, prema predaji: “Mi, skupina vjerovjesnika, dužni smo govoriti sa ljudima u skladu sa njihovim razumijevanjem”, bili su prisiljeni ovu zbilju predočavati na način shvatljiv običnom svjetu. Zbog toga nisu obraćali pažnju na tumačenje svjetlosnih zbilja i njihove krajnje blistavosti, niti su se upuštali u objašnjavanje onoga što nije ni palo na pamet običnom ljudskom umu. Zbilju, za koju je rečeno: “Ono

što nije vidjelo oko i nije čulo uho i nikome nije ni palo na pamet”, objašnjavali su terminima kao što su Džennet, Džehennem, hurije, dvorci itd. I sami su govorili da zbilje drugih svjetova nisu opisive. Druga skupina ljudi, kojoj je zbog slijedeća puta vjerovjesnika dodijeljena čast spoznaje ovih zbilja i Božija milost, srazmjerne razlikama među pojedincima u njihovim mogućnostima i njihovoj spremnosti, također je govorila o ovome, ali iza zavjese metafora i navođenjem primjera.

(عَالَمُ الْخَلُوصُ وَالْإِحْلَاصُ) Svijet iskrenosti

Ne treba zaboraviti da dostizanje ovih razina nije moguće bez iskrenosti na putu Istine (*Haqq*). I sve dok putnik ne stigne do postaje iskrenih (*muhlesîn*),²⁴ zbilja neće biti spoznata onakvom kakva ona jest. Znaj da se iskrenost dijeli na dva oblika. Prvi oblik je iskrenost vjere i pokoravanja Uzvišenom Bogu, a drugi oblik je iskrenost isključivo radi Njega. O prvom obliku govori časni ajet: *A naređeno im je da se samo Allahu klanjavu, da Mu iskreno, kao pravovjerni, vjeru isповиједају*,²⁵ a o drugom obliku ajet: *Osim Allahovi iskreni robovi*,²⁶ kao i poznata predaja od Poslanika: "Svako onaj koji četrdeset dana sebe i svoja djela učini iskrenim samo radi Allaha, vredna mudrosti poteći će iz srca na njegov jezik." Dakle, čovjek stiže do ovih stepena tek nakon što sebe učini iskrenim radi Uzvišenoga Boga.

Objašnjenje navedenog je sljedeće: Uzvišeni Bog, isto kao što čestitost i pobožnost pripisuje djelima, na šta ukazuju sljedeće Božije riječi: *Ko učini dobro djelo*,²⁷ ...*I dobra djela čine*,²⁸ *Onima koji vjeruju i čine*

²⁴ Važno je napomenuti da riječ *muhles* (مخلص), sa fethom na slovu *lâm*, u arapskom jeziku predstavlja particip pasivni, za razliku od *lâma* sa kesrom – *muhlis* (مخلص), što je particip aktivni te, prema tome, ova dva oblika imaju različito značenje. U prvom obliku ova riječ znači da je čovjek postao otjelovljenje iskrenosti, a u drugom obliku, koji je ujedno niži stepen, ukazuje na čovjeka koji čini iskrena djela, ali nije otjelovljenje iskrenosti. Autor pod iskrenim na ovom mjestu misli na prvo značenje. Rečena razlika potvrđena je kur'anskim ajetima, što je objašnjeno na odgovarajućem mjestu. (Prim. prev.)

²⁵ *El-Bejjine*, 5.

²⁶ *Es-Sâffât*, 40.

²⁷ *En-Nahl*, 97.

dobra djela,²⁹ istovremeno ih na drugim mjestima pripisuje i ljudskoj biti, što se vidi iz sljedećih ajeta: *On je uistinu od dobrih*,³⁰ ...*I dobri vjernici*.³¹ Prema tome, iskrenost se nekad pripisuje djelu, a nekada ljudskoj biti.

Jasno je da se ostvarenje unutrašnje iskrenosti temelji na iskrenosti u djelima. To znači da osoba dok ne bude iskrena pojedinačno u svakom od svojih djela, kao što su govor, šutnja, mirovanje itd, neće ostvariti ni razinu unutrašnje iskrenosti. Allah, dž.š., kaže: *K njemu se dižu lijepi riječi a dobro djelo ih podiže*.³²

Pod pretpostavkom da se zamjenica uz glagol *podiže* (يرفع), koja je ujedno i njegov subjekt, odnosi na dobra djela, značenje ajeta bi bilo sljedeće: "Dobro djelo podiže lijepi riječi." Treba napomenuti da je osoba koja postigne unutrašnju iskrenost dospjela do velike Božije milosti, koja je uskraćena drugima i oni nemaju učešća u njoj.

Prvo, prema Kur'anu, šejtan ni na koji način više nema nadmoć i vlast nad potpuno iskrenim: "*Tako mi dostojanstva Tvoga*", reče, "*sigurno će ih sve na stranputicu odvesti, osim Tvojih među njima robova iskrenih*."³³

Jasno je da se ovo izuzimanje ne odnosi na zakonodavne propise, tj. ne odnosi se na razinu konvencionalne dimenzije. Zapravo, to izuzimanje potiče iz snage biti i nutrine iskrenih u tevhidu. Šejtan više nema vlasti nad njima. Štaviše, šejtan zbog slabosti svoga bića

²⁸ *El-Furkân*, 70.

²⁹ *Er-Ra'd*, 29.

³⁰ *El-Enbijâ*, 75.

³¹ *Et-Tâhirîm*, 4.

³² *Fâtir*, 10.

³³ *Sâd*, 81-82.

uopće nema pristupa ovoj razini. Zbog toga što su ovi sebe učinili iskrenim samo za Boga, i šta god da gledaju, vide samo Boga, u kojem god obliku da im se šejtan pojavi, oni opet to posmatraju božanskim pogledom, izvlačeći duhovne koristi iz toga. Iz tog razloga šejtan je od samog početka priznao svoju nemoć te time sam sebe razoružao i pored toga što je filozofija njegove egzistencije jedino zavođenje Ademovih potomaka, a jasno je da on nije biće koje će se smilovati nekome i izuzeti ga od svoga zavođenja.

Drugo, ova skupina oslobođena je obračuna na Sudnjem danu i prisustvovanja kijametskom prizoru. Časni Kur'an kaže: *I u rog će se puhnuti i umrijet će i oni na Nebesima i oni na Zemlji, osim onih koje bude Allah odabralo.*³⁴ Iz ovog ajeta se jasno da zaključiti da će jedna skupina ljudi na Sudnjem danu biti sigurna od njegovih strahota. Ako ovaj ajet posmatramo uporedo sa ajetom ...*I sigurno će oni biti dovedeni, osim Allahovih iskrenih robova,* postaje potpuno bjelodano da oni koji su sigurni od straha Sudnjega dana jesu upravo iskreni robovi Njegovi, budući da oni, iz jednog ugla gledano, nikada i nisu bili posjednici djela da bi bili dovedeni na poprište Kijameta radi obračunavanja tih djela. Oni su uz pomoć opservacija i šerijatskog isposništva pогинули u džihadu sa nefsom, spojili su se sa vječnim životom i prošli Veliki Kijamet. Oni su sveli račun tokom džihada i sada, nakon što su pогинули na Božijem putu, nalaze se u Njegovoj blizini, ogrnuti počasnom odjećom vječnog života i opskrbljeni posebnom opskrbom iz Gospodare-vih riznica.

³⁴ Ez-Zumer, 68.

Allah, dž.š., kaže: *Nikako ne smatraj mrtvima one koji su na Allahovom putu poginuli! Ne, oni su živi i kod Gospodara svoga su opskrbljeni.*³⁵ Osim toga, privođenje i prisustvo na Sudnjem danu sekundarni su u odnosu na neprisustvovanje. Oni su prije pojave predznaka Sudnjega dana bili prisutni na svim mjestima i bili su obaviješteni o svim stanjima, prema Božijim riječima: *kod Gospodara svoga su opskrbljeni.*

Treće, sve ono što će od sevaba kao nagrada biti dato ljudima u skladu je sa njihovim djelima, osim u slučaju ove skupine robova, koju će obuhvatiti plemenitost Božija i mimo zaslужene nagrade za njihova djela: *I neće biti obračunato, osim onako kako ste radili, izuzev Allahovih iskrenih robova.*³⁶

Ako bi neko ovaj ajet tumačio tvrdeći da će jedino skupini kažnjenih biti suđeno prema njihovim djelima, a ne i dobrom robovima Božijim, čija nagrada neće biti zbog djela, nego će se Gospodar Darovatelj prema njima ophoditi Svojom plemenitošću, rekli bismo da je značenje ovog ajeta općenito i on se ne obraća samo grješnicima, a pored toga, nagrada robovima po plemenitosti nije u suprotnosti sa nagrađivanjem po djelima, kao što i značenjenje riječi *milost* i *dobrota* (فضل) ukazuje na to da Bog Dobročinitelj za malo djelo užvraća velikom nagradom, ustvari malo djelo drži velikim. Ipak, i pored svega toga, nagrada je data na osnovu djela, dok ajet ne želi na to ukazati, već želi reći da Bog iskrenim robovima uopće ne dodjeljuje nagradu u skladu sa djelima, što potvrđuje još i ajet: *U njemu ima šta god zaželete, a kod Nas ima još i više.*³⁷

³⁵ *Āli ‘Imrān*, 169.

³⁶ *Es-Sâffât*, 39-40.

³⁷ *Kâf*, 35.

Ova skupina iskrenih robova, šta god da odluči ili naumi, tako će i biti, a kod Nas će biti i više od onoga što su bile njihove namjere i želje. Iz ovoga se može zaključiti da će im biti dato iz plemenitosti Božije ono što je iznad njihove volje i namjere te iznad granice zamislivog i željenog. Ovaj zaključak zavrjeđuje veću pažnju.

Četvrto, oni su posjednici nedokučivog položaja, visokog namještenja i uzvišenog stepena da bi mogli činiti zahvalu Biti jedinstva i slaviti Boga kao što je Njegovo pravo i kao što dostoji Svetoj Biti. Allah, dž.š., u Svojoj Knjizi kaže:

سُبْحَانَ اللَّهِ عَمَّا يَصْفُونَ إِلَّا عِبَادُ اللَّهِ الْمُخَلَّصُونَ

Uzvišen i čist je Allah od onoga kako ga opisuju, osim Allahovih iskrenih robova.³⁸

Ovo je krajnje savršenstvo stvorenja i najviši mogući stepen za njih. Iz navedenog proizlazi kakve su privilegije i kakva je milost svojstvena posljednjem stepenu duhovnog putovanja. Ali mora se imati na umu da je dostizanje ovih savršenstava i osvjedočenje u ove zbilje i istine moguće tek nakon što putnik pogine na poprištu džihada na Božijem putu. Tek kada ispije pehar šehadeta bit će opijen izlijevanjem Božijih milosti. Cilj pogibije je prekidanje odnosa privrženosti duše tijelu. Kao što šehid na bojnom polju željeznim mačem prekida vezu duše sa tijelom, tako i duhovni putnik ka Bogu nevidljivim mačem na polju borbe uz pomoć snaga Milostivog prekida veze duše – koja navodi na zlo – sa tijelom.

³⁸ *Es-Sâffât*, 159-160.

Putnik na početku duhovnog putovanja treba prigrati isposništvo i zuhd. Pažljivim razmišljanjem o relativnosti i nepostojanosti Ovoga svijeta, o beskorisnosti privrženosti njemu treba prekinuti korijene i veze sa svijetom mnoštva, što će rezultirati nenaklonjenošću i suzdržljivošću prema poslovima. Nakon toga, bilo šta što ima za posljedicu materijalnu korist ili štetu da se desi, neće ga učiniti žalosnim niti će ga veseliti.

لَكَيْلَا تَأْسُوا عَلَىٰ مَا فَاتَكُمْ وَلَا تَفْرَحُوا بِمَا آتَكُمْ

...Da ne biste tugovali za onim što vam je promaklo, i da se ne biste radovali onome što vam On dade.³⁹

Nenaklonjenost i nepostojanje ljubavi prema Ovom svijetu, označeno u ajetu, nije u suprotnosti sa tugom i radošću u Božije ime jer takva radost nije iz ljubavi prema imetku i dobiti, nego je utemeljena na stanovištu da sebe vidim utonulim u more dobrote i plemenitosti Njegove. Po prolazjenju ove postaje putnik će nanovo shvatiti da ima pretjeranu privrženost svojoj biti i da svoj nefi voli do granice zaljubljenosti. Šta god da uradi i koju god borbu da vodi, to potiče iz pretjerane ljubavi prema svojoj biti, budući da je jedna od prirodnih ljudskih osobina samoljubivost. On gaji ljubav prema svojoj biti, sve stvari potčinjava i žrtvuje njoj i za opstanak njene egzistencije ne usteže se od uništavanja bilo čega. Otklanjanje ovog nagona veoma je teško. Borba sa ovim osjećanjem sebičnosti i egoizma najsloženiji je problem. Sve dok se ovo osjećanje ne otkloni i ne zamre, Božija svjetlost se neće očitovati u srcu. Drugim riječima, dok posvećenik ne prođe samoga sebe, neće stići do Boga.

³⁹ *El-Hadîd*, 23.

Duhovni putnik treba uz pomoć Božije blagonaklonošći i uzastopnih izlijevanja Njegove milosti poljuljati korijen ljubavi prema svojoj biti dok ona malo-pomalo ne oslabi, da bi je na kraju potpuno iščupao i time se odrekao svog unutrašnjeg idola koji je izvor svih moralnih iskvarenosti i poroka. Zaboravlja ga u cijelosti tako da svi njegovi poslovi – kako prilikom razmišljanja tako i prilikom njihovog provođenja u djelo - budu posvećeni Svetoj Biti Božijoj, a ljubav prema sebi mijenja u ljubav prema Bogu. Ovo se ostvaruje samo velikim naporom.

Nakon prolaska ovih razina putnik više ne posjeđuje ovisnost o svome tijelu i njegovim posljedicama, pa čak ni o svojoj duši, čije je veze pokidao. Sve što radi, radi za Boga. Pa čak i ako utoli glad ili osigura životne potrepštine, to je u dovoljnoj i neophodnoj količini zato što je želja Voljenog da on bude živ. A da nije tako, ne bi načinio ni korak za produženje ovozemaljskog života. Naravno, ova njegova želja u podređenom je odnosu spram Božije volje, a ne u paralelnom ili suprostavljenom odnosu. Na ovoj osnovi posvećenik nema više pravo potraživati otkrovenja ili činiti bilo kakve aktivnosti za njihovo ostvarenje, nema pravo prelaziti veće razdaljine u kratkom vremenu, obznanjivati vijesti skrivene i govoriti o odsutnima, objelodanjivati nutrine ljudi i njihove tajne, vršiti promjene u materijalnom svijetu ili prakticirati isposništvo radi ojačanja i usavršavanja nefanske snage. Osoba sa bilo kojom od ovih osobina ne kreće se na putu zadovoljstva Voljenog, nije rob Božiji i nije od iskrenih.⁴⁰ Zapravo, ona je svoj nef uzela za božanstvo i kretala se radi ispunjenja njegovih želja i ostvarenja njegovih potencijala i mogućnosti.

⁴⁰ Iskreni u značenju potpune iskrenosti, kako je prethodno pojašnjeno. (Prim. prev.)

Naravno, ona ovo ne priznaje i sav ibadet, sa vanjskog aspekta gledano, obavlja radi Boga. Ovakva osoba, prema izričitom kur'anskom govoru: *Jesi li vidio onoga koji je strast svoju za boga uzeo*,⁴¹ strast je prihvatala kao božanstvo i obožava svoje nefanske želje. Putnik treba proći ovaj stepen i napustiti svoj nefski čvrsto vezan za egoizam. Ako Bog da, ubrzo će biti govora o ovome.

Na kraju, kada putnik stigne do ove razine, postepeno, radi Boga, zaboravlja sebe kojeg je volio. Nakon ovoga on ne vidi ništa, osim praiskonske i vječne ljepote Lica. Nastavlja se kretati naprijed, tonući u bezobalnom moru, sve dok od njega ne ostane nikakav trag. Treba imati na umu da duhovni putnik u borbi sa nefsom uvi-jek treba biti oprezan. Treba potpuno izaći izvan kontrole šejtanovih vojski i potpuno prekinuti svaki trag i očitovanje svoga nefsa te treba iščupati njihove korijene iz skrivenih kutova kuće srca – jer ako bi ostalo i trun ljubavi prema imetku, strasti, namještenju, položaju, ugledu, uobraženosti i samoljublju, on nikada ne bi dosegao savršenstvo. Upravo iz tog razloga mnogo puta je viđeno da oni koji dugi niz godina provode u isposništvu i borbi sa nefsom ne stižu do savršenstva. Oni su u ratu sa nefsom izgubili, a razlog njihova poraza jesu zaostali korijeni nekih osobina u kući srca, iako su vjerovali da su one potpuno iskorijenjene. Zbog toga, prilikom Božijih ispita i manifestacije nefsa, zaostali korijeni odjednom klijaju i rastu, uništavajući time putnikov posao. Uspješnost potčinjavanja nefsa i njegove vojske zavisi od pomoći i Gospodareve milosti jer prelazak ovih razina nije moguć, osim uz Njegovu posebnu naklonost.

⁴¹ *El-Džâsije*, 23.

Prenosi se da su učenici jednoga dana našli sejjida Bahrul-‘Uluma veoma veselog i nasmijanog. Upitaše ga za razlog takvog njegovog stanja a on odgovori: “Nakon dvadeset i pet godina borbe sada kada sam pogledao u sebe, video sam da više nemam licemjernih djela. Uspio sam ih otkloniti.” Dobro se zamisli nad ovim!

Treba naglasiti da od početka duhovnog putovanja pa do njegovog posljednjeg stepena putnik treba biti u svim poslovima postojan i privržen vjerozakonu i ne smije izlaziti ni koliko vrh igle izvan njegovih granica. U slučaju da vidiš čovjeka koji poziva na duhovni put, a sam nije privržen bogobojaznosti niti slijedi sve propise Božijeg zakona, ili od Pravog puta istinitog zakona odstupa koliko za vrh igle, smatraj ga licemjerom, osim u slučaju da to počini u zaboravu, greškom ili iz opravdanog razloga. A to što se čuje od nekih koji kažu da je putnik oslobođen obaveza nakon dostizanja visokih stepena i primanja milosti Božije lažan je govor. I to kako lažan, jer i Poslanik, s.a.v.a., pored toga što je najplemenitije od svih stvorenja i najsavršenije, do posljednjih trenutaka svoga života slijedio je Božije propise. Prema tome, oslobođanje od obaveza je laž i potvora. Naravno, može se imati na umu i drugo značenje ovog, koje ovi spomenuti pojedinci ne tumače kao takvo. Naime, prakticiranjem ibadetskih djela ljudska duša se usavršava, a razni aspekti potencijala i sposobnosti prelaze u aktivno stanje. Dakle, za osobe koje još uvijek nisu dostigle stepen potpune aktuelizacije duše u svim njenim aspektima, njihov ibadet je radi usavršavanja. Ali za osobe koje su svoje potencijale dovele u potpunu aktuelizaciju nema značenja da čine ibadet radi sticanja položaja bliskih. Zapravo, za takve osobe prakticiranje ibadeta je iz drugih razloga. Tako vidimo da je Aiša pitala Poslanika:

“Nakon što je Allah, dž.š., rekao za tebe: ...*Da bi ti Allah i ranije i kasnije krivice oprostio*,⁴² čemu onda sve ovo podnošenje teškoća u ibadetu?” Poslanik je odgovorio: “Zar da ne budem zahvalan rob svome Gospodaru?”

Iz ovoga se jasno da zaključiti kako ibadet za neke ljude nije bio s ciljem usavršavanja, već je izraz zahvalnosti Uzvišenom Bogu.

Stanja koja iskusi duhovni putnik pod uticajem opservacije i džihada, svjetlosti koje mu se ponekad ukazuju, sve su to samo uvodi za sticanje postojanih svojstava i atributa, jer gomilanje utisaka i promjena stanja nisu dovoljni. Duhovni putnik treba ulagati napor da se posredstvom velikog džihada potpuno oslobođi preostalog nižeg svijeta skrivenog u njegovoj nutrini. Sve dok ne stekne sličnost sa čistima, nemoguće je da stekne njihov položaj jer će ga, u suprotnom, i najmanje poskliznuće tokom duhovnog putovanja i džihada odvesti u niži svijet. Časni ajet: *Muhammed je samo poslanik, a i prije njega je bilo poslanika. Ako bi on umro ili bio ubijen, zar biste se stopama svojim vratili,*⁴³ posve jasno ukazuje na spomenuto. Dakle, duhovni putnik treba u potpunosti očistiti svoju unutrašnjost i spoljašnjost, sve kutove i udubine srca da bi mu bila ukazana čast razgovora sa čistim dušama i prisustvo u plemenitoj družini melekutskoj. *Ne grijesite ni javno ni tajno!*⁴⁴

Znači, posvećenik treba u cijelosti proći svjetove koji su uvod u svijet iskrenosti. Ovi svjetovi ukratko su pobrojani u sljedećim ajetima:

⁴² *El-Feth*, 2.

⁴³ *Âli 'Imrân*, 144.

⁴⁴ *El-Enâm*, 120.

الَّذِينَ آمَنُوا وَهَاجَرُوا وَحَاهَدُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنفُسِهِمْ أَعْظَمُ
دَرَجَةً عِنْدَ اللَّهِ وَأُولَئِكَ هُمُ الْفَائِزُونَ ◆ يُشَرِّهُمْ رَبُّهُمْ بِرَحْمَةٍ مِّنْهُ وَرِضْوَانٍ
وَجَنَّاتٍ لَّهُمْ فِيهَا نَعِيمٌ مُّقِيمٌ ◆ حَالِدِينَ فِيهَا أَبَدًا إِنَّ اللَّهَ عِنْدَهُ أَحْرَزٌ عَظِيمٌ

Oni koji vjeruju i koji se iseljavaju i koji se bore na Allahovom putu imecima svojim i životima svojim – njima pripada najveći stupanj kod Allaha i oni će postići što žele. Gospodar njihov im šalje radosne vijesti da će im milostiv i blagonaklon biti i da će ih u džennetske bašće uvesti, u kojima će neprekidno uživati, vječno i zauvijek će u njima boraviti. Uistinu, u Allaha je nagrada velika.⁴⁵

U skladu sa navedenim ajetima, četiri svijeta pretvore svjetu iskrenosti:

- svijet islama,
- svijet imana,
- svijet hidžre,
- svijet džihada na Božijem putu.

U skladu sa poslaničkom predajom: “Vraćamo se iz malog džihada u veliki džihad”, uvjet putovanja jeste postojanje velikog islama i velikog imana kod putnika. Na duhovnom putniku je da ozbiljno pristupi poslu i učini hidžru sa unutrašnjim poslanikom, uz pomoć vanjskog poslanika ili njegova zastupnika, a potom da stupi na poprište borbe kako bi dosegao šehadet na Božijem putu. Putnik ne smije zaboraviti mnoštvo prepreka, kako od ljudi tako i od šejtana, s kojima se suočava od početka putovanja do ovog stepena džihada. Međutim, pošto je postigao uspjeh u borbi i prošao svjetove veli-

⁴⁵ Et-Tevbe, 20-22.

kog islama i velikog imana, a potom u borbi i poginuo, otpočeli su svjetovi većeg islama i većeg imana, veće hidžre i većeg džihada, a njihove prepreke su veće nevjerstvo i veće licemjerstvo. U ovom području šejtanove vojske nemaju snage da bi savladale putnika. Štaviše, nemaju ni pristupa, ali će njihov vođa lično ometati nje-govo putovanje. Putnik ne smije ni pomisliti – nakon što je prošao nekoliko svjetova – da je izvan opasnosti i da je našao dragulj svoga cilja. Naprotiv, treba imati na umu da i pored prolaska nižih svjetova, ako ne uspije proći više svjetove, neće biti siguran od šejtanovih spletki. Sam šejtan će mu biti prepreka u ostvarenju cilja. Putnik treba imati veliko duhovno htijenje i jaku volju. Ne smije dozvoliti da se zaplete u šejtanove spletke višega nevjerstva i višega licemjerstva. Nakon velikog islama i velikog imana putnik otpočinje veliku hidžru i uz pomoć velikog džihada prolazi veliki Kijamet nefsova, a potom ulazi u dolinu iskrenih. Neka nam Allah podari takav uspjeh! Ako Bog dā!

DETALJAN OPIS SVJETOVA KOJI PRETHODE SVIJETU ISKRENOSTI

U skladu sa onim što je rečeno, prije svijeta iskrenosti putnik ka Bogu treba proći dvanaest svjetova: Mali, Veći i Najveći islam, Mali, Veći i Najveći iman, Manju, Veću i Najveću hidžru te Manji, Veći i Najveći džihad; on obavezno treba poznavati svojstva ovih svjetova te njihove znakove, njihove promjenjivosti i prepreke. Mi smo to ovdje sažeto objasnili, budući da smo opširnije govorili o svemu ovome u knjizi koja se pripisuje ponosu fakiha i evlija sejjidu Mehdiyu Bahrul-‘Ulumu. Za bolji uvid u ovu tematiku čitalac se može obratiti toj knjizi, a na ovom mjestu ukratko ćemo izložiti našu namjeru.

Veliki islam

Veliki islam se definira kao pokornost i potpuno predavanje, a to znači napuštanje suprotstavljanja Bogu u bilo kojem obliku i prihvatanje da je dobro i ispravno i ono što je trenutno i ono što je bilo, te vjerovanje da u onome što se nije desilo nije ni bilo dobra. Općenito gledano, Veliki islam znači kloniti se pitanja zašto i radi će, kao i prigovora na Božiju odredbu. O ovom položaju govori hadis Imama Alija: “Zaista je islam pokoravanje, a pokoravanje je uvjerenost (izvjesno znanje).”

Pored napuštanja prigovora, u salikovom srcu ne smije biti nikakve vrste opiranja Božijim propisima, kako u vjerozakonu tako i u određenju, što je istaknuto u Časnom Kur'anu:

فَلَا وَرَبِّكَ لَا يُؤْمِنُونَ حَتَّىٰ يُحَكِّمُوكَ فِيمَا شَحَرَ بَيْنَهُمْ ثُمَّ لَا يَجِدُوا فِي
أَنفُسِهِمْ حَرَجًا مِّمَّا قَضَيْتَ وَيُسَلِّمُوا تَسْلِيمًا

*I tako Mi Gospodara tvoga, oni neće biti vjernici dok za sudiju u sporovima međusobnim tebe ne prihvate i potom zbog presude tvoje u dušama svojim nimalo tegobe ne osjete i dok se sasvim ne pokore.*⁴⁶

Ovo je stepen Velikog imana u kojem se Veliki islam proširio dušom putnika i istinski ovладао njegovim srcem.

Veliki iman

Nakon što se srce prosvijetli svjetlošću Velikoga islama, ponekad se dešava da putnik doživljava stanja u kojima pored umskog i duhovnog zapažanja i tjelesnim očima uočava zbilju da je svemu što postoji razlog i osnova Uzvišeni, Koji stvara bez uzora. Drugim riječima, on Boga vidi Prisutnim i Posmatračem u svim stanjima. Ovo je stepen posvjedočenja ili Veliki islam. Budući da još uvijek nije stigao do granice savršenstva, kada se islam širi kroz sve stubove tijela i ovladava njegovim organima i udovima, od ostvarenja ovog stanja ometa ga svijet materije i zauzetost zadovolja-vanjem prirodnih potreba. Sve dok je zaokupljen ovim poslovima, biva uskraćen od stanja vizije i zapada u zaborav. Dakle, duhovni putnik treba čvrstom odlukom istrajati i ovo stanje dovesti u položaj stalnog i postojanog svojstva i savršenstva, tako da ovo svjetska zauzetost ne može uticati na promjenu njegove vizije. Upravo zbog toga, Veliki islam treba prenijeti sa položaja srca na položaj duše da bi sažeto bilo zamijenjeno opsežnim, te kako bi naredbom duše ovo stanje zavladalo svim spoljnjim i unutrašnjim snagama, sve dok ne pređe iz stanja

⁴⁶ *En-Nisâ'*, 65.

u stalnu osobinu. Ovo je položaj kojeg arifi nazivaju *položaj dobročinstva* (ar. *ihsan* – إِحْسَان). Allah, dž.š., u Časnom Kur'anu kaže: *One koji se budu zbog Nas borili Mi ćemo, sigurno, putevima koji Nama vode uputiti.* Budući da ovim riječima Allah nije upotpunio Svoju namjeru, u nastavku kaže: ...*A Allah je zaista na strani onih koji dobra djela čine.*⁴⁷

Prema tome, sve dok borac na Božijem putu ne stigne do stepena dobročinstva, ne može kročiti putevima Božije upute.

Pitali su Poslanika: “Šta je smisao dobročinstva?” On je odgovorio: “Da činiš ibadet Bogu kao da ga vidiš, a ako ti Njega ne vidiš, zaista On tebe vidi.” Prema tome, čovjek treba činiti ibadet Bogu kao da Ga vidi, a ako nije to u mogućnosti, onda ga treba obavljati na način kao da Bog njega gleda.

Sve dok Veliki islam duhovnog putnika nije dostigao Veliki iman, on samo ponekad posjeduje stanja dobročinstva. U ovoj fazi on obavlja ibadet sa velikom žudnjom i strašću, ali kada dostigne položaj Velikog imana, iz stanja dobročinstva prelazi u stalnu osobinu dobročinitelja. U tom stanju sve poslove, pojedinačne i opće, potekle sa izvora žudnje i žara čini radi sticanja čiste misli.

Pošto je iman preplavio dušu, a budući da je duša zapovjednik svih organa i udova, sve ih potčinjava svojoj namjeri pa time i svi poslovi postaju lahki. Svi dijelovi se povinuju i poslušni su duši. Ne protive joj se nijednog trenutka. Allah, dž.š., je za ovu skupinu robova rekao:

⁴⁷ *El-'Ankebût*, 69.

◆ قَدْ أَفْلَحَ الْمُؤْمِنُونَ ◆ الَّذِينَ هُمْ فِي صَلَاتِهِمْ حَاسِبُونَ ◆
وَالَّذِينَ هُمْ عَنِ اللَّعْنِ مُعْرِضُونَ

*Zaista su vjernici postigli spas, oni koji molitvu svoju ponizno obavljaju, i koji besmislice izbjegavaju.*⁴⁸

Sklonost ka razonodi zasniva se na žudnji, a duhovni putnik Velikog imana, koji je stigao do položaja dobročinstva i on u njemu postao stalnom osobinom, u potpunosti je izgubio želju za razonodom. S druge strane, on zna da dvije ljubavi u jednom srcu nemaju mjesta, što potvrđuju i Božije riječi u Kur'anu: *Allah nijednom čovjeku dva srca u njedrima njegovim nije dao.*⁴⁹

U slučaju da u srcu posvećenika postoji žudnja i sklonost ka poslovima razonode i besmislice, na osnovu posljedične zakonitosti, tj. argumentacijom u kojoj se uzrok otkriva putem posljedice, može se zaključiti da u njemu nije bilo žudnje za Bogom i da takvo srce nije prazno od licemjerstva jer je istovremeno izražavao naklonost i žudnju za božanskim poslovima i za besmislicom. Ovo stanje naziva se Veliko licemjerstvo i nalazi se naspram Velikog imana. Njegovo pokoravanje srca i poslušnost nisu uzrokovani unutrašnjom žudnjom i čežnjom, nego su utemeljeni na razumu, pretjeranom strahu i uzimanju u obzir poslova koji se pojavljuju u čovjeku. Na ovo licemjerstvo ukazuju Božije riječi: *Kada ustaju da molitvu obave, lijeno se dižu.*⁵⁰

⁴⁸ *El-Mu'minûn*, 1-3.

⁴⁹ *El-Ahzâb*, 4.

⁵⁰ *En-Nisâ'*, 142.

Kada duhovni putnik stigne do Velikog imana tako da nijedan od oblika licemjerstva u njemu ne postoji i njegove radnje ne budu potaknute razumnim promišljanjem o koristima, očuvanju posla, položaju i strahu, sve radnje će obavljati na osnovu ljubavi i njenih zahtjeva.

Velika hidžra

Nakon što putnik stigne do stepena Velikog imana, vrijeme je da se spremi za Veliku hidžru, a to je fizičko izbjegavanje kontakta sa grješnicima i sjedenja u društvu sa silnicima i oholim, kao i za hidžru srca, tj. ne poklanjati im ljubav i ne gajiti bilo kakvu simpatiju prema njima. Hidžra tijelom i srcem predstavlja napuštanje navika, općeprihvaćenih običaja i uspostavljenih normi koje putnika spriječavaju od Božijeg puta i smetnja su njegovom putovanju, kao što su običaji u nevjerničkom okruženju.

U okruženju koje je uspostavljeno na materijalističkom svjetonazoru čovjek je ograničen običajima i uvriježenim navikama članova tog društva. Oni sve svoje koristi, štete, uzajamna poznanstva, saobraćanje i razgovore uspostavljaju na materijalističkim osnovama. Danas je običaj ako osoba na naučnim skupovima ne iznosi mišljenje i ne učestvuje u razgovoru, ona se smatra neznalicom. Ili, naprimjer, prihvaćeno je da sjedenje u pročelju skupa predstavlja čast, a sjedenje pozadi manjkavost. Prednjačenje prilikom ulaska i izlaska sa skupova smatra se znakom ugleda. Laskanje se smatra lijepim ponašanjem, a suprotno ponašanje znakom niskosti, sramote, nekulture i slabosti ličnosti.

Duhovni putnik ne treba, uz Božiju pomoć, obraćati pažnju na sve to i učiniti hidžru iz ovoga svijeta imaginacije i uobrazilje. Prilikom napuštanja ne treba se

plašiti bilo koje snage, osude ili prijekora onih koji sebe predstavljaju ljudima nauke. Kako Kulejni prenosi od Imama Sadika, a on od Poslanika, neka je mir njemu i njegovojoj porodici, da je rekao: "Četiri su stuba nevjerenja: žudnja, strah, nezadovoljstvo i srdžba." Strah u ovoj predaji tumači se kao strah od ljudi kod suprotstavljanja njihovim običajima i principima.

U svakom slučaju, putnik treba napustiti sve društvene običaje, navike i ustaljena ponašanja koja su prepreka na Božijem putu. Ovo stanje arifi tumače kao ludilo, zato što lud čovjek nije upoznat sa običajima i tradicijom i ne pridaje im nikakav značaj, ne obraća pažnju na hvalu i kuđenje, ne boji se da će se ljudi pobuniti protiv njega, pa svoj metod i ne mijenja.

*Bolje ti je, dušo, vinom rujnim da se otkačiš
i bez zlata i bez blaga sto veličina
Karunovih da nadvisiš*

*Tamo gdje se čelna mjesta siromašnim dodjeluju
želja mi je da od svih imaš poziciju uzvišeniju
Carske krune ako si mušterija
svoj dragulj ti razotkrij u grudima
pa makar i kraljevska krv ti proticala venama
Karavana se udaljila, a ti u snovima
dok je ispred tebe još gola pustinja
kad to misliš da kreneš, za kim da se povedeš,
šta da činiš i kakav da budeš*

*Pazi, na smisao ljubavi ovim sam ti ukazao
zato nemoj slučajno da bi nemaran bio
Ispij vino iz pehara, a ostatke po zvijezdama prolij
dokad ćeš dozvoljavati da te svakodnevница mori⁵¹*

⁵¹ Hafiz Širazi: *Divan*.

Veliki džihad

Pošto duhovni putnik uz Božiju pomoć uspije učiniti hidžru i oslobođiti se vladajućih običaja, stupa na međan Velikog džihada, tj. borbe sa šejtanom. Putnik je još uvijek zarobljen svijetom prirode, imaginacijom, srdžbom, strašću, nadjačan oprečnim žudnjama, uronjen u valovima nadanja, zaposjednut tugom, brigom i žalošću. Izmučen je prirodnim protivrječnostima i nesklađom misli. U iščekivanju je različitih strahova. U svakom uglu njegovih prsa plamti vatrica. On sluti različite vrste siromaštva i potrebe. U njegovojoj nutrini postoje različite vrste bolova i osvete. Ponekad je u sukobu sa porodicom i bliskim osobama, ponekad je u strahu od gubitka bogatstva, a ponekad ima težnju koja se ne ostvaruje. Ponekad traži posao i ne uspijeva ga naći, muči ga zavist, srdžba, oholost, nada, poniženje u kandžama života i divljih zvijeri materijalnog svijeta. Srce mu je tamno od imaginarija. Na koju god stranu da se okreće, prima udarce vremena i na koju god stranu da učini korak, stao je na trn.

Ove bolesti nataložene su u prsimu putnika i nakon pažljivijeg posmatranja on uviđa njihovo mnoštvo. Putnik treba uz Božiju pomoć pobijediti vojske mašte, srdžbe i strasti, te izaći kao pobjednik iz Velikog džihada, oslobođen smetnji, napustivši svijet prirode zauvjek.

Najveći islam

U ovom stanju putnik ulazi u svijet Najvećeg islama. Sebe vidi kao jedinstven dragulj kome nema sličnog. Obuhvata svijet prirode i siguran je od smrti i nestajanja. Slobodan je od unutarnjih sukoba. U sebi

posmatra spokojstvo, ljepotu svjetlosti i sjaj koji je iznad svijeta prirode. Nakon što je prošao svijet prirode, tj. umro za njega, posvećenik puta nalazi novi život. I pored toga što se nalazi u okruženju svijeta tjelesnih oblika, on sve posmatra u njihovim melekutskim oblicima. Budući da je stigao do srednje razine kijameta duša, materijalni svijet njegovom stanju ne može nanijeti nikakvu štetu. Velovi su se uklonili i ukazale su se mnoge skrivene stvari i neobična stanja. Ovaj stepen je Najveći islam koji je jasno označen u kur'anskim ajetima:

أَوْ مَنْ كَانَ مَيِّتًا فَأَحْيَيْنَاهُ وَجَعَلْنَا لَهُ نُورًا يَمْشِي بِهِ فِي النَّاسِ
كَمَنْ مَثُلُهُ فِي الظُّلْمَاتِ لَيْسَ بِخَارِجٍ مِّنْهَا كَذَلِكَ زُيْنَ لِلْكَافِرِينَ
مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ

*Zar je onaj koji je bio mrtav pa smo ga Mi oživjeli i dali mu svjetlo kojim hoda među ljudima kao onaj koji je u tminama iz kojih ne može izaći? A nevjernicima se čini lijepim to što oni rade.*⁵²

مَنْ عَمِلَ صَالِحًا مِّنْ ذَكْرٍ أَوْ أُنْثَى وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَنُنْهِيَنَّهُ حَيَاةً
طَيِّبَةً وَنَجْزِيَنَّهُمْ أَجْرَهُمْ بِأَحْسَنِ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ

*Ko god učini dobro djelo, bio muškarac ili žena, a vjernik je, Mi ćemo mu dati da proživi lijep život, i doista ćemo ih nagraditi boljom nagradom nego što su zasluzili.*⁵³

⁵² El-En‘âm, 122.

⁵³ En-Nahl, 97.

Također, moguće je da duhovnog putnika u ovom razdoblju, zbog onoga što u sebi posmatra, obuzme oduševljenje, zanos i egoizam, i da mu se suprotstavi njegov najveći neprijatelj, tj. njegov nef, kao što se prenosi u hadisu: “Tvoj najveći neprijatelj je sami tvoj nef, koji se nalazi između tvoje dvije strane.”

Ako duhovnog putnika u ovom stanju ne spasi Božija milost, zapast će u Veliko nevjerovanje, na šta ukazuje predaja: “Nefs je najveći idol.” Ibrahim, a.s., od ove vrste idolopoklonstva tražio je od Boga zaštitu: *Sačuvaj mene i sinove moje klanjanja kumirima.*⁵⁴

Potpuno je nezamislivo da Ibrahim, a.s., prijatelj Božiji, obožava idole od zemlje i kamena. Ovo je onaj isti širk od kojeg je Muhammed, s.a.v.a., kod Boga tražio utočište kada je rekao: “Moj Bože, utječem ti se od skrivenog širka.”

Prema tome, putnik uz Božiju pomoć treba potvrditi svoju ništavnost, priznati svoju nemoć i niskost te poreći svoje vlasništvo nad sobom. Treba odbaciti egoizam jer bi, u suprotnom, zapao u Veliko nevjerovanje. Tek nakon toga uz Božiju pomoć salik će preći u Veliki islam. Neki od velikana irfana u svom životu nisu izgovorili riječi “mi” i “ja” – umjesto toga bi govorili: Rob je došao ili otišao. Neki drugi bili su još precizniji i ono što je dobro i lijepo, a odnosilo se na Bit Hakka, pripisivali bi Njemu, sve što se odnosilo na njih same i Bogu bilo odvratno, dovodili bi u vezu sa sobom, a ono što je bilo moguće da je u vezi s njima samima i istovremeno sa Bogom, izgovarali bi u množini, koristeći zamjenicu “mi”. Ovaj metod preuzet je iz kur'anskog kazivanja o hazreti Hidru i Musau, a.s. Hazreti Hidr se obraća

⁵⁴ *Ibrahîm*, 35.

Musau, a.s., riječima: *Što se one lađe tiče, ona je vlasništvo siromaha koji rade na moru, i ja sam je želio ošteti...*⁵⁵

Pošto ne priliči da se Biti Božijoj pripše manjka-vost, govorio je u jednini i pripisao je sebi to djelo.

*Što se onog dječaka tiče, roditelji njegovi su vjernici, pa smo se pobojali da ih on neće na nasilje i nevjerovanje navratiti, a mi želimo da im Gospodar njihov, mjesto njega, da boljeg i čestitijeg od njega i milostivijeg.*⁵⁶

Iz razloga što je usmrćivanje moguće pripisati i Bogu i njemu, Hazreti Hidr je govorio u množini.

*A što se onog zida tiče, on je vlasništvo dvojice dječaka, siročadi iz grada, a pod njim je zakopano njihovo blago. Otac njihov je bio dobar čovjek i Gospodar tvoj želi iz milosti Svoje da oni odrastu i izvade blago svoje.*⁵⁷

Budući da se obratila pažnja na dobro, potpunu obazrivost i korist utemeljenu na Biti Božijoj, radnja je pripisana Gospodaru.

Isti metod nalazimo u riječima Ibrahima, a.s., kada je rekao: *Onaj Koji me je stvorio i na Pravi put uputio, i Koji me hrani i poji, i Koji, kada se razbolim, liječi.*⁵⁸

Hazreti Ibrahim, a.s., u ovom ajetu bolest pripisuje sebi, a liječenje Uzvišenom Bogu.

⁵⁵ *El-Kehf*, 79.

⁵⁶ *El-Kehf*, 80-81.

⁵⁷ *El-Kehf*, 82.

⁵⁸ *Eš-Šu‘arâ'*, 78-80.

Stizanje do položaja Uzvišenog islama i napuštanja nefsanske sebičnosti, koji je mjesto šejtanovog pojavljivanja, treba se ostvariti uz Božiju pomoć.

Hadži Koli Nahdževani, učitelj spoznaje merhuma sejida Hasana Aga Kazija, oca merhuma Hadži Mirze Ali Aga Kazija, neka je Allah zadovoljan s njima, koji je kod merhuma Aga sejida Kurejša Kazvinija prošao sve stepene usavršavanja u ahlaku i Božanskoj spoznaji, rekao je:

“Nakon što sam ostario i slabost me ophrvala, viđio sam šejtana kako sa mnom stoji na vrhu planine. Stavio sam ruku na svoju bradu i rekao mu: ‘Ja sam dostigao duboku starost i onemoćao sam, pa ako je moguće da me se prodeš.’ Šejtan reče: ‘Pogledaj u ovu stranu!’ Kada sam pogledao, vidio sam veoma duboku provaliju, pred kojom od žestine straha um čovjeka ostaje zbuđen i zaprepašten. Šejtan reče: ‘U mom srcu ne postoji milost niti blagost. Ako te moja kandža dohvati, tvoje mjesto će biti na dnu ove provalije koju posmatraš.’”

Najveći iman

Nakon Najvećeg islama slijedi Najveći iman, koji jeste Veliki islam, samo većeg intenziteta i jasnoće. U njemu je znanje i uvjerenje prešlo u izravno posmatranje. U ovom stanju duhovni putnik napušta Melekut i prelazi u svijet Džeberuta. Istovremeno, za njega nastupa veliki Kijamet nefsova. Umjesto posmatranja Melekuta, on je zaokupljen posmatranjem Džeberuta.

Najveća hidžra

Nakon ovoga, salik treba učiniti hidžru iz svoje egzistencije i odbaciti je, što predstavlja putovanje prema svijetu apsolutnog postojanja. Sljedeće riječi nekih velikana govore o ovom stepenu: “Napusti svoj nef i podi gore!”, a takve su i riječi Uzvišenoga Boga: *Uđi među robe Moje, uđi u Džennet Moj!*⁵⁹

Kao što se vidi, rečenica: *Uđi među robe Moje*, došla je prije rečenice: *Uđi u Džennet Moj!* A obraćanje: *A ti, o dušo smirena*, odnosi se na nefs koji je napustio Veliki džihad i ušao u svijet pobjede, mjesto sigurnosti. Pošto još uvijek nije upotpunio Najveću hidžru i tragovi njegove egzistencije još uvijek opstoje, a njeno potpuno uklanjanje zavisi od ostvarenja Najvećeg džihada, on još uvijek nije izašao iz okrilja nadvladanosti i potčinjenosti. On se nalazi u području “Vladara” i “Svemoćnog”, dvaju imena Božijih, na šta ukazuje ajet: *Na mjestu iskrenosti, kod Vladara Svemoćnog.*⁶⁰

Nakon ovog stepena duhovni putnik treba otpočeti rat sa preostalim oslabljenim tragovima svoje egzistencije, te uništiti i iskorijeniti odjednom njene zaostavštine koje su se sakrile – da bi mogao zakoračiti u područje apsolutnog tevhida.

Ovaj svijet je svijet pobjede i uspjeha. Na ovaj način salik je prošao dvanaest svjetova. Osoba koja je prošla Najveću hidžru i Najveći džihad te postala osvajač i pobednik uči će u Svijet iskrenosti i u područje *mi smo Allahovi i Njemu se vraćamo.*⁶¹

⁵⁹ *El-Fedžr*, 30.

⁶⁰ *El-Kamer*, 55.

⁶¹ *El-Bekare*, 156.

Za duhovnog putnika tu je nastupio veliki Kijamet nefsova. Prošao je sve oblike materije, duše i svaki oblik individualiteta i osobnosti, utrnuo je od svega, zakoračio je u Božanski svijet, izašavši izvan okrilja *svako živo biće okusit će smrt*. Kada takva osoba bude umirala, umire smrću po slobodnom izboru. Imajući ovo na umu, Poslanik je rekao: “Ko želi vidjeti mrtvaca koji hoda, neka pogleda u Alija ibn Ebi Taliba.”

Objašnjenje: Duhovne vrline, koje su do sada spomenute i manje-više objašnjeni njihovi znakovi i učinci, izrazi su posebne Božije milosti svojstvene samo Ummetu Pečata poslanika i vjerovjesnika, Muhammeda ibn Abdullaha, s.a.v.a. Duhovna savršenstva prijašnjih ummeta i prošlih šerijata bila su ograničena. Oni su nakon dostizanja položaja fena (utrnuća) mogli posmatrati jedino Božija imena i atribute i nisu ni prepostavljali da postoji više od toga. Tajna spomenutog je u tome što je krajnost njihove spoznaje završavala izjavom *Nema boga, osim Allaha*, što je imalo za rezultat viziju Biti, Koja u sebi objedinjuje sve osobine savršenstva i ljepote. Za razliku od njih, duhovni putnici Umma posljednjeg Poslanika otišli su mnogo dalje od ovog stepena, spoznavši više razine. Dostigli su mjesta koja se ne mogu niti opisati, niti objasniti. A to je zbog toga što su svi islamski propisi utedeljeni na iskazu: *Allah je veći od toga da bi mogao biti opisan.*

Prema tome, stepeni koje prolazi putnik musliman završavaju se položajem koji nije opisiv ni objašnjiv, zbog odnosa duhovnog putovanja sa blagoslovljenim iskazom *Allah je veći od toga da bude opisan*. Iz tog razloga raniji vjerovjesnici nisu ni naslućivali ništa iznad položaja vizije Božijih imena i osobina da bi se

odlučili na kretnju ka toj razini. Zbog toga, kada bi na Ovom svijetu bili zatečeni različitim vrstama iskušenja i teškoća, utjecali bi se pod okrilje duhovnog vodstva Božijeg Poslanika, Imama Alija, Fatime i njihovog čistog potomstva, da bi našli izlaz. Upravo je ovaj njihov duhovni položaj otklanjao brige i nevolje ranijih poslanika.

Općenito govoreći, iako su raniji poslanici bili svjesni ovog položaja i na istoj osnovi su tražili pribježište u uzvišenom položaju Čistih, nisu im bile jasne njegova kakvoća i osobine i do kraja života to im je ostalo nepoznato. Iz kur'anskih ajeta može se shvatiti da je hazreti Ibrahimu dato dva puta halom, a ne postojano, da se osvjedoči u više zbilje i u potpunost izlijevanja Božije milosti. Međutim, ovo nije zadobilo trajnost i za njega će se ovaj stepen ostvariti na Onom svijetu. Prije nego što se obratimo kur'anskim ajetima da bismo dokazali ovu tvrdnju, podsjetimo se već rečenog- da iskrenost ima različite razine. Tako je i prema tekstu Časnoga Kur'ana određen broj vjerovjesnika bio na stepenu ihlasa, ali i pored toga postoji viši i plemenitiji položaj do kojeg oni nisu dospjeli, što se može razumjeti iz dova upućenih za njegovo dosezanje na Ahiretu. Dobar primjer za to je Jusuf, a.s., jer on, i pored toga što je po kur'anskom tekstu bio od iskrenih: *On je uistinu bio od Naših iskrenih robova*⁶², istovremeno je činio dovu Gospodaru da mu podari položaj dobrih. *Ti Si Zaštitnik moj i na Ovom i na Onom svijetu, daj da umrem kao musliman i pridruži me onima koji su dobri.*⁶³

⁶² *Jûsuf*, 24.; ovdje se misli na potpunu iskrenost. (Prim. prev.)

⁶³ *Jûsuf*, 101.

Prema tome, Jusuf, a.s., nije na Ovom svijetu dos-tigao položaj dobrih, zbog čega je i činio dovu da se to ostvari nakon smrti. Međutim, da li mu je dova uslišana i da li će se na Onom svijetu pridružiti dobrim u kur'anskim ajetima nije rečeno.

Hazreti Ibrahim, a.s., iako je imao visok položaj u iskrenosti, kaže: *Gospodaru moj, podari mi mudrost i uvrsti me među one koji su dobri!*⁶⁴

Dakle, položaj dobrih, koji je tražio Prijatelj Božiji u svojoj dovi, viši je od položaja iskrenih. Gospodar mu nije ispunio dovu na Ovom svijetu, već je obećao njeno ispunjenje na Ahiretu, što se kaže u ajetu: *Mi smo njega na Ovom svijetu odabrali a na Onom će biti među dobrima.*⁶⁵

Treba naglasiti da položaj dobrih, za kojim su žudjeli prijašnji poslanici, nije onaj isti položaj dobrih koji je prema kur'anskom tekstu dat Ibrahimu, a.s., i njegovim potomcima: *Poklonismo mu Ishaka, i Jakuba iz velike milosti i sve ih učinismo dobrim.*⁶⁶

Budući da su oni, istovemeno dok su posjedovali jedan oblik položaja dobrih, tražili od Allaha, dž.š., da im podari položaj dobrih, može se zaključiti da je ono što su tražili u svojim dovama nešto mnogo više.

Dokaz da su Poslanik, neka je mir njemu i njegovoj porodici, i neki ljudi u njegovom vremenu stigli do istog stepena dobrih jesu riječi Poslanika koje prenosi Kur'an: *Moj zaštitnik je Allah Koji je Knjigu objavio i On se o dobrima brine.*⁶⁷

⁶⁴ Eš-Šu‘arâ, 83.

⁶⁵ El-Bekare, 130.

⁶⁶ El-Enbijâ', 72.

⁶⁷ El-A‘râf, 196.

U ovom ajetu Poslanik je prvo potvrdio potpunu vlast Božije Svetе Biti nad sobom, da bi potom ukazao na činjenicu da je njegov Zaštitnik Onaj Koji se brine o poslovima dobrih. Iz ovoga se može zaključiti da je u onom vremenu bilo iskrenih osoba koje su bile na stepenu dobrih. Također, ovim biva jasno šta je bila tajna prijašnjih vjerovjesnika u njihovim dovama i traženjima pomoći od Poslanika i njegove porodice i kako je visok bio položaj dobrih u njihovim očima, da je i sam hazreti Ibrahim, a.s., molio Boga da ga pridruži njima.

Dokaz da su veliki vjerovjesnici dostigli položaj iskrenosti može se na više načina izvesti iz kur'anskih ajeta. Prvi način je putem njihove hvale iskazane Bogu, kao što je preneseno u Časnom Kur'anu. U skladu sa kur'anskim tekstrom, opisivanje Boga i iskazivanje hvale Njemu onako kako dostoji Njegovom položaju nije moguće nikome, osim iskrenim Božijim robovima.

*Uzvišen je Allah od svega kako ga opisuju,
osim Allahovih iskrenih robova.⁶⁸*

A u sljedećem ajetu Allah, dž.š., naređuje Poslaniku da mu čini hvalu: *Reci: "Hvala Allahu i mir robovima Njegovim koje je On odabroao." Šta je bolje, Allah ili oni koje Njemu ravnim smatralju.*⁶⁹

Kur'an prenosi hvalu Ibrahima, a.s.: *Hvala Allahu Koji mi je u starosti podario Ismaila i Ishaka; Gospodar moj, uistinu uslišava molbe.*⁷⁰

Allah, dž.š., naređuje Nuhu, a.s., da Mu čini hvalu: *Reci: "Hvala Allahu Koji nas je spasio naroda koji ne vjeruje."*⁷¹

⁶⁸ *Es-Sâffât*, 159-160.

⁶⁹ *En-Nahl*, 39.

⁷⁰ *Ibrâhîm*, 39.

Drugi način je preko onoga što je u Kur'anu istaknuto o položaju iskrenosti nekih vjerovjesnika, kao što je o hazreti Jusufu rečeno: *On je uistinu bio od Naših iskrenih robova*,⁷² a o hazreti Musau ibn Imranu Kur'an kaže: *I spomeni u Knjizi Musaa. On je bio iskren i bio je poslanik vjerovjesnik.*⁷³

O hazreti Ibrahimu, Ishaku i Ismailu Kur'an kaže: *I sjeti se robova naših Ibrahima i Ishaka i Jakuba, posjednikâ snage i razumijevanja, zaista Mi smo ih odabrali posebnom iskrenošću da im je uvijek na umu bio Onaj svijet.*⁷⁴

Treći je putem njihove hvale Uzvišenoga Boga. S jedne strane, kao što nam i Kur'an prenosi:

“E tako mi dostojanstva Twoga”, reče, “sigurno ću ih sve zavesti, osim Tvojih među njima iskrenih robova”,⁷⁵ šejtanu nije dostupan jedino mali broj iskrenih robova. S druge strane, u skladu sa ajetom: “Pa ću im i sprijeda i straga i zdesna i slijeva prilaziti i Ti ćeš ustanoviti da većina njih neće zahvalna biti”,⁷⁶ robovi koje šejtan zavodi ne mogu se ubrojati u zahvalne.

Iz navedenog je potpuno jasno da oni kojima šejtan nema pristupa jesu iskreni robovi. Nakon rečenog, ako vidimo da Kur'an nekim robovima pripisuje osobinu zahvalnosti, može se zaključiti da su oni od iskrenih Božijih robova, kao što je i rečeno o hazreti Nuhu, a.s.:

⁷¹ *El-Mu'minûn*, 28.

⁷² *Jûsuf*, 24.

⁷³ *Merjem*, 51.

⁷⁴ *Sâd*, 45-46.

⁷⁵ *Sâd*, 82-83.

⁷⁶ *El-A'râf*, 17.

*“O potomci onih koje smo sa Nuhom nosili.” A on je doista bio rob zahvalni.*⁷⁷

O hazreti Lutu, a.s., Kur'an kaže: *Na njih vjetar pun pjeska poslasmo, samo ne na Lutovu porodicu, nju u svitanje spasismo, iz milosti Naše. A tako Mi nagrađujemo onoga ko zahvalan je.*⁷⁸

Kur'an o hazreti Ibrahimu, a.s., kaže: *Zaista je Ibrahim bio čovjek predvodnik, odan Allahu i vjere čiste, mnogobožac on zbilja bio nije, bio je zahvalan na Njegovim blagodatima.*⁷⁹

Općenito gledano, i svi drugi vjerovjesnici o kojima se govori kao o onima koji posjeduju osobine zahvalnosti, bili su od iskrenih.

Četvrti dokaz je izraz *odabrani* koji Allah, dž.š., u Kur'antu pripisuje vjerovjesnicima: *I Mi Ibrahimu poklonismo Ishaka i Jakuba, i svakog od njih Mi na Pravu stazu uputismo, a i Nuha još prije Pravom stazom uputisemo, i od potomstva njegova Davuda, i Sulejmana, i Ejjuba, i Jusufa, i Musaa, i Haruna. Eto tako Mi nagradujemo dobročinitelje – i Zekerijaa, i Jahjaa, i Isaa, i Ilijasa, svi oni su bili dobri, i Ismaila i El-Jesea, i Junusa, i Luta – svima njima smo dali prednost nad ostalim svjetovima! – i Mi uputismo neke pretke njihove i potomke njihove i braću njihovu, njih smo odabrali i uputisemo ih na Put pravi.*⁸⁰

Iz ovih ajeta može se dokazati položaj iskrenosti svih vjerovjesnika, neka je mir njima. Ranijim argumentima dokazana je iskrenost samo manjeg broja

⁷⁷ *El-Isrâ'*, 3.

⁷⁸ *El-Kamer*, 34-35.

⁷⁹ *En-Nahl*, 120-121.

⁸⁰ *El-En‘âm*, 84-87.

vjerovjesnika, onih čija su imena spomenuta. Naš dokaz željenog zasniva se na dvome:

Prvi dokaz zasniva se na terminu koji je upotrijeb-
ljen- *odabrami*. Osnovno semantičko značenje ove riječi
je odabir jedne između njoj sličnih stvari. Naprimjer,
ako neko iz sanduka jabuka izabere jednu i uzme je za
sebe, njegov posao se naziva odabirom. Pošto Gospodar
u prethodno navedenom ajetu kaže *njih smo odabrali*, to
znači da smo između svih stvorenja njih odabrali i sta-
vili smo ih u poseban sanduk za sebe. Prema tome,
njihov položaj razlikuje se od položaja ostalih ljudi. Oni
su osobe koje su u potpunosti odvojene samo za Boga i
pod Njegovom su posebnom pažnjom. Jasno je da je
njihov odabir na temelju stepena njihove iskrenosti. Oni
su se potpuno posvetili Bogu, a svoj odnos sa svim stvo-
renjima su prekinuli, povezavši se jedino sa Njegovom
Svetošću.

Drugi dokaz leži u činjenici da spomenuti odabir u
ajetu nije ograničen na određen broj ljudi, jer Allah,
dž.š., nakon navođenja imena Nuha, Ibrahima i šesnaest
drugih vjerovjesnika, njihovih očeva, potomaka i braće,
kaže: *Mi smo ih odabrali*, pri čemu je jasno da se pod
braćom podrazumijevaju duhovna braća. Oni učestvuju
sa njima u spoznaji Boga i na duhovnom putu. Prema
tome, iz ajeta se izvodi opći sud, čime se može dokazati
položaj iskrenosti svih vjerovjesnika.

SAŽETI OPIS PUTA I NAČINA DUHOVNOG KRETANJA KA BOGU

Nakon kratkog prikaza putovanja kroz dvanaest svjetova trebamo se upoznati sa putem i načinom duhovnog putovanja. U vezi s tim slijede dva opisa – jedan sažeti, a drugi opsežniji.

Putnik, prije svega, treba početi izučavati i istraživati sve vjere i različite metode te u skladu sa svojim mogućnostima i prema vlastitoj nadarenosti treba uložiti najveći mogući trud da bi spoznao Božije jedinstvo i pronašao Njegovu uputu, pa čak ako to bude zasnovano i na samoj pretpostavci ili davanju prednosti nekoj iz mnoštva mogućnosti. Nakon znanstvene potvrde ili pretpostavke veće vjerovatnoće, on izlazi iz nevjerstva, a ulazi u mali islam i iman. Ovo je stepen za koji se ulema složila da je neophodno da svaka punoljetna osoba stekne uvjerenje na osnovu dokaza i osvijedočenja. Ako poslije uloženog truda i istraživanja ne uspije steći neku ozbiljniju pretpostavku, treba nastaviti sa većim entuzijazmom i rijekom suza, očajničkim prizvanjem i potpunom poniznošću uložiti još veći trud. U skrušenosti i preklinjućem zazivanju Boga ne treba se nimalo obeshrabriti. Na kraju će se ukazati put, kao što se prenosi o stanjima hazreti Idrisa, a.s., i njegovih sljedbenika. Skrušenost i preklinjuće zazivanje Boga znači da duhovni putnik treba priznati svoju nemoć i slabost i iz dubine srca poželjeti svoju uputu. Jasno je da Allah, dž.š., nikada ne prepusta slabašnog roba tragaoca za istinom samom sebi.

One koji se budu zbog Nas trudili Mi ćemo sigurno putevima koji vode Nama uputiti.⁸¹

Sjećam se dok smo bili u Nedžefu pod okriljem moralnog i irfanskog odgoja merhuma hadži Mirza Alija Kazija, r.a., da sam pri samom kraju jedne večeri sjedio na sedžadi na krovu kuće.⁸² Savladao me lagahni

⁸¹ El-‘Ankebût, 69.

⁸² Krovovi kuća na Istoku, naročito u toplijim krajevima, ravni su zbog rijetkih kiša, a ljudi ljeti i noći spavaju na njima, tražeći osvježenje od dnevne vrućine. (Prim. prev.)

san. Posmatrah nasuprot sebe dva čovjeka kako sjede. Jedan od njih je bio hazreti Idris, a.s., a drugi moj brat hadži sejjid Muhammed Tabatabai koji trenutno živi u Tabrizu. Hazreti Idris otpoče voditi razgovor sa mnom, ali tako što je on pričao, a ja sam ga slušao posredstvom mog brata. On reče: “U mom životu desili su se strašni događaji, a njihovo rješenje je izgledalo nemoguće u skladu sa ustaljenim prirodnim tokovima. Ali i pored toga, ti problemi bi se neočekivano rješavali. Bilo je jasno da ih rješava ruka iz skrivenog svijeta, mimo uobičajenih uzroka i posljedica.” Ovo je bio moj prvi prelazak iz svijeta prirode u metafizički svijet, čime je otpočeo moj odnos sa njim. Tada sam shvatio da su iskušenja Idrisa, a.s., problemi i teškoće s kojima se suočavao u djetinjstvu, a pouka njegova govora je da ako čovjek istinski zatraži od svoga Gospodara uputu, On će mu sigurno pomoći. U ovom stanju veoma je važno i djelotvorno traženje pomoći iz kur'anskih ajeta. Allah, dž.š., kaže: ...*A srca se, doista, kada se Allah spomene smiruju.*⁸³ Također su djelotvorni i virdovi, kao što je: “Jâ Fettâhu, Jâ Delîlel-mutehajjirîn!”,⁸⁴ i slični, naravno, pazeći na to da prilikom obavljanja zikra isti treba biti iz dubine srca i sa dovoljnom prisutnošću duše. Jedan od prijatelja ispričao nam je sljedeće: “Sjedio sam u autobusu za Kerbelu. Putovao sam iz Irana. Pored mene je sjedio obrijan mladić, u evropskoj odjeći. Zbog toga razgovor između nas nije ni otpočinjao. Odjednom plač mladića postade veoma glasan. Bio sam veoma iznenađen. Pitao sam ga: ‘Zašto plačeš?’ Reče: ‘Ako vama ne kažem, pa kome onda da

⁸³ *Er-Ra'd*, 28.

⁸⁴ O Otvoritelju, Koji mnogo otvaraš, O Vodiču zbumjenih!

kažem. Ja sam inžinjer visoke i niske gradnje. Od djetinjstva sam odgajan daleko od vjere i prirodno je bilo da nisam vjerovao u proživljenje. Međutim, u srcu sam osjećao ljubav prema ljudima vjernicima, bilo da su muslimani, kršćani ili jevreji. Tako sve do jedne večeri kada sam bio u okruženju prijatelja od kojih su mnogi bili behajce. Proveo sam veče u igri, zabavi i plesu. Nakon nekog vremena u meni se pojavi stid i osjetih veliku odvratnost prema svojim djelima. Pod pritiskom sam napustio sobu. Otišao sam na gornji sprat, gdje sam u samoći jedno vrijeme preplakao i sebi rekao: 'O Bože, ako postojiš, shvati me i pomozi mi!' Nakon kraćeg vremena sišao sam na prizemlje. Kako je noć prolazila, i mi smo se razilazili. Sutradan sam u društvu sa direktorom željeznice i nekoliko visokih službenika bio na terenu zbog problema tehničke prirode. Neočekivano spazih kako mi jedan prosvijetljen sejjid priđe izdaleka, pozdravi me i reče: 'Imam posla s tobom.' Dogovorili smo se da se vidimo sutra poslije podne. Nakon njegovog odlaska neki su mi prigovorili: 'Ovaj čovjek je sejjid (potomak Poslanikov), zašto si ga otpozdravio hladno?' Rekoh: 'Zato što sam, kada me je ovaj sejjid pozdravio, mislio da ima neku potrebu i da je zbog toga ovdje došao.' Nakon svega direktor iznenada izda naređenje da sutra, baš u vrijeme kada sam imao zakazano sa onim sejjidom, trebam biti na određenom mjestu i odmah mi dade potrebna uputstva koja je trebalo obavezno izvršiti. U sebi rekoh da sutra neću moći otići na dogovoren sastanak. Međutim, sutra, pošto se približilo vrijeme predviđenog posla, osjetih nemoć u tijelu i malo-pomalo dobih temperaturu. Legoh u krevet dok je neko otišao dovesti doktora. Tako sam opravdano izostao sa posla.

Čim je direktorov zamjenik zamakao za vrata, temperatura mi spade i stanje mi se potpuno vrati u normalno. Osjećao sam se potpuno svježim. Shvatih da u ovome mora da je neka tajna. Zbog toga sam ustao i otišao do onog sejjida. Čim sam sjeo, odmah mi je počeo govoriti cijeli jedan krug temeljnih načela vjerovanja istovremeno navodeći dokaze za svako od njih. Nakon ovoga postao sam vjernik. Dao mi je neka uputstva i rekao: 'Sutra opet dođi.' Nekoliko dana uzastopno odlazio sam do njega. Kada bih kod njega sjedio, prepričao bi mi i najsitniju pojedinost onoga što bi mi se desilo i obavijestio bi me o mojim namjerama i djelima koje nije znao niko osim mene.

Nakon kraćeg vremena, jedno veče bio sam u društvu svojih starih prijatelja i nije bilo drugog izlaza nego da učestvujem u kockanju. Sutradan, kada sam otišao do sejjida, odmah je rekao: 'Zar se ne stidiš što si učinio ovaj veliki grijeh?' Suze pokajanja potekoše iz mojih očiju. Rekoh: 'Pogriješio sam.' On reče: 'Uzmi gusul pokajanja i da tako nešto nisi više ponovio!' Potom mi je dao još nekoliko uputstava. Ukratko, cijeli život mi je promijenio iz korijena. Ovo se dešavalo u Zendžanu. Poslije, kada sam htio otići u Teheran, naredio mi je da posjetim neke iz teheranske uleme i na kraju je tražio od mene da posjetim sveta mjesta. Ovo putovanje je po njegovom naređenju.'"

Naš prijatelj reče: "U blizini Iraka odjednom ponovo glasno zaplaka. Upitah ga za razlog, a on reče: 'Sada smo ušli na teritoriju Iraka i Imam Husejn mi je poželio dobrodošlicu.'"

Pouka priče je činjenica da ako čovjek zaista iskreno učini korak na putu upute i iz srca od Boga zatraži uputu, uspjet će je naći, čak ako je i sumnjičav u pogledu tevhida.

Nakon uspjeha na ovoj razini duhovni putnik treba sa većim entuzijazmom krenuti ka dosezanju Velikog islama i Velikog imana. Prva stvar koja je potrebna na ovom stepenu jeste znanje o vjerskim propisima, koje je dužan usvojiti od fakiha, a potom to znanje provesti u praksi i u tome istrajati. Ovim njegova spoznaja i uvjerenje postepeno rastu. Kao što je znanje baštinik djela, tako je i djelo baštinik znanja. U slučaju da je čovjek istinski uvjeren i posjeduje znanje o nečemu, nužno je da mu i djela budu u skladu s tim znanjem i stečenim uvjerenjem. Nepostojanje djela svjedoči da mu znanje nije bilo čvrsto, niti je imao uvjerenje, već samo neki oblik pretpostavke koja se odslikala u njegovoj imaginaciji.

Čovjek koji bude posjedovao istinsko znanje o apsolutnoj Allahovoj skrbi neće ni u kom slučaju sebe uništiti posvećujući se sticanju materijalnog dobra.

Duhovni putnik treba biti zadovoljan onim čime nas Šerijat obavezuje, nastojeći istovremeno da to stekne u potpunom spokoju i u obimu dovoljnog za njega i njegovu porodicu. Međutim, u slučaju da čovjek prilikom sticanja pretjera ili sebe dovede u prepregnutost, ulažući više truda nego što je uobičajeno, to govori da on još uvijek ne posjeduje istinsko znanje o apsolutnoj Božijoj skrbi ili da Njegovo skrbništvo smatra uvjetovanim i ograničenim. Ovo je baštinjenje i podsticanje na djelo na osnovu znanja. A baštinjenje znanja na osnovu djela je kada čovjek istinski kaže: "Slava mom Uzviše-

nom Gospodaru i jedino Njemu pripada hvala”,⁸⁵ istovremeno posmatra-jući svoju beznačajnost i ništavnost.

Jasno je da beznačajnost i niskost ne postoji bez moći, jer će nasuprot moćnom uvijek postojati bijednik i jadnik koji je zbog svog položaja neizbjježno svjestan položaja apsolutne moći. Nakon ovoga, putnik uviđa da uporedo sa ovom moći mora postojati znanje i snaga. Dakle, iz ovog veoma sitnog čina, kao što je zikr na sedždi, poimamo Božiju apsolutnu moć, znanje i snagu. I ovo predstavlja baštinjenje znanja na osnovu djela. Na isto upućuju i riječi Allaha, dž.š.: *Dobro djelo je uzdiže (lijepu riječ).*⁸⁶

U ispunjavanje zapovijedi i napuštanje zabranjenog treba uložiti mnogo truda jer je putovanje na Božjem putu u suprotnosti sa činjenjem grijeha. Cjelokupni putnikov trud daje rezultate i od njega ima koristi tek onda kada putnik ispunjava zapovijedi, a izbjegava zabranjeno. Kao što ni prljavo tijelo nema koristi od ukrasa, tako ni sva pohvalna djela i isposništvo (koji ne izlazi iz okvira Šerijata) neće ostaviti nikakva traga na uprljano srce i dušu. Putnik, također, treba uložiti trud i pažnju u obavljanje pohvalnih i izbjegavanje pokušenih djela, jer ostvarenje razine Velikog islama i Velikog imana ovisi o djelima, budući da svako djelo posjeduje sebi svojstvene odlike koje donose upotpunjavanje imana. Na isto ukazuje hadis koji prenosi Muhammed ibn Muslim: “Nema imana (ne ostvaruje se), osim sa djelom, a djelo je dio imana, kao što i iman nije postojan, osim sa djelom.”

⁸⁵ Prijevod zikra koji se uči na sedždi. (Prim. prev.)

⁸⁶ *Fatir*, 10.

Dakle, putnik treba učiniti mustehab makar samo jedanput, da bi time dosegao dio imana koji ovisi o tom djelu. Imajući ovo na umu, Imam Ali je rekao: "Savršeni iman rađa se iz djela." Prema tome, nužno je za putnika da se na svom putovanju ka Velikom imanu ne usteže od činjenja mustehaba. Iz ovoga se zaključuje da će onoliko koliko duhovni putnik bude nemaran u njihovom izvršavanju – u istoj mjeri njegov iman biti manjkav. Ako salik na jednom stepenu očisti i uskladi svoj jezik i ruke sa Božijim moralom, a tako i ostale dijelove, ali u dijeljenju sadake ne ispolji dovoljan trud, nije prošao taj stepen i njegov iman se nije upotpunio. Upravo ta manjkavost spriječit će ga od dalnjeg napredovanja. Prema tome, svaki organ tijela treba ostvariti svoj udio u imanu.

Naprimjer, srce, koje upravlja tijelom, treba zaposliti zikrom i razmišljanjem. Zikr predstavlja prisjećanje srcem imena i svojstava Uzvišenog Stvoritelja, dok razmišljanje predstavlja pažnju srcem na znakove obzorja i duše, te duboko promišljanje o stvaranju i njegovim promjenama i kretanjima. Uz pomoć ovih dviju radnji srce se uspijeva napojiti sa samog izvora imana. *A srca se, doista, kada se Allah spomene smiruju.*

Nakon što svakom organu tijela dodijeli njegov udio imana, putnik treba otpočeti borbu pomoću koje će otkloniti manjkavosti Velikog islama i Velikog imana, a sumnju i pretpostavke pretočiti u izvjesnost.

Oni koji vjeruju i vjerovanje svoje sa nepravdom (zulumom) ne mijesaju, takvima pripada sigurnost i oni su upućeni.⁸⁷

⁸⁷ El-En ‘âm, 82.

Pored toga što borba putnika učvršćuje na ispravnom putu, ona ga, također, čini sigurnim i zaštićenim od šejsanovih napada.

*Ni od čega nemaju strah i ni za čim ne tuguju
Allahovi štićenici.*⁸⁸

Strah znači plašiti se nečega što se još nije desilo, a čije ostvarenje čovjeku predstavlja neprijatnost, dok tuga znači žalost za nečim nepovoljnim i ružnim što se desilo u prošlosti. Ova dva značenja nemaju pristupa putniku zato što je on sve svoje poslove uredio sa Bogom i nema drugog cilja, osim Njega. Nije u strahu od iznenadnog propadanja poslova, niti će biti u strahu od neočekivanog događaja. Ovo je položaj potpune izvjesnosti, a one koji je posjeduju Uzvišeni Bog je nazvao Svojim prijateljima. Na ovo upućuju riječi Imama Alija: "Svoj put je vidio, proputovao je svoju stazu, spoznao je njegove svjetionike, za sobom je ostavio huku i rizik mora, prema tome, njegova izvjesnost je kao očiglednost Sunčeve svjetlosti."

Na drugom mjestu Imam Ali kaže: "Znanje ih vodi zbiljskom razumijevanju, pa se tako povezuju sa uzvišenim nadahnućem povjerenja. Oni smatraju luhkim ono što oni koji su u izobilju smatraju teškim. Njima je omiljeno ono što neznalice smatraju čudnim. Oni se druže sa Svijetom ovim tijelima, dok su im duše povezane za mjesto najuzvišenije."⁸⁹

Na ovoj razini putniku se otvaraju vrata otkrovenja i gnostičke vizije. Naravno, prolazanje ovih razina nije u suprotnosti sa putnikovim bivanjem na Ovom svijetu i

⁸⁸ Jûnus, 62.

⁸⁹ Staza rječitosti, govor 147.

njegovom zauzetošću ispunjavanjem svojih osnovnih potreba. Primanje stanja srcem nema ništa sa vanjskim okruženjem i okolnostima kao što su brak, trgovina, zemljoradnja i sl. Istovremeno dok boravi među ljudima i obavlja ovosvjetske poslove, putnikova duša putuje melekutskim svijetom i kontaktira sa njegovim stanovnicima. Primjer takve osobe je kao primjer ožalošćenog koji je izgubio voljenu osobu. Dok hoda, razgovara, sjedi i jede hranu među ljudima, njegova je unutrašnjost uzburkana sjećanjem na Voljenog. Svako ko ga gleda, pomislio bi da ga je zadesila velika nesreća.

Putnik ka Bogu, dok je zauzet poslovima svijeta prirode, u isto vrijeme ima niz odnosa sa Bogom. Valovi uzburkanog mora čežnje dižu se u njegovom srcu, vatra ljubavi sagorijeva u njegovoj unutrašnjosti, a tuga odvojenosti ga topi. Njegovu unutrašnju revoluciju ne zna niko, osim Boga, ali ko god da ga pogleda u lice, shvata da su ga ljubav prema Bogu, istinsko obožavanje i pažnja ka Njegovoj Svetosti učinili takvim.

Iz ovog objašnjenja jasno proizlazi da poniznost, plač izazvan tugom, skrušeno moljenje i ponizno preklinanje Čistih Imama, što se može vidjeti iz prenesenih dova, nije bilo izvještačeno, niti radi podučavanja Božijih robova. Takvo razumijevanje rezultat je neznanja i neshvatanja zbilje. Njihov položaj je mnogo viši od toga da im govor bude bez značenja i utemeljenja na istini, ili da imaju namjeru uz pomoć nekoliko dova i lažnih ispoljavanja poniznosti pozivati ljude ka Bogu. Da li bi bilo ispravno reći da su svi potresni uzdasi Imama Sedždžada bili izvještačeni ili lažno prikazivanje u svrhu podučavanja? Nikada! Ovi predvodnici vjere, neka je Božiji mir njima, zato što su prošli sve razine

duhovnog putovanja ka Bogu, ušli su u Harem Božiji, a potom stigli do razine postojanja nakon iščeznuća, što je, ustvari, postojanje po Bogu. Njihovo stanje je sveobuhvatnost između dvaju svjetova, svijeta jedinstva i svijeta mnoštva. Neprestano se pridržavaju svjetla jedinstva u raznim vidovima kontingentnih svjetova Mulka i Melekuta. Prema tome, njihov visoki položaj savršenstava iziskuje da se uvijek pridržavaju zahtjeva ovih dvaju svjetova, štaviše, da ispune i ne zaborave ni najmanji šerijatski propis, moralni princip ili stanja odgovarajuća ovim svjetovima, te da istovremeno čuvaju pažnju prema uzvišenim svjetovima. Zbog iznesenog oni su prozvani svjetlosnim bićima.

Nakon što putnik uspješno proputuje sve svjetove i savlada šejtana, ulazi u Svijet pobjede, nakon čega otpočinje putovanje sljedećim svjetovima. Putnik je prošao svijet materije i otpočinje njegovo putovanje kroz Svijet duša, da bi stigao do uzvišenog cilja, tj. napuštanja svijeta nefsa i premještanja iz okrilja Melekuta u Božanski svijet.

PODROBAN OPIS PUTA I NAČINA DUHOVNOG KRETANJA KA BOGU

Način putovanja na ovom dijelu puta, nakon prisege obaviještenom Božijem čovjeku koji je prošao stepen utruća i stigao do stepena postojanja po Bogu, koji poznaje sredstva izbavljenja i propasti, koji može upravljati povocem poslova duhovnog putnika i dovesti ga do željene kabe, a ta sredstva su upravo zikr, razmišljanje, poniznost i preklinjuća dova samo Njemu, Gospodaru, Uslisitelju molbi. Naravno, putovanje kroz ove razine ovisi o nekim poslovima koje treba u potpunosti i na najbolji način izvršiti.

Prvo: Napuštanje običaja, društvenih formalnosti i odbacivanje poslova koji nemaju unutrašnju zbilju i putnika sprječavaju od dalnjeg napredovanja.

Ovo znači da putnik živi među ljudima na umjeren način, a ne kao oni koji su stalno okupirani društvenim običajima, a sav misaoni trud im je kako naći prijatelja. Ovakve osobe radi nekog zamisljenog društvenog položaja ne ustežu se ni od štetnih i beskorisnih običaja i odlazaka na razna okupljanja. Zbog očuvanja formalne časti među ljudima oni se bespotrebno opterećuju, često podnoseći čak i velike neugodnosti. Kriterij lijepog i ružnog prihvataju od većine. Život im prolazi u okviru ovih općeprihvaćenih besmislenih društvenih mjerila. Brod njihovog bića suočen je sa nadolazećim talasima društvenih normi i običaja. Njih nose talasi društvenog morala i običaja kojima su potpuno prepušteni. Ova skupina ne posjeduje vlastitu volju u odnosu na okruženje. Potpuno je predana slijepom slijedeњu. Nasuprot njima, postoje ljudi koji su se izdvojili iz društva i napustili svaki oblik društvenih običaja, lišavajući se društvenih koristi. Ne miješaju se sa ljudima i nemaju kontakt s njima. Miruju u svojoj samoći tako da su postali upadljivi i poznati kao usamljenici. Međutim, da bi putnik stigao do svog cilja, treba odabrati srednji put između ovih dviju skupina. Treba izbjegavati pretjerivanje u bilo čemu i kretati se ispravnim putem. Ovo će se ostvariti u kontaktu s ljudima samo u onoj mjeri koliko je taj kontakt neophodan. U slučaju da između putnika i "neputnika" različitost životne prakse i učestalosti kontaktiranja dovode do neminovnog razilaženja, ono neće imati štetnu posljedicu po putniku. Naravno, do ovog razilaženja neće doći sve dok se kontakti ostva-

ruju u neophodnom obimu. Putnik ni u kom slučaju ne treba slijediti njihove manire i moralne kodekse. Ajet: *I ne boje se ničijeg prijekora*,⁹⁰ ukazuje na njihovu istrajanost na svome putu i teškoću koju podnose zbog svoga načina života. Općenito, može se reći da putnik u svakom društvenom poslu treba dobro odmjeriti njegovu dobrobit i štetu i ne smije slijepo slijediti želje i mišljenja mase.

Drugo: **Odlučnost**

Čim zakorači na poprište borbe, putniku poznanici i ostali ljudi koji nemaju nikakvog cilja do zadovoljenja nefsanskih prohtjeva i društvenih zahtjeva, pričinjavaju neprijatnosti i teškoće. Kritiziraju njegove postupke i riječju i djelom, sa namjerom da ga udalje od njegovog načina života i cilja. Ukratko rečeno, obuhvata ih veliki strah zbog mržnje koja se pojavila među njima, a proizašla je iz razlika u načinu života. Oni se trude da svim sredstvima putnika na samom početku puta odvrate bičem kritika i prigovora. Također, na svakoj razini putovanja pojavit će se nove teškoće čije će rješenje izgledati nemogućim, osim posredstvom strpljenja i odlučnosti. Zato putnik treba, uz Božiju pomoć, steći takvu odlučnost, izdržljivost i pouzdanje u Boga, čime će prebroditi sve teškoće. S obzirom na veličinu cilja, on se ne plaši ovih strašnih vjetrova koji su prepreka na ovom putu.

*Samo u Allaha neka se pouzdaju vjernici.*⁹¹

*Oni koji se uzdaju, neka se samo u Allaha uzdaju.*⁹²

⁹⁰ *El-Mâide*, 54.

⁹¹ *Âli 'Imrân*, 160.

⁹² *Ibrahîm*, 12.

Treće: Umjerenost

Umjerenost je jedna od najvažnijih obaveza kojih se putnik mora pridržavati jer mala nepažnja na ovom putu ne samo da uzrokuje zastajanje u napredovanju, već on biva zauvijek uskraćen od putovanja. Na početku puta on osjeća zanos i ushićenje više od očekivanog, ili tokom putovanja prilikom otkrovenja manifestacija lje-pota on otkriva u sebi ljubav i neobičan zanos. Kao posljedica toga, on se odlučuje na obavljanje mnoštva ibadeta. Većinu vremena provodi u učenju dova. Pris-tupa svakoj vrsti ibadeta. Od različitih osoba prihvata pouke i znanje, skupljajući time u sebi različite duhovne radnje. Ovakva vrsta djelovanja ne da nije djelotvorna, nego je čak štetna, budući da zbog nametanja teških poslova duši ona iznenada pod pritiskom reagira supro-tno i povlači se, ostavljajući putnika bez rezultata. U sebi više ne osjeća želju da uradi ni najmanju pohvalnu radnju.

Razlog ovog pretjerivanja i na kraju potpunog povlačenja leži u činjenici da je za mjerilo obavljanja pohvalnih djela uzeo svoje privremeno ushićenje i zanos, a čim bi se to okončalo i rasplamsali plamen smi-rio, nef se odjednom izvlači ispod teškog tereta, ostav-ljajući ga pored puta, bilo da se nalazi na početku puta ili je već prešao jedan dio. Obuzima ga odvratnost prema putovanju i ispoljava gnušanje spram njegova nastavljanja. Dakle, putnika ne treba prevariti trenutno ushićenje. On treba pažljivim posmatranjem i promiš-ljenom dalekovidnošću odmjeriti svoje mogućnosti, svojstva duše, okolnosti posla i mogućnosti podnošenja tereta, potom odabrati djelo na kojem može istrajati, i to slabije od njegovih mogućnosti i snage, te se njim zado-

voljiti i posvetiti njegovom ispunjenju, stičući time u potpunosti slast imana vezanog za to djelo. Na osnovu navedenog, putnik treba prekinuti ibadet dok još uvijek ima želju za njim da bi se time u njemu zadržala želja i da bi sebe stalno održavao u takvom stanju. Primjer putnika u ibadetu je poput primjera čovjeka koji želi jesti. Kao prvo, on treba odabratи hranu koja će biti korisna i podesna njegovoј prirodi, a kao drugo, prije nego što se zasiti treba prekinuti sa jelom tako da u njemu postoji stalna želja za hranom. Na ovu umjerenost mislio je Imam Sadik kada je Abdul-Azizu Keratisu rekao: “O Abdul-Azize, iman ima deset razina, kao stepenice uz koje se treba penjati stepenicu po stepenicu...”, da bi u nastavku rekao: “Kada vidiš čovjeka da se nalazi ispod tebe, povuci ga sebi obazrivo i blago i ne opterećuj ga onim što ne može podnijeti jer bi ga time uništio.”

Općenito se iz onoga što je rečeno može zaključiti da je na duhovnom putovanju koristan i djelotvoran samo onaj ibadet koji je učinjen sa željom i žudnjom. Sljedeće riječi Imama Sadika imaju isto značenje: “Ne prisiljavajte svoje nefsove na ibadet!”

Četvrto: Ispunjavanje obaveza

Ispunjavanje obaveza znači da putnik više ne ponavlja djelo zbog kojeg se pokajao, da ispuni ono čime se obavezao bez manjkavosti i ustezanja i da svaku obavezu i ugovor sklopljen sa zrelim i obaviještenim učiteljem ispuni do kraja.

Peto: Postojanost i istrajnost

Prije objašnjenja postojanosti moraju se iznjenti uvodne napomene. Ajeti i predaje ukazuju na to da sve ono što mi saznajemo čulima o vanjskom svijetu i ono što mi činimo u njemu pa to poprima odjeću materije – sve to izvan oblika spoljnog svijeta posjeduje zbilje oslobođene materije, vremena, mjesta i drugih akcidentata. Kada se ove zbilje spuštaju sa svog položaja, one se otjelovljuju u oblike materije i u pojavnom svijetu se mogu percepirati, o čemu Kur'an jasno kaže: *Ne postoji ništa čije riznice nisu kod Nas, a od toga Mi sputamo samo onoliko koliko je potrebno.*⁹³

Ukratko, značenje ovog ajeta je sljedeće: Ono što postoji u materijalnom svijetu prije nego što dođe u svoju izvansku pojavnost posjeduje svoju zbilju, ali bez veličine i određenja. Međutim, prilikom spuštanja, a u skladu sa Božijim znanjem, to poprima individualitet i tačno određenu veličinu.

*Nema nevolje koja zadesi Zemlju i vas, a da nije, prije nego što je damo, zapisana u Knjizi, to je Allahu, uistinu, lahko.*⁹⁴

Spoljni oblici, zbog toga što su određeni i ograničeni te podložni materijalnim promjenama, podvrgnuti su nestajanju, prolaznosti i potrošnji: *Ono što je kod vas nestaje.* Međutim, kod uzvišenih bezmaterijalnih zbilja, koje predstavljaju riznice i čije je lice melekutsko, ne postoji ništa, osim čiste postojnosti, istrajnosti i univerzalnosti: *A ono što je kod Boga vječno je.* Na istu činjenicu ukazuje i predaja prenesena, kako kod ehli-sunneta,

⁹³ El-Hidžr, 21.

⁹⁴ El-Hadid, 22.

tako i kod sljedbenika Ehli-bejta: "Nama vjerovjesnici naređeno je da razgovaramo sa ljudima u skladu sa razinom njihovog razumijevanja."

Ova predaja odnosi se na kakvoću zbilja, a ne na njihov kvantitet, i upućuje na zaključak da Božiji vjerovjesnici tumače uzvišene istine uvijek na način prihvatljiv razini intelekta slušaoca. Razlog je okolnost da je ljudski razum postao pomućen zbog usredsređenosti i okrenutosti ovosvjetskim ljepotama, dugoročnim i ispraznim željama pa ne može pojmiti istine na razini njihove stvarnosti. Zbog toga su poslanici, poput čovjeka koji želi djetetu objasniti zbilju, primorani da uprostavaju istine i da kod tumačenja koriste izraze u skladu sa slušaočevom percepcijom materijalnog. Kako su samo često poslanici živi Šerijat, čiji su oni čuvari, tumačili izrazima iz kojih se shvata da ove zbilje nemaju osjećaja i percepcije. A ustvari, svaki od vanjskih obreda, kao što su namaz, post, hadž, sadaka, naredjivanje dobra i odvraćanje od zla itd, posjeduje istinu koja je živa i ima oblik svijesti.

Duhovni putnik je čovjek koji džihadom, a uz pomoć Božiju, pod okriljem poniznosti i pokornosti u robovanju te skrušenosti u dovi, nastoji otkloniti tamu i zastore duše i razuma pa čistim razumom i prosvijetljenim nefsom bez okova i koprena još na Ovom svijetu mraka uspijeva posmatrati uzvišene istine. Često se desi da putnik vidi stvarni oblik abdesta i namaza. Pritom shvata da sa stanovišta svjesnosti to djelo ima hiljade stepeni prednosti u odnosu na njegov fizički oblik.

U predajama Čistih Imama navedene su veoma važne i dragocjene stvari u vezi sa oblicima ibadeta u Berzahu i Kijametu i čovjekovim razgovorom s njima. Ajet u Kur'anu ukazuje na govor organa, sluha i vida.

Prema tome, ne treba misliti da džamiju čine samo zidovi i vrata. Zapravo, džamija ima živu zbilju sa svojim oblikom svijesti. Zbog toga mi u predajama čitamo da će se na Sudnjem danu džamija i Kur'an žaliti Allahu, dž.š.

Jedan salik je ležao na svojoj postelji. Kada je htio da se okrene s jedne strane na drugu, odjednom je čuo plač koji je dopirao iz zemlje. Pošto se zainteresirao za razlog, shvatio je, ili mu je rečeno, da je to bio plač zemlje zbog njegovog odvajanja od nje.

Nakon kratkog uvoda reći ćemo: Duhovni putnik treba uz pomoć svojih stalnih aktivnosti učvrstiti u nefsu bezmaterijalni melekutski oblik da bi to prešlo iz kratkoročnih stanja u postojan položaj. Putnik treba ponavljanjem svakog čina steći duhovno i imansko zadovoljstvo tog posla i dok ovo ne ostvari, ne treba prekidati taj posao jer se stalni melekutski aspekt djela ostvaruje tek nakon stalnog ponavljanja tog djela, a i da bi njegovi stalni tragovi nestalne vanjštine prodrli u putnikov nefš i tamo se okamenili, tako da poslije učvršćenja postanu neodstranjivi. Prema tome, putnik treba odabratи djelo koje je u skladu sa njegovim mogućnostima, a ako njegova odluka nije čvrsta, neka se ne opredjeljuje za takvo šta. U slučaju da napusti djelo, njegova zbilja će neprijateljski reagirati i odmah će nestati svi njegovi tragovi, što će u nefsu prouzrokovati pojavu suprotnu prijašnjim stanjima. Utječemo se Bogu od ovoga!

Negativna reakcija djela na salika je takva da kada on napusti to djelo, i zbilja tog djela napušta njega i sa sobom nosi sva svoja svojstva. Budući da je to djelo bilo svjetlo i dobro, kada ono napusti nefš, neizbjježno je da njegovo mjesto zauzme tama i zlo.

Istina je da *nema ništa kod Allaha osim dobra*, a svako zlo i tama od nas je samih. Svaka mahana koja se pojavi, od čovjeka je. *Tebi, Bože, ne dostoji zlo*. U skladu sa ovim jasno je da Božija milost nije ograničena, već ona sa položaja neograničene milosti obuhvata sve ljude, bilo da su muslimani, jevreji, kršćani, zoroastrijanci ili idolopoklonici. Međutim, osobenosti koje postoje kod ljudi i u njihovom su slobodnom izboru razlog su da ova sveobuhvatna milost kod nekih uzrokuje radost i veselje, a kod drugih tugu i žalost.

Šesto: **Opservacija (samopromatranje)**

Samopromatranje podrazumijeva da salik u svim stanjima sebe kontrolira i nadgleda, da ne prekrši svoje obaveze i da ne skrene od onoga što je naumio.

Opservacija je gradirajući pojam i razlikuje se u zavisnosti od stepena. Na početku putovanja opservacija predstavlja izbjegavanje svega onoga što ne koristi Ovome i Onome svijetu i trud da se riječju ili djelom ne učini nešto suprotno Božijem zadovoljstvu. Malopomalo opservacija postaje intenzivnija i napreduje stepen po stepen. Nekad opservacija predstavlja usredotočenje na svoju smirenost, ili na svoj nefš, a nekad na tačku višu od zbilje položaja općih imena i atributa Božijih. Stepene ovoga, ako Bog da, uskoro ćemo prikazati.

Treba znati da je samopromatranje jedan od najvažnijih uvjeta duhovnog putovanja. Vodeći učitelji posvećivali su mu posebnu pažnju. Mnogi od njih smatrali su opservaciju neizostavnom potrebom duhovnog kretanja. Opisivali su je kao kamen temeljac kuće, dok se zikr, razmišljanje i ostali uvjeti nadograđuju na nju. Dakle, dok se ne ostvari opservacija, zikr i razmišljanje

bit će bez učinka. Položaj opservacije je kao izbjegavanje štetne hrane za bolesnika, a zikr i razmišljanje imaju položaj lijekova dok se ne popravi njegovo stanje. Sve dok ne bude izbjegavao ono što mu je štetno, lijekovi neće imati učinka, štaviše često imaju i suprotan efekat. Iz istog razloga velikani ovoga puta zabranjivali su putniku zikr i razmišljanje bez opservacije, a njen način određivali su shodno njegovom stepenu.

Sedmo: **Obračun**

Obračun znači da putnik izabere određeno vrijeme tokom dana i noći u kojem će se osvrnuti na sve poslove učinjene u tom razdoblju. Na ovo ukazuje hadis od Imama Musaa ibn Džafera: "Nije od nas onaj koji jedanput dnevno ne obračuna svoj nefs." Ako salik prilikom obračuna vidi da nije ispunio svoje obaveze, treba tražiti Allahov oprost, a ako nađe da ih je ispunio, treba Mu zahvaliti.

Osmo: **Prijekor**

Prijekor podrazumijeva da salik, nakon što učini grešku, preduzima mjere ukoravanja i discipliniranja svoga nefsa onako kako on to iziskuje.

Deveto: **Žurba**

Žurba podrazumijeva da putnik požuri u onome što je odlučio, zato što će se na njegovom putu javiti poteškoće. Na svakoj razini, u skladu sa njegovim stanjem, javljaju se prepreke. Putnik treba biti veoma dovitljiv i pronicljiv te svoju obavezu treba obaviti prije nego što se pojavi prepreka. Na putu dostizanja svoga cilja ne smije uzalud gubiti ni trenutak.

Deseto: **Ljubav**

Putnik treba gajiti ljubav prema Donosiocu Šerijata i njegovim nasljednicima. U ovoj ljubavi treba sebe učiniti tako čistim da ne postoji ni najsitnija obmana i da se ljubav dovede do savršenstva jer ona ima velik uticaj na posljedice djela. Što god ljubav bude viša, tragovi i uticaji radnji na putnikov nefu bit će temeljitiji i čvršći.

Kako je sve što postoji Allahovo stvaranje, putnik treba sva stvorenja voljeti i poštovati u skladu sa njima svojstvenim stepenima. Samilost i nježnost prema svemu onome što pripada Bogu, bilo da je čovjek ili životinja, predstavlja jedan od izraza ljubavi prema Bogu, kao što je i preneseno u hadisu da je oslonac imana upravo samilost prema Božijim stvorenjima.

*Moj Bože, od Tebe tražim ljubav prema Tebi
i ljubav prema onome koji Tebe voli!*

*Iz ljubavi prema njoj sve visove Nedžda volim
Zar bih mogao ih željeti, a da svoju Lejlu ne volim
U želji za njom ponizan sam pred rođbinom njenom
I mlade i stare podnosim iz ljubavi za Lejlom*

Jedanaesto: **Očuvanje adaba (učtivosti)**

Očuvanje adaba spram Svetoga Boga i Njegovih namjesnika razlikuje se od gore opjevane ljubavi. Adab znači očuvati sebe od prekoračenja svojih okvira i od činjenja nečega što je u suprotnosti sa zahtjevima čovjekova robovanja Allahu, dž.š. Između bića koje od sebe nema ništa, osim mogućnosti dolaska u postojanje, i Bića čije je postojanje nužno i Koje samo po sebi egzistira, postoji granica. Očuvanje ovog adaba zavisi od toga koliko se pojedinac pridržava zahtjeva svijeta

mnoštva, dok je ljubav ushićenost i zanos Bogom, a njena nužnost je usredsređenost na jedinstvo.

Odnos ljubavi i adaba je kao odnos vadžiba i harama u Šerijatu. Putnikova pažnja pri izvršenju vadžiba usmjerena je na Voljenog, a prilikom izbjegavanja zabranjenog usmjerena je na ono što je zabranjeno da ne bi slučajno izašao iz okvira zahtjeva robovanja. Ustvari, adab se zasniva na prihvatanju srednjeg puta između straha i nade, a ne pridržavati se adaba znači davati sebi veliku slobodu i drskost. A potpuno je jasno da nije nimalo pohvalno ako se pređu granice adaba.

Osobenost merhuma hadži Mirze Ali Aga Kazija, r.a., bila je nadmoćnost ljubavi i vjerske razdraganosti u njegovom biću nad njegovim strahom. Isti takav bio je i merhum hadži šejh Muhammed Behari, r.a., suprotno hadži Mirzi Dževadu Aga Maliku Tabriziju, r.a., kod kojeg je položaj straha imao prevagu nad nadom i osjećanjem radosti. Ovo se jasno vidi iz njihovih govorâ. Onoga kojim vlada veselost zovu pijanica, dočim onoga kod kojeg strah preovladava zovu *munâdžâtî*.⁹⁵ Međutim, savršenstvo je u pridržavanju umjerenosti, što znači posjedovanje najvećeg stepena straha istovremeno sa najvećim stepenom nade. Ovo stanje je prisutno samo kod Poslanika i Čistih Imama, neka je mir Božiji njima.

Vratimo se na osnovnu temu. Adab je u tome da čovjek kao kontingenčno biće ne zaboravi svoje granice, kao što vidimo na primjeru Imama Sadika. Kada bi mu neko hvaleći ga u njegovom prisustvu prispodobio osobine neprilične čovjeku, Imam bi odmah pao na sedždu. Stupanj savršenstva adaba je da putnik sebe u svim sta-

⁹⁵ *Munâdžâtî*: čovjek koji sa svojim Gospodarom u osami tiho šapuće. (Prim. prev.)

njima vidi u prisustvu Uzvišenoga Boga - dok priča, šuti, jede, spava, kreće se itd. Ako putnik posjeduje stalnu pažnju na Božija imena i svojstva, u njemu će se sigurno očitovati tragovi adaba.

Dvanaesto: Namjera

Namjera znači da putnik tokom putovanja ne posjeduje nikakvu namjeru, osim samog putovanja i iščeznuća u Biti jedinstva. Prema tome, njegov *sejrisulûk* mora biti čist: *Prizivajte Boga iskreno Mu ispovijedačući vjeru*.⁹⁶ U više hadisa prenosi se da namjera ima tri stepena. Jedna od ovih predaja je i hadis Imama Sadika: "Tri su vrste robova: oni koji obožavaju Allaha iz straha – i to je obožavanje robova, oni koji obožavaju Allaha zbog nagrade – to je obožavanje najamnika, i oni koji obožavaju Allaha iz ljubavi – a to je obožavanje slobodnih."

Analizom ove predaje zaključuje se da obožavanje prvih dviju skupina u zbilji nije ispravno. Njihovo obožavanje nije radi Boga, već je zasnovano na obožavanju samih sebe, jer su motivirani nefsanskim prohtjevima i željama. Zbog toga što obožavanje Boga i samoobožavanje ne mogu opstojati jedno pored drugog, u duhu datog objašnjenja trebalo bi da oni budu nevjernici i oni koji poriču Boga. Međutim, pošto Kur'an svojim jasnim govorom osnovu obožavanja Boga smatra prirodnim aspektom svakog čovjeka i poriče svaku vrstu promjene u stvaranju: *Ti upravi svoje lice vjeri pravoj, koja je u skladu sa Božjom prirodom, prirodom na osnovu koje je Bog stvorio čovjeka, a u stvaranju Božijem nema promjene, i ovo je prava vjera, ali većina ljudi to ne*

⁹⁶ *Mu'min*, 30.

zna,⁹⁷ to znači da čovječanstvo ne odstupa sa puta obožavanja Boga, već sa puta jednoboštva time što radnju i osobinu ne drže jednim, nego drugoga pretpostavljaju saučesnikom Bogu. Zbog toga Kur'an na svim mjestima na kojima dokazuje jedinstvo Gospodara, istovremeno poriče da On ima sudruga. U svakom slučaju, prve dvije skupine u svojoj namjeri pored Boga uzimaju u obzir i sudruga. Istovremeno dok obožavaju Boga, oni ne napuštaju samoobožavanje. Svoj čin bogosluženja izvršavaju sa objema namjerama, a to je širk. U zbilji, ove dvije skupine su mušrici kojima, prema Kur'anu, nema oprosta: *Allah neće opro-stiti da Mu se neko drugi smatra ravnim, a oprostit će manje od toga, kome On hoće.*⁹⁸ Ibadet ovih ljudi nikad neće dati plod, niti će ih približiti Allahu, dž.š.

Obožavanje treće skupine – koja Boga obožava iz ljubavi, što ujedno predstavlja obožavanje slobodnih, a u drugim predajama obilježeno je kao obožavanje plemenitih – istinsko je obožavanje. Do njega ne stižu, osim čisti kod Boga. “Ovo je položaj skriven, ne dodiruju ga, osim očišćeni.”

Ljubav podrazumijeva privučenost nekoj stvari ili istini. Treća skupina ljudi za osnovu svoga obožavanja prihvatiла је ljubav. Osim približavanja Bogu, nemaju drugi cilj niti namjeru. Privlačenje od strane Voljenog, koje osjećaju u sebi, njihov je pokretač ka Njemu.

Neke predaje kažu: “Uzvišenog Boga obožavajte zato što je On dostojan da bude obožavan.” Jasno je da ova dostojnost nije zasnovana na Božijim svojstvima, već na Njegovoј Svetoj Biti. Drugim riječima, obožavajte Boga zato što je On Bog.

⁹⁷ *Er-Rûm*, 30.

⁹⁸ *En-Nisâ'*, 48.

“Moj Bože, ja Te ne obožavam iz straha od vatre Tvoje, niti zbog želje za Tvojim Džennetom, nego Te smatram dostoјnim obožavanja pa Te obožavam. Ti Si me uputio Sebi, i pozvao Si me Sebi, i da nije bilo Tebe, ne bih Te ni spoznao.”

Putnik se na početku svoga putovanja kreće sa ljubavlju, ali nakon prolaska nekoliko razina i sticanja savršenstava na nižem nivou, opaža da je ljubav nešto što je u suprotnosti sa Voljenim. Zbog toga nastoji odbaciti ljubav koja je dotada bila sredstvo kretanja i napredovanja u nove faze. Do ove razine ljubav je bila djelotvorno sredstvo, a od tada pa nadalje primjećuje da je ona štetna i da je prepreka putovanju. Putnik na ovoj dionici kretanja samo Voljenog ima u umu. Samo Njemu, kao Voljenom, čini ibadet koji ni sa čim nije pomiješan. Nakon nekog vremena i prolaska novih postaja, salik shvata da ni ova vrsta ibadeta nije čista od primjesa širka zato jer je sebe smatrao zaljubljenim, a Boga voljenim, dok je dualnost u suprotnosti sa ljubavlju voljenog. Znači, posmatranje Voljenog sve dok postoji zaljubljenik oprečno je obožavanju Svetе Biti. Od sada on čini napor da zaboravi ljubav i da u potpunosti napusti mnoštvo i zakorači u svijet jedinstva. U ovim trenucima namjera isčeza jer odvojeni neovisni individualitet više ne postoji da bi posjedovao namjeru.

Prije ovog stepena duhovni putnik je priželjkivao viziju i otkrovenje, ali poslije ove postaje u potpunosti zaboravlja na sve želje i zanimanja, jer više ne postoji namjera da bi nešto željeno bilo uzeto u obzir. U ovom stanju srce i oči posvećenika ostaju pokrivene od svega. Vidjeti i ne vidjeti, stići i ne stići, znati i ne znati, odbiti

i primiti – sve postaje nevažno. Hafiz Širazi o ovome je spjevao stihove:

*O pojavama natprirodnim s harabatijama ne pričaj
Svaka riječ mjesto svoje ima i svaka tačka svoj položaj*

Prenosi se od Bajazida Bistamija da je rekao: “Prvog dana napustio sam Ovaj svijet, drugog dana napustio sam Onaj svijet, a trećeg dana prošao sam se svega što je mimo Allaha. Četvrtog dana su pitali: ‘Šta želiš?’, a ja rekoh: ‘Želim da ne želim!’”

Ovo govori o onom istom što su neki naveli pri određivanju četiriju razina: prva razina je napuštanje Ovoga svijeta, druga razina je napuštanje Onoga svijeta, treća napuštanje svega mimo Boga i četvrta razina je napuštanje napuštanja. Pa dobro razmisli! Izumiranje želje kod putnika upravo je ova razina, veoma uzvišena i izuzetno teška. Prolazak ove razine veoma je tegoban i ne ostvaruje se sa lakoćom. Putnik nakon mnogo pažnje i preciznog posmatranja ponovo nalazi da na svim razinama putovanja – kao i na ovoj – nije bio bez namjere, makar ta namjera bila krajnji prolazak svih razina i dostizanje savršenstva i savršenstava. Ako putnik uz pomoć čiste misli pokuša i to ponovi mnogo puta, vršeći pritisak na misao da prođe ovaj prelaz i da sebe oslobodi ovih namjera, neće imati nikakvog uspjeha jer je suština ovog oslobađanja utemeljena na nepostojanju oslobađanja, budući da je neizbjegno za putnika da ovo oslobađanje izvrši zbog krajnjeg motiva, a sam motiv uzet u obzir sa krajnjim ciljem znak je nepostojanja oslobađanja.

Jednom prilikom razgovarao sam o ovome sa svojim učiteljem hadži Mirzom Ali Aga Kazijem. Bio sam istrajan u svojoj namjeri da mi objasni dok na kraju nije

rekao: "Pomoću metoda spaljivanja može se riješiti ovaj teški problem, tako što putnik treba spoznati istinu da je Uzvišeni Bog Njegovo biće stvorio sa željama i kako god nastojao da odbaci želju, to neće dati rezultata budući da je sama njegova priroda protkana željom. Prekid želje uvjetovan je drugom željom, tj. višom motivacijom ukloniti nižu motivaciju. Kad se putnik nađe bespomoćnim da je prevaziđe, prirodno je da će se prepustiti Bogu i prekinuti nastojanja da se oslobodi namjere. Ova njegova nemoć spržit će korijen namjere i učinit će ga čistim od nje."

Naravno, treba znati da ova spoznaja nije spekulativna. Stvarna spoznaja toga zahtijeva duhovnu intuiciju i posebno stanje. Ako neko intuitivno spozna samo jednu razinu ovog značenja, shvatit će da se sva ovo-svjetska zadovoljstva ne mogu ni uporediti sa ovom spoznajom. Razlog imenovanja ovog metoda *spaljivanjem* je u tome što on odmah spaljuje namjere, brige, tegobe i iz korijena ih čupa, ne ostavljajući ni najmanji njihov trag na putniku.

U Kur'anu se na nekoliko mjeseta ukazuje na metod *spaljivanja*. Korištenje ovog metoda skraćuje putovanje do željenog cilja sa nekoliko godina na kratak vremenski period. Jedno od mjeseta na kojima Kur'an ističe ovaj metod jeste iskaz: *Mi smo Allahovi i Njemu se vraćamo*.

U vrijeme teškoća, spuštanja nesreća i smutnji čovjek može sebe smiriti na različite načine, npr. podsjećajući se na činjenicu da su smrt i nevolje sudbina svih ljudi. Međutim, Gospodar je putem metoda *spaljivanja* i izgovaranjem iskaza: *Mi smo Allahovi i Njemu se vraćamo*, skratio put i probleme koji se javljaju na putu riješio odjednom. Naime, ako čovjek postane svje-

stan da je i on sam i sve ono što posjeduje apsolutno vlasništvo Božije i da je to njemu dato na raspolaganje jedan dan, a da će drugi dan biti uzeto od njega i da niko neće imati pravo da se miješa i zauzima za njega, te ako istinski shvati da on nije oduvijek bio posjednik, već da je taj naziv samo figurativno bio pripisan njemu i da je bez razloga sebe smatrao vlasnikom, bez sumnje, to će na njega ostaviti trag i put će mu učiniti mnogo lakšim.

Spoznaja da je Bog čovjeka stvorio sa požudom bit će kao spoznaja da je Apsolutno imućni stvorio roba siromašnim i njegovu prirodu protkao siromaštвom. Zbog toga nema potrebe za dokazivanjem siromaštva za onoga čija je neminovnost siromaštvo. Niko ne može prigovoriti siromahu što prosi. Pretpostavka siromaštva je prosjačenje i iskanje. Prema tome, ako putnik tokom putovanja bude ispoljavao želju, treba imati na umu da je Gospodar bit njegove ilovače izmiješao sa požudom i da se ni na koji način ne može oslobođiti pohlepe. S druge strane, zato što je iščeznuće u Bit jedinstva, koje je utemeljeno na obožavanju slobodnih, u suprotnosti sa žudnjom i namjerom, ovaj siromah postaje veoma uzinemiren. Upravo ovo stanje oslobađa ga njegovog egoizma koji je neodvojiv od požude. Nakon prolaska ovog stepena više ne postoji egoizam, čija je neophodnost žudnja. Shvati i sa velikom pažnjom razmisli o ovome!

Trinaesto: Šutnja

Postoje dva oblika šutnje, opća, odnosno relativna šutnja i posebna, odnosno apsolutna šutnja. Opća šutnja podrazumijeva ustezanje jezika od suvišnog razgovora sa ljudima. Štaviše, putnik se treba zadovoljiti samo prijeko potrebnim govorom, tj. pričat će koliko je god

moguće manje. Ova šutnja je neophodna u svim fazama putovanja i može se reći da je općenito pohvalna. Predaja Imama Sadika ukazuje na ovu vrstu šutnje: "Naši sljedbenici su nijemi", kao i predaja prenesena u knjizi *Misbâhuš-šerî'ah*: "Šutnja je znak zaljubljenih, u njoj je Gospodarevo zadovoljstvo i ona je moral vjerovjesnika i obilježje odabranih."

Bezenti prenosi da je Imam Rida rekao: "Šutnja je jedna od kapija mudrosti. Ona je znak svake vrline."

Posebna, absolutna šutnja znači ustezanje jezika od govora sa ljudima tokom zauzetosti obavljanjem ograničenog zikra, a u drugim slučajevima nije pohvalna.

Četrnaesto: **Gladovanje i malo hrane**

Ovim se misli na uzimanje hrane u onoj količini koja neće izazvati slabost u tijelu, ni promjenu stanja. Imam Sadik je rekao: "Gladovanje je začin vjernika, hrana duše i srca."

Gladovanje rezultira lahkoćom i prosvijetljenošću duše, kao i pripravnošću misli da leti. Unošenje mnogo hrane i sitost čine dušu teškom i umornom i sprječavaju je od putovanja u nebo spoznaje. Post je veoma pohvaljen ibadet. U hadisu o *Miradžu*, koji prenosi razgovor Boga sa Svojim Miljenikom i otpočinje sa: *Ja Muhammed*, zapisanom u knjizi *Iršad* od Dejlamija i navedenom opširno u sedamdesetom svesku *Biharul-envara*, nalaze se neobični iskazi o gladovanju. Prednosti ovog čina u duhovnom putovanju pojašnjene su čudesnim izrazima. Merhum učitelj Kazi, r.a., običavao bi navoditi hadis o gladovanju sličnog sadržaja:

"Za vrijeme prijašnjih poslanika trojicu prijatelja put nanese u daleko područje. Kada se noć spustila, razdvojili su se radi potrage za hranom, dogovorivši se da

se sutra u određeno vrijeme nađu na istom mjestu. Jedan je bio pozvan u goste, drugi je sam otišao u goste, a treći, pošto nije imao gdje, ode u džamiju Bogu u goste. Ondje provodi noć gladan. Sutradan, kada su se sastali, svaki je ispričao svoju priču. Tada bi spuštena objava vjerovjesniku onog vremena da kaže Njegovom gostu: ‘Mi smo prihvatali posjetu ovog dragog Nam gosta i lično smo bili njegovi domaćini. Htjeli smo ga počastiti najboljom hranom i koliko god da smo tražili u skrivenoj riznici, nismo za njega našli bolju hranu od gladi.’”

Petnaesto: **Usamljenost**

Postoje dvije vrste usamljenosti, opća i posebna. Opća usamljenost podrazumijeva izdvajanje od ljudi koji nisu okrenuti Bogu, posebno onih koji su slabašnog razuma, osim u neophodnoj mjeri: *Ostavi one koji vjeru svoju kao igru i zabavu uzimaju, i koje je život na Ovom svijetu obmanuo.*⁹⁹

Posebna usamljenost znači udaljavanje od svih ljudi. Preporučena je u svim vrstama ibadeta i zikra. Međutim, kod učitelja puta ona je stroga obaveza kod nekih zikrova, štaviše kod svih, a prilikom obavljanja mora se obratiti pažnja na nekoliko stvari:

Jedan od uvjeta je samoća i izbjegavanje mjesta pretrpanih ljudima i galamom, te slušanja svake vrste uznemiravajućih zvukova. Mjesto koje se koristi za ovu priliku mora biti obredoslovno čisto i dozvoljeno, znači da ne bude usurpirano, pa čak ni zidovi ili plafon. Soba treba biti mala da može primiti samo jednu osobu. U njoj ne bi trebalo biti ovosvjetskih ukrasa jer oni uzrokuju dekoncentraciju i skretanje pažnje.

⁹⁹ *El-En ‘âm*, 70.

“Neki čovjek zamolio je Selmana Farisija da mu sagradi kuću jer je do tog vremena Selman nije imao. Međutim, on to nije dozvolio. Čovjek reče: ‘Znam zašto ne dozvoljavaš.’ Selman reče: ‘Reci šta je razlog?’ On odgovori: ‘To što hoćeš da širina i dužina kuće bude koliko si ti velik. Ja mogu takvu sagraditi, ali ona neće biti ugodna.’ Selman reče: ‘Da, tačno si rekao.’ Nakon toga on dobi dozvolu i sagradi kuću tih razmjera.”

Šesnaesto: **Bdijenje**

Bdijenje je budnost prije sabahskog ezana u mjeri koju priroda salika dozvoljava. O pokušenosti spavanja i pohvaljenosti budnosti u predsabahsko vrijeme Allah, dž.š., kaže: *Oni su noću malo spavali, i u praskozorje oprost od grijeha molili.*¹⁰⁰

Sedamnaesto: **Stalna čistoća**

Stalna čistoća znači da putnik neprekidno bude pod abdestom, da obavlja obavezne guslove, gusul džume i preporučene guslove koliko god je to moguće.

Osamnaesto: **Krajnja poniznost**

Krajnja poniznost podrazumijeva svijest o svom siromaštvu, skrušenost i plač.

Devetnaesto: **Uzdržavanje od ukusne hrane**

To znači gladovati onoliko koliko je moguće i biti zadovoljan onim što je dovoljno za održavanje tijela.

¹⁰⁰ *Ez-Zârijât*, 17-18.

Dvadeseto: Skrivanje tajne

Ovo je jedan od najvažnijih uvjeta duhovnog putovanja. Velikani puta ulagali su mnogo truda po ovom pitanju. Svojim učenicima davali su važna uputstva i savjete čak do granice pretjerivanja, bilo da je to u slučaju poslova, virdova i zikra, bilo da su u pitanju otkrivenja, stanja srca ili halovi duše. Ako nije moguće sakriti tajnu, treba pribjeći tekiji. Čak i ako je prikrivanje tajne uvjetovano napuštanjem virda, treba preći preko virda: "Pomozite svoje potrebe skrivanjem!" Skrivanje tajni, odnosno tekija znatno smanjuju nesreće i nevolje. Napuštanje tekije uzrokuje povećanje tegoba, problema i smutnju za putnika. Kada se pojave tegobe, treba se kretati putem strpljivo i podnoseći nevolje: *Pomozite sebi strpljenjem i molitvom, a to je zaista teško osim poniznima Bogu.*¹⁰¹

Značenje riječi molitva (ar. *salat*)¹⁰² u ovom ajetu ima njeno izvorno značenje, tj. pažnja ka Uzvišenom Gospodaru.

Prema tome, sjećanje na Boga i strpljivost olakšavaju nesreće i tegobe, a ujedno su važni činioci ostvarenja pobjede. Postojali su ljudi koji bi kod kuće plakali jer su se porezali po ruci, ali na mejdanu u borbi sa neprijateljem ne bi osjećali nikakav strah od odsijecanja ruke, noge ili drugih dijelova tijela, niti bilo koji drugi strah. Na osnovu ovog općeg pravila Čisti Imami su jako mnogo naglašavali skrivanje tajne, do te mjere da su napuštanje tekije smatrali velikim grijehom.

¹⁰¹ *El-Bekare*, 45.

¹⁰² Termin koji se u fikhu koristi da bi se označio poseban obred (ibadet), tj. namaz ili molitva, za razliku od njegovog izvornog značenja koje je šire. (Prim. prev.)

“Jednog dana Ebu Basir (čovjek je bio slijep) upitao je Imama Sadika: ‘Može li se Bog vidjeti na Sudnjem danu? Eš’arije vjeruju da će svi ljudi na Onom svijetu vidjeti Boga, ali u otjelovljenom stanju, Uzvišen i Čist je Bog od onoga što kažu oni koji čine nepravdu (zulum).’ Imam je odgovorio: ‘Čak i na Ovom svijetu može se vidjeti Bog kao što si Ga ti sada ovdje vidio.’ Ebu Basir reče: ‘O sine Božijeg Poslanika, dozvoli mi da i drugima kažem za ovo.’ Imam reče: ‘Ne govori jer mase ne mogu shvatiti ovu istinu i to bi ih odvelo u zastranjenje.’”¹⁰³

Dvadest i prvo: **Duhovni učitelj i vodič**

Postoje dvije vrste učitelja, i to opći i posebni učitelji. Opći učitelj nije odgovoran za duhovno upućivanje i njemu se obraća zbog njegove obaviještenosti u općim stvarima, kao što i Kur'an kaže: *Pitajte one koji znaju, ako vi ne znate.*¹⁰⁴ Potreba za obraćanjem općem učitelju postoji samo na početku putovanja. Poslije, kada se saliku ukažu otkrovenja, vizije atributa i Biti, on više nema potrebe za njim. Međutim, poseban učitelj je onaj koji je određen za uputu i vođenje, a to su Poslanik i njegovi nasljednici. Putnik ni u jednom od stanja nije neovisan o njegovom saputništvu, pa čak i da stigne do cilja. Naravno, priroda toga je unutrašnje, skriveno kretanje sa Imamom, a ne samo veza s njim u vanjskom svijetu, budući da je zbilja Imama njegov prosvijetljeni i prosvjetljujući položaj koji ima vlast nad svjetovima. Imamovo fizičko tijelo, iako ima svoje osobenosti, nije izvor uticaja.

¹⁰³ Ovu predaju prenosi Šejh Saduk u knjizi *Tevhid*.

¹⁰⁴ *En-Nahl*, 43.

Da bi se ovo objasnilo, treba podsjetiti na činjenicu da sve stvoreno na Ovom svijetu potiče od Božijih imena i atributa, a hakikat (zbilja) Imama upravo su Božija imena i atributi. U skladu sa rečenim, Imami su rekli: "Bog je uz pomoć nas spoznat i uz pomoć nas je obožavan." Prema tome, posvećenik se na svom putu kreće kroz prosvijetljene razine Imama. Do kojeg god stepena da se putnik uspenje ili bude na njemu i Imam je zajedno s njim.

I nakon ostvarenja cilja postoji potreba za pratnjom Imama jer on treba podučiti putnika adabima Božanskog svijeta. Prema tome, važan, čak jedan od najvažnijih uvjeta putovanja je Imamova pratnja. O ovom postoje veoma precizne i suptilne napomene koje se ne mogu izreći i ne preostaje ništa drugo nego da sam putnik uz pomoć intuicije spozna te istine.

Jednom je Ibn Arebi otisao svom učitelju i požalio se na mnoštvo zuluma i grješnosti. Učitelj mu reče: "Obrati pažnju na svoga Boga!" Poslije nekog vremena otisao je drugom učitelju i požalio mu se na isto. Učitelj mu reče: "Obrati pažnju na svoj nefš!" U tom trenutku Ibn Arebi otpoče sa plačem i od učitelja zatraži objašnjenje razloga različitih odgovora.

Učitelj reče: "O dragi moj, odgovori su isti. On je tebe pozivao prijatelju, a ja sam te pozivao putu."

Ovo kazivanje prenijeli smo da bi se znalo kako putovanje ka Bogu nije u suprotnosti sa putovanjem kroz stepene Božijih atributa i imena, što i jest položaj Imama, odnosno veoma su bliski. Bolje rečeno, to je jedan put na kojem dualnosti nema mjesta. Samo je jedno svjetlo, svjetlo Božije, koje se različito naziva.

Ponekad ga nazivaju Božija imena i atributi, a ponekad zbiljom ili svjetlošću Imama.

*Izrazi su naši različiti, Tvoja ljepota jedna je
Svi izrazi ukazuju na Tvoju ljepotu*

Opći učitelj može se spoznati samo bliskim druženjem s njim kako u javnosti tako i u privatnom, intimnom životu. Duhovni putnik tako treba steći sigurnost u njegovo stanje. Nikada nije mjerilo potpunog savršenog učitelja činjenje neobičnih stvari, obaviještenost o skrivenim svarima i mislima ljudi, hodanje po vodi ili vatri, prelazak velikih razdaljina u kratkom vremenu, objelodanjanje prošlosti i budućnosti, kao ni slični neobični i čudni poslovi, niti se na ovaj način može spoznati saputnik. Sve ove neobične stvari dešavaju se i očituju na stepenu otkrovenja duše, a odavde do savršenstva i stizanja do cilja put je beskonačno dug. Sve dok se u učitelju ne očituju manifestacije Biti Njegove, on ne može biti učitelj, kao što se ni samom pojавom manifestacija Božijih imena i atributa ne može zadovoljiti i to uzeti kao dokaz za savršenstvo i njegovu povezanost.

Manifestacija atributa jeste to da putnik u sebi posmatra Božije attribute. Svoje znanje, snagu ili život vidi Božijom snagom, znanjem i životom. Naprimjer, kada nešto čuje, shvata da je On to čuo i da je On slušalac. Nešto vidi pa shvata da je On to video i da je On posmatrač. Iskusi da je znanje u svijetu svojstveno samo Bogu, dok znanje svakog stvorenja posmatra proizašlim iz Njegova znanja.

Manifestacija imena jeste da putnik u sebi posmatra Božije attribute koji su utemeljeni na Biti Božijoj, kao što su Znalac, Onaj Koji vidi, Onaj Koji čuje, Živi,

Moćni itd. Naprimjer, vidi da je Znalac u svijetu jedan i to je Uzvišeni Bog, a sebe spram Boga vidi neznalicom, tj. sebe znalcem vidi kao Božije bivanje Znalcem, ili poima da je Živi jedan i to je Bog, dok on uopće nije živ, nego je On Živi i niko više. Na kraju spozna da *Nema moćnoga, znalca i živoga, osim Njega, Uzvišenog, Svetog*. Moguće je da se u putniku manifestiraju samo neka imena i nije nužno da su manifestacijom jednog imena manifestirana i ostala imena.

Manifestacija Biti je to da se Sveta Bit Stvaraoca manifestira u putniku. To se ostvaruje kada se putnik oslobođi svih konvencionalnih i imaginarnih obilježja. Drugim riječima, kada zaboravi na sebe i u svijetu postojanja ne ostane nikakvog traga od njega, sebe i svoj osjećaj individualiteta i sopstva potpuno prepusti zaboravu. *Tamo nema nikoga osim Boga*. Tada za ovaku osobu više nije ni moguće pretpostaviti zastranjenje jer sve dok u putniku preostane i najmanji oblik egzistencije, šejan nije izgubio nadu da ga zavede. Ali kada salik uz Božiju pomoć zaboravi na sebe, zakorači u Božanski svijet, uđe u Njegov Harem, obuče odjeću Harema i uđe pod okrilje manifestacija Božije Biti, šejan očajan prekida svaku želju za njim. Opći učitelj treba stići do ovog stepena. U suprotnom, ne može se prepustiti i slijediti bilo koga.

*Hiljadu zamki na svakom koraku ove pustinje
Od hiljadu hiljada jedan se spasi od njih.*

Prema tome, ne treba slijediti i potčiniti se svakome ko govori o vrijednom blagu i sebe predstavlja vlasnikom otkrovenja i vizija. U slučaju kada je precizno spoznavanje stanja učitelja teško ili gotovo neostvarivo, treba se osloniti na Boga i ono što učitelj naređuje upo-

ređivati sa Kur'anom i sunnetom Poslanika i Čistih Imama, pa ako bi bilo u saglasnosti s njima, može obavljati tu radnju, a u suprotnom je mora napustiti. Jasno je da šejtan neće ostvariti vlast nad putnikom ako bi se on kretao sa pouzdanjem u Boga.

*On nema vlasti nad onima koji vjeruju i koji se u Gospodara svoga pouzdaju – njegova je vlast jedino nad onima koji njega za zaštitnika uzimaju i koji druge Allahu ravnim smatraju.*¹⁰⁵

Dvadeset i drugo: **Vird**

Vird predstavlja izgovaranje svakodnevnog zikra jezikom. Šta će se i koliko izgovarati ovisi o učitelju, jer ovo izgovaranje ima propis lijeka. Dok su neki zikrovi djelotvorni, drugi mogu nanijeti štetu. Nekad se dešava da je putnik zauzet izgovaranjem dvaju zikrova. Jedan mu odvlači pažnju ka mnoštvu, a drugi ga privlači jedinstvu. U slučaju da se izgovaraju istovremeno njihovi učinci se međusobno poništavaju, tako da u kraјnjem nema nikakve koristi od njih. Naravno, dozvola učitelja je uvjet u slučaju gdje nije data opća dozvola za obavljanje određenog virda, a u suprotnom nema smetnji.

Vird ima četiri dijela: ispoljeni i skriveni, a svaki od njih se dijeli na neograničeni i ograničeni. Putnici ne pridaju važnost formalnom zikru jer je on izgovaranje jezikom bez pažnje na značenje onoga što se izgovara. On je, zapravo, puko pokretanje jezika. Pošto je salik u potrazi za značenjem, a ne nečim drugim, on nema koristi od takvog zikra.

¹⁰⁵ *En-Nahl*, 99-100.

Dvadeset i treće, dvadeset i četvrto, dvadeset i peto: **Odstranjivanje misli,¹⁰⁶ zikr i razmišljanje**

Ova tri aspekta veoma su važna za ostvarenje cilja. Većina ljudi koji nisu uspjeli stići do cilja zaustavili bi se na jednom od ovog troga. Ili bi se ovdje zaustavili, ili bi bili podvrgnuti stradanju i nestajanju. Na ovoj razini javljaju se sljedeće primisli: obožavanje kipova, zvijezda, vatre, ponekad poricanje Boga, faraonština, vjerovanje u reinkarnaciju, poistovjećivanje sa Bogom, poricanje propisa i vjerskih dužnosti i tome slično. Ubrzo ćemo govoriti i više o ovom, ali sada, zbog važnosti misli o inkarnaciji, tj. utjelovljenju Boga i poistovjećivanju sa Bogom, prvo ćemo ukratko dati objašnjenje o ovome. Ovo se kod putnika javlja nakon pročišćenja uma i uklanjanja misli.

Pošto se putnik još nije oslobođio egoizma, pod uticajem manifestacije Božijih imena i atributa može, ne daj Bože, umisliti da je Allah ujedinjen sa njegovom ličnošću, a to je upravo značenje inkarnacije i utjelovljenja, što predstavlja širk i kufr. A tehid poriče bilo kakav oblik mnoštva i svaki zamislivi oblik naspram Svetog jedinstva smatra iluzijom i sjenkom. Putnik dos-tizanjem ovog položaja gubi svoje biće i iščezava. Osim Svetog Bitka, u postajećem svijetu ne vidi i ne osjeća ništa. *Niko osim Njega nije vlasnik kuće.* Kako je samo velika razlika između ovog stanja i inkarnacije?

Iskorjenjivanje misli podrazumijeva potčinjavanje srca i vlast nad njim tako da ne govori, ne čini ništa, i da mu nema pristupa ni misao, ni imaginacija, osim sa

¹⁰⁶ U dalnjem tekstu pod mislima se podrazumijevaju svi njeni oblici od kojih nema koristi na duhovnom putu kretanja ka Bogu, kao što su šejtanske i nefsanske misli. (Prim. prev.)

dozvolom njegovog vlasnika. Sticanje ovog stanja veoma je teško. Zbog toga su i rekli da je iskorjenjivanje misli najveća unutrašnja čistoća. Pošto putnik otpočne iskorjenjivanje misli, odjednom opaža da ga obuhvata bujica misli, imaginacija i uobrazilja, pa čak i sjećanja za koja nije ni vjerovao da će mu pasti na um, kao što su događaji iz prošlosti ili prizori koje mu se ne mogu desiti. Ove misli stalno ga okupiraju. Putnik na ovoj razini treba biti postojan poput planine. Svaku novonastalu misao treba uništiti mačem zikra. Zikr na ovoj razini predstavljaju Božija imena na koja se putnik treba usredotočiti. U ovom činu treba biti istrajan i srce mu stalno treba biti u iščekivanju izlaska misli iz kuće srca. Ispravan put iskorjenjivanja misli i njihovog udaljavanja jeste usredotočenje pažnje na jedno od Božijih imena. Allah, dž.š., kaže: *Oni koji se Allaha boje, čim ih sablazan šejtanska dodirne, sjete se, i odjednom dođu sebi.*¹⁰⁷

Međutim, u poslanici pripisanoj merhumu Bahrul-'Ulumu ovaj metod nije dozvoljen i posebno je naglašeno da prvo treba ukloniti misli bez zikra, a tek potom pristupiti zikru jer je uklanjanje misli mačem zikra veoma opasno. Mi ćemo ovdje ukratko prenijeti ono što je rečeno u poslanici, a potom ćemo iznijeti naše mišljeњe, koje je u suprotnosti sa njegovim.

“Mnogi od kvaziučitelja podučavaju da se iskorjenjivanje misli događa uz pomoć zikra (jasno je da se pod zikrom podrazumijeva srčana pažnja i okrenutost, a ne zikr jezikom za koji se kaže *vird*). Ovo je veoma opasno jer hakikat zikra znači posmatranje Voljenog izdaleka, sa ograničenim pogledom na ljepotu. Dakle,

¹⁰⁷ *El-A'râf*, 201.

kada se posmatra Voljeni, nije dozvoljeno ni za trenutak oči skrenuti na nešto mimo Njega, jer je Voljeni ljubomoran i Njegova ljubomora ne smatra dostoјnjim da oči koje su Njega vidjele gledaju drugog. Zbog toga će svaki pogled koji skrene sa Njega ostati slijep. Posmatranje Njega uporedo sa nečim drugim u sukobu je sa Njegovom ljubomorom i dostojanstvom. Ako bi se posmatranje Njega i skretanje pogleda na drugog ponoćilo, bilo bi to kao ismijavanje, zbog čega bi ga Voljeni kaznio da nakon te kazne ovaj ne bi došao sebi: *A onaj koji se odvrati od zikra Milostivog, Mi ćemo mu šejtana natovariti, pa će mu on nerazdvojni drug biti.*¹⁰⁸

Jedna vrsta zikra dozvoljena je za odstranjivanje misli, a to je da namjera zikra ne bude posmatranje ljepote Voljenog, nego sprječavanje šejtana, kao osoba koja želi udaljiti stranca iz društva pa zato poziva voljenog. Činiti zikr sa ovom namjerom predstavlja prijetnju i plašenje šejtana, tako da se u stanju zauzetosti odstranjenjem misli – ako misao napadne, a njena neutralizacija bude veoma teška – pristupa zikru.

U metodu obaviještenih, onih kojih su dostigli cilj, početnike prvo podučavaju odstranjivanju misli, a tek potom im nalažu da otpočnu zikr. S tim ciljem od njih se traži da se zagledaju u neku od materijalnih stvari, kao što su kamen ili drvo, i koliko je to moguće više da ne trepcu kapcima i da se usredotoče svim vanjskim i unutrašnjim snagama. Bolje je da se na ovom metodu istraje četrdeset dana i tokom ovog vremena da se koriste tri virda: *istiaza*,¹⁰⁹ *istigfar*¹¹⁰ i zikr *Jâ Fe'âl*¹¹¹, i

¹⁰⁸ *Ez-Zuhraf*, 36.

¹⁰⁹ Utjecanje Bogu.

¹¹⁰ Traženje oprosta.

¹¹¹ O Ti Koji Si jako djelotvoran.

to poslije obaveznog jutarnjeg i večernjeg namaza. Nakon isteka ovog razdoblja treba obratiti pažnju na svoje srce, na tome istrajati, i to sa potpunom pažnjom, a također ne dozvoliti pristup nijednoj drugoj misli, osim ove. Tokom ovog razdoblja ako neka misao napadne i uzburka čovjeka, treba tražiti pomoć izgovaranjem *Lâ mevdžûde illallâh*¹¹² i riječi *Allah*. Treba istrajati na ovom djelu sve dok čovjek ne zaboravi na sebe i bude svjestan jedino ovih značenja. Tokom ovog razdoblja treba mnogo ponavljati *Jâ bâsit*,¹¹³ *istigfar* i *Ja Fe‘âl*. Pošto salik stigne do ovog stepena, dozvoljeno mu je da preostale stepene odstranjivanja misli upotpuni duhovnim zikrom i time misao bude potpuno odstra-njena. Zaostale misli naprednim stepenima zikra i razmišljanja bit će same po sebi protjerane.” (Kraj rezimea mišljenja preuzetog iz poslanice od Bahrul-‘Uluma.)

Mora se znati da je ovaj prikazani metod preuzet od nakšibendija. Nakšibendije su sufiski red raširen u Turskoj, a i u drugim predjelima, čiji je muršid Hadže Muhammed Nakšibend, zbog čega su i nazvani nakšibendijama.

Metod merhuma Ahunda mulla Husejnkolija Hamedanija nije bio takav. On i njegovi učenici nikad nisu odstranjivali misli bez praktičnog zikra. Njihov metod se sastojao od obaveznog samopromatranja, dakle, provođenja ovog čina na svim razinama. Mi smo prije ukratko govorili o tome, a sada ćemo reći nešto više:

Prvi stepen samopromatranja putnika jeste izbjegavanje onoga što je zabranjeno i obavljanje svega onoga

¹¹² Nema bića, osim Allaha.

¹¹³ O Ti Koji u izobilju daješ.

što je Šerijatom učinjeno obaveznim. U ovom pogledu nije dozvoljen ni najmanji nemar.

Na drugom stepenu opservacija treba biti pojačana i pri tome se treba truditi da svi poslovi budu radi Božijeg zadovoljstva. Treba izbjegavati sve što se naziva igrom i zabavom. Ako putnik istraje na ovom stepenu i uloži dovoljan trud, stiče sposobnost da sebe više ne gubi, tj. ne izlazi izvan kontrole i ova kontrola u njemu dostigne oblik stalne osobine.

Treći stepen opservacije jeste da putnik Gospodara svjetova uvijek vidi kao Onoga Koji ga posmatra. Postepeno prihvata i očituje da je Uzvišeni Bog na svim mjestima Prisutan i Posmatrač i da su sva stvorenja pod Njegovom pažnjom. Ovoga se treba pridržavati u svim stanjima.

Četvrti stepen je viši i potpuniji od trećeg, i to u aspektu da sam putnik vidi Boga Prisutnim i Posmatračem istovremeno dok na općenit način posmatra Božansku ljepotu. O dvjema posljednjim opservacijama govori savjet Poslanika Ebu Zerru Gaffaru: "Klanjam se Allahu kao da Ga vidiš, i ako ne mogneš Njega vidjeti, čini Mu ibadet sa znanjem da On tebe vidi."

Znači, ibadet sa znanjem da Bog vidi roba je niži oblik obožavanja od slučaja kada rob pri ibadetu Njega vidi. Kada putnik bude spreman da u potpunosti iskorijeni sve što je strano Allahu iz svojih misli, to se treba ostvariti u toku jednog od činova ibadeta. Svetim zakonom nije dozvoljena pažnja na kamen ili drvo jer u slučaju da mu tada nastupi smrt, upitno je kakav će odgovor dati. Međutim, odstranjivanje misli tokom zikra predstavlja ibadet. Pohvaljen je Šerijatom, a najbolji i najbrži put za dostizanje cilja jeste sabranost i usredoto-

čenje na nefsi. Sljedeći kur'anski ajet ukazuje upravo na ovu činjenicu: *O vjernici, brinite se o sebi (pazite na svoje nefsove), ako ste na Pravom putu, neće vam nau-diti onaj koji je zalutao.*¹¹⁴

Metod usredotočenja na nefsi postupak je Ahunda mulla Husejnkolija. Svi njegovi učenici slijedili su put spoznaje nefsa, što u krajnjem rezultira spoznajom Gos-podara.

Hakikat irfana prenesen je od Imama Alija ibn Ebi Taliba. Broj puteva koji su iz prsa u prsa prenosili ovaj hakikat prelazi stotinu, a osnovnih sufijskih redova nema više od dvadest i pet. Sve ove silsile vraćaju se unatrag do Imama Alija. Između ovih dvadest i pet redova samo su dva ili tri šijska, dok su ostali sunijski. Nekima od njih silsila se vraća do Ma'rufa Karhija, a on do Imama Ride, ali naš put je put Ahunda, koji se ne veže ni za jedan od spomenutih pravaca.

Ukratko, cijela priča glasi ovako: Otprilike prije malo više od stotinu godina u Šuštaru je živio jedan cijenjeni učenjak, koji je ujedno bio i sudija ljudima, po imenu Aga sejjid Ali Šuštari. On se kao i većina velike uleme prihvatio odgovornosti upravljanja općim poslo-vima ljudi, kao što su predavanje, podučavanje, suđenje i *mardžijat*.¹¹⁵ Jednog dana neko mu zakuca na vrata. Upitavši ko je, dobi odgovor: "Otvori vrata, imam posla s tobom." Kada je Aga sejjid Ali otvorio vrata, ugledao je čovjeka, pletara po zanimanju. Upita ga: "Kakvog posla imaš?" Pletar u odgovoru reče: "Presuda koju si donio, na osnovu svjedočenja svjedoka da ta i ta imo-

¹¹⁴ *El-Mâide*, 105.

¹¹⁵ Mardžijat je položaj najučenijeg fakih-a kojem se ljudi obraćaju po pitanju slijedenja fikhskih propisa. (Prim. prev.)

vina pripada toj i toj osobi, nije tačna. Ta imovina pripada jednom malom djetetu siročetu, a dokument za to je zakopan na tom i tom mjestu. Ovaj put koji ti slijediš nije ispravan i to nije tvoj put.” Ajetullah Šuštari u odgovoru reče: “Zar sam ja pogriješio?” Pletar reče: “Ono što sam rekao upravo je tačno.” Ovo reče i ode. Ajetullah stade misliti ko je bio ovaj čovjek. Šta je rekao? Potom poče istraživati i ustanovi da je rečeni dokument siročeta zakopan upravo na onom mjestu gdje je pletar rekao i da je istina da su svjedoci lažno svjedočli. Veoma se uplašio i reče sebi: “Možda su i moje druge presude bile pogrešne.” Obuze ga strepnja i strah. Sljedeću noć u isto vrijeme pletar ponovo pokuca na vrata i reče: “Aga sejjid Šuštari, metod koji ti slijediš nije ispravan.” Treće noći ponovi se isto i pletar reče: “Ne troši svoje vrijeme uludo! Odmah pokupi sve svoje stvari, prodaj kuću i kreni za Nedžef! Uradi onako kako sam ti rekao i za šest mjeseci čekaj me u nedžefskom Vadiu'-selam.”

Merhum Šuštari nije oklijevao i uradio je sve što mu je pletar rekao. Prodao je kuću, spremio stvari i pošao za Nedžef. U prvim trenucima kada je ušao u Nedžef, u Vadiu'-selam, dok je Sunce izlazilo, sreo je pletara kao da je iznikao iz zemlje. Dade mu nekoliko uputstava i nesto. Merhum Šuštari uđe u Nedžef i nastavi djelovati u skladu sa njegovim uputstvima. Sljedivši ovaj put, dostigao je položaj koji nije moguće opisati. Neka je Božije zadovoljstvo na njega!

Merhum sejjid Ali Šuštari iz poštovanja prema merhumu Murtezi Ensariju prisustvovao bi njegovim časovima fikha i usuli-fikha. Isto tako, Šejh Ensari bi sedmično dolazio na časove ahlaka kod Alija Šuštarija. Nakon preseljenja šejha Ensarija Šuštari preuzima oba-

vezu predavača i otpočinje sa predavanjima tamo gdje ih je šejh Ensari prekinuo. Nije dugo živio nakon toga – svega šest mjeseci – da bi preselio u okrilje vječne milosti Božije. Tokom ovih šest mjeseci predavanja šejh Šuštari jednom od istaknutih učenika šejha Ensarija, Ahund mulla Husejnkoliju Hamedaniju – sa kojim je otprije imao kontakte i koji je učio od njega na području ahlaka i irfana, a nakon preseljenja šejha Ensarija imao je namjeru i da otpočne predavati, pa je čak i njegova predavanja sabrao u formi knjige i namjeravao preostalu nedovršenu građu upotpuniti – napisao je jedno pismo u kojem stoji: “Ovaj tvoj metod nije potpun i ti trebaš dosegnuti druge visoke stepene.” Ovo u njemu uzrokuje korjenitu promjenu i odvodi ga ka Istini.

Ahund Mulla Husejncoli, godinama prije preseljenja šejha Ensarija, podučavao se kod Alija Šuštarija o irfanu i pod njegovim uticajem stekao je sklonost ka borbi sa nefsom. Bio je čudo svoga vremena. I on je odgojio izvanredne učenike, od kojih je svaki postao otjelovljenje tevhida. Od njegovih najistaknutijih učenika svakako treba spomenuti merhuma hadži Mirza Dževada Aga Maliki Tabrizija, merhuma Aga sejjida Ahmeda Kerbelai Teheranija, merhuma Aga sejjida Muhammeda Saida Hububija i merhuma hadži šejha Muhammeda Beharija.

Poštovani i cijenjeni učitelj, arif bez premca, merhum hadži Mirza Ali Aga Kazi Tabrizi, r.a., učenik je škole Aga sejjida Ahmeda Kerbelaija. Ovo je lanac naših učitelja koji preko Šuštarija stiže do pletara. Međutim, ko je bio pletar, s kim je on imao kontakt te odakle je i kako stekao ovu spoznaju – nije poznato.

Metod Aga Kazija bio je metod spoznaje nefsa preuzet od poštovanog učitelja Ahunda mulla Husejnkolija. Za otklanjanje misli na prvom stepenu davao je upute da se usredotoči na nefu, tako što bi putnik tokom svakog dana za iskorjenjivanje misli trebao odrediti pola sahata ili više vremena u kojem bi se posvetio samo svome nefsu i usredsređenosti na njega. Kao rezultat ovog svakodnevnog čina koncentracija bi ojačavala i misli bi se odstranjivale, sve dok se ne bi spoznao nefu i stiglo do svoga cilja.

Većini osoba koje su otklonile misli ukazalo bi se izviruće sunce spoznaje u jednom od ovih dvaju stanja: ili prilikom učenja Kur'ana, obraćanjem pažnje na njegovog učača, ustvari na istinskog učača Kur'ana, otkrivajući mu da je učač Kur'ana Allah, dž.š., ili zadobivanjem naklonosti Imama Husejna, jer on ima posebnu pažnju prema duhovnim putnicima u otklanjanju smetnji puta i koprena.

Dakle, na osnovu onoga što je rečeno, dva djela su veoma važna za ostvarenje vrhunca spoznaje: prvo, opservacija u svim svojim oblicima u skladu sa stepenom, i drugo, usredotočenje na nefu. Pošto putnik ispolji posebnu pažnju i trud vezano za ova dva djela, postepeno spoznaje da mnoštvo Ovoga svijeta izvire iz jednog izvora i da sve što dolazi u postojanje – iz jednoga je ishodišta. Ma koliko u svakom stvorenju bilo svjetlosti, ljepote i savršenstva, sa ovog izvora je isteklo. Uzvišeno Ishodište svakom stvorenju, u obimu njegovog potencijala, daje ljepotu i svjetlo bivstvovanja. Drugim riječima, sa položaja absolutne darežljivosti izljeva se dobrostivost bez ikakvih uvjeta i ograničenja Njegovog davanja, a svako biće okorištava se time u veličini mogućnosti svoga bića.

Putniku, koji vodi računa o samopromatranju i ulaže pri tome potpuni trud, te pod uticajem usredsređenosti na nefu – otkrivaju se četiri svijeta.

Prvi svijet je jedinstvo radnji. Dakle, na prvoj instanci poima da ono što oči vide, jezik kaže, uši čuju, ruke, noge i drugi dijelovi tijela izvršavaju – sve je Njemu pripisano i oslanja se na Njega, Koji djeluje onako kako On hoće. On Sam izvorište je svih radnji u spoljnjem svijetu. Putnik shvata da njegov nef postoji po Istinskoj Biti i da su mala vrata kroz koja se izljeva Božija milost i dobročinstvo. Dakle, sve radnje u vanjskom svijetu utemeljene su na Njegovoj Svetoj Biti.

Drugi svijet je jedinstvo atributa koji se ukazuje nakon prvog svijeta. Na ovoj razini zbilju svake radnje putnik ne vidi od sebe, već je vidi od Boga. Isto tako, šta god da oči vide, zbilju čina gledanja vidi od Boga, a ne od sebe. I svaku vrstu znanja, snage, života i drugoga, također, nalazi utemeljenim u Bogu.

Treći svijet je jedinstvo imena koje se pojavljuje nakon jedinstva atributa. Ono je u značenju da attribute vidi kako postoje po Biti. Naprimjer, nalazi da je Znalač, Moćni i Živi Uzvišeni Bog, a to znači da svoje znanje vidi Božijim znanjem. Svoju snagu, gledanje i slušanje vidi u Bogu i nigrdje drugo. Općenito shvata da je u svim svjetovima jedan Živi, jedan Koji čuje i vidi, a to je Gospodar Uzvišeni, dok svako biće u skladu sa svojim kapacitetom biće ukazuje na Njega Živoga, Onoga Koji čuje, Moćnog.

Četvrti svijet je jedinstvo Biti. Ovaj svijet je viši od trećeg svijeta i putnik se osvjedočava u njega nakon otkrovenja same Biti. Znači, putnik poima da je Ona Bit

po Kojoj sve radnje, imena i atributi postoje Jedna Bit. On ovdje više ne obraća pažnju na imena i attribute; okrenut je samo Biti. Ovo se dešava u tenutku kada se oprostio sa svojim posuđenim bićem, onda kada je izgubio sebe zauvijek, zaboravio se i isčeznuo u Svetoj Biti. Tada on postaje manifestacija Biti. Ovaj položaj su nazvali *položaj biti* ili *zbilja biti* ili *jedinstva*. Međutim, imenovanje je nedovoljno jer šta god da se izgovori ili bude napisano, nije ništa više nego ime. Sveta Bit Božija mnogo je viša od toga i za Nju se ne može odrediti ime niti se može zamisliti položaj. Čak je viši i od ovih nemogućnosti da se imenuje i zamisli položaj Njegov, jer nemogućnost u isto vrijeme dok negira, potvrđuje granicu za Njega, a On je uzvišeniji od ograničenja. Kada putnik dostigne ovaj stepen, on ne posjeduje svoj identitet. Ne prepoznaće više ni sebe, ni bilo koga drugoga, osim Boga.

U svakom od četiriju spomenutih svjetova putnik gubi jedan dio traga svoga bića, da bi na kraju izgubio i samu bit svoga bića.

U prvom svijetu, koji predstavlja isčeznuće u radnji, shvata da radnja nije od njega nego je od Boga. Ovdje gubi sve tragove svojih radnji.

U drugom svijetu, kada stigne do manifestacije atributa, shvata da su znanje, moć i druge osobine svojstvene jedino Biti Uzvišenoj. Putnik gubi svoje osobine i više ih ne nalazi u sebi.

U trećem svijetu, kada se manifestiraju imena, poima da je On Znalac i Živi. Putnik gubi svoja imena i više ih ne nalazi u sebi.

U četvrtom svjetu, kada se manifestira Bit, on zauvijek gubi svoju egzistenciju.

Ovaj stepen vizije, tj. manifestacija biti, irfanskom terminologijom se naziva Anka i Feniks. Oni su stvorena koja nikada neće biti ničija lovina. Feniks je čista egzistencija koju još nazivaju skrivena riznica, slijepi svijet, skriveno skrivenosti ili bit koja nema imena niti slike.

*Odnesi ti taj mamac nekoj drugoj ptici
Jer gnijezdo Feniksa daleko je u visinama*

Kako je samo Hafiz lijepo uobličio ovu važnu istinu u svojim stihovima, koristeći pritom predivne metafore:

*Gdje si dosada ti, o srno divlja,
Već dugo se znamo ti i ja
Oboje smo sami, izgubljeni, bez ikoga,
I sprijeda i straga vreba te opasnost neka
 Dodî da znamo jedno za drugo
Da želju jedno drugom tražimo, ako mognemo
Ovako ja čuvam svoje sjećanje na starog učitelja,
 To je zaista nešto što se nikada ne zaboravlja
Veli: Jednoga dana u tuđini prolazniku jednom
 Reče čovjek pronicljiv glasom lijepim
 O putniče! Šta to u svojoj torbi čuvaš
 Hajde da mamac bacimo ako zrnja imaš
 Zamku ja imam, veli, da ponudim,
 Ali mi valja Feniksa da lovim
A kako njegovo misliš da nađeš obilježje,
 Kad mu gnijezdo ničim obilježeno nije
 To jest, zaista, stvar nemoguća
 Ali je i beznađe nesreća velika*

Jasno je – ako gnijezdo Feniksa nema znaka – da se on ne može uloviti, osim da Njegova milost privuče sebi i povede izgubljene ka horizontima ljubavi i zaljubljenike neprolazne ljepote Njegove ka području jedinstva i iščeznuća.

Uz pomoć Božiju ova risala, nazvana *Poslanica o srži srževa duhovnog putovanja i metoda razumom obdarenih*,¹¹⁶ perom ovog bezvrjednoga roba završena je osme noći mjeseca ramazana 1369. godine po Hidžri.

Samo Njemu pripada hvala i na Ovome i na Onome svijetu, a naša posljednja dova je: Neka je hvala Allahu Gospodaru svjetova!

Sejjid Muhammed Husejn Husejni Teherani
u Qomu

¹¹⁶ Puni naslov originala koji je za ovo bosansko izdanje prilagođen u *Poslanica o srži duhovnog putovanja*.

Uz izdanje ove risale na bosanskom jeziku

Arif bez uzora u svome vremenu – ili po riječima sejjida Hašema: “Od pojave islama dosada nije došao arif po sveukupnosti i univerzalnosti kao što je bio merhum Kazi”, za oslobođanje od nefsa koji naređuje zlo i ovosvjetske niske putene želje, strasti i srdžbu, koji najčešće izviru iz pohlepe, požude i pretjerivanja u čulnim zadovoljstvima – svojim učenicima i zaljublje-nicima Božijeg puta naređivao bi da napišu hadis *Unvane Basri* na papir, da ga nose sobom, da ga pročitaju jednom sedmično i da djeluju u skladu s njim.

Predaja poznata kao *Unvane Basri*, po čovjeku koji je prenosi, predstavlja cjelovit program kretanja ka Uzvišenom Bogu. O njenoj važnosti dovoljno je reći da Kazi, veliki učitelj irfana i Božije mudrosti, između ostalih učitelj i Allame Tabatabaija, nije nikoga primao za učenika ako se on ne bi obavezao da sedmično pročita ovu predaju i da je primjenjuje u svom životu.

Znači, jedna od najvažnijih instrukcija i temelj svih uputa djelovanje je u skladu sa ovim hadisom.

Ova izuzetno važna predaja sadrži cjelovit govor o načinu ophodenja sa ljudima i ponašanja u samoći, o kakvoći i količini hrane, o načinu sticanja znanja, o vidu strpljenja i veličini podnošenja i sabura spram neprimjerenog govora, i na kraju, o položaju robovanja, pokoravanja, zadovoljstva Božijim određenjem, te dostizanju najviših obzorja irfana i vrha tevhida. Zbog toga merhum Kazi ne bi prihvatao učenika dok se ne bi obavezao na djelovanje po ovom hadisu. Ovaj hadis se prenosi od Imama Džafera Sadika, a.s., u zbirci hadisa *Biharul-envar*. Pošto je hadis cjelovit prenesen od Imama upute,

mi ga ovdje također u potpunosti preno-simo da bi se njime okoristili zaljubljenici i ašici Božijeg puta:

Našao sam od našeg šejha Behauddīna Amelīja, r.a., sljedeći zapis njegovim rukopisom:

Rekao je Šemsuddīn Muhammed ibn Mekki: Pre-nosim rukopis šejha Ahmeda Ferahanīja, r.a., a on od Unvane Basrija, starca koji je doživio 94. godinu svoga života.

Rekao je: "Godinama sam redovno odlazio kod Malika ibn Enesa, sve dok Džafer Sadik nije došao u Medinu. Tada sam počeo odlaziti kod njega jer sam htio, kao što sam i od Malika, da i od njega stičem znanje.

Rekao mi je jednoga dana (Imam Sadik): 'Ja sam čovjek koji je pod prismotrom (nisam slobodan i vrijeme nije u mom izboru, vlast je postavila uhode koji me prate). I pored toga, ja svakog sata dana i noći imam vird i zikr. Ne ometaj me od virda! Idi do Malika kao što si prije išao i od njega stiči znanje!'

To me jako rastužilo. Izašao sam od njega i rekao u sebi: Da je ikakva dobra video u meni, ne bi mi uskratio druženje sa sobom i svoje znanje.

Otišao sam do Poslanikovog mesdžida, s.a.v.a., i poselamio ga. Sutradan sam otišao do Revde (u mesdžidun-nebijj), klanjao dva rekata namaza i rekao: Molim Te, o Bože, o Bože! Učini srce Džaferovo naklonjenim meni. Daruj mi od njegovog znanja u onoj mjeri kojom ćeš me uputiti na Tvoj Pravi put!"

Vratio sam se svojoj kući tužan. Nisam odlazio kod Malika jer mi je srce bilo ispunjeno ljubavlju prema Džaferu. Nisam izlazio iz kuće, osim da obavim redovni namaz u džematu dok mi nije nestalo strpljenja.

U ovakom stanju, dok me tištilo u grudima, navukao sam obuću, obukao ogrtač i pošao sa namjerom da posjetim Džafera, nakon što sam otklanjao i kindiju namaz.

Kada sam došao do vrata njegove kuće, zatražio sam dozvolu za ulazak. Iz kuće izađe njegov sluga i reče: ‘Šta si trebao!?’

Rekoh: ‘Da poselamim plemića (*šerif*).’

Sluga reče: ‘On je sada na namazu.’

Sjeo sam nasuprot vrata kuće. Ne prođe mnogo, a sluga izađe iz kuće i reče: ‘Uđi sa Allahovim blagoslovom!’ Uđoh i nazvah mu selam. On mi otpozdravi i reče: ‘Sjedi! Neka ti Allah oprosti grijehu! ’

I ja sam sjeo. On je u stanju razmišljanja spustio glavu. Potom je podigao glavu i rekao: ‘Koji ti je nadimak?’

Rekoh: ‘Abdullah (Rob Božiji).’

Reče: ‘Neka ti Allah potvrди tvoj nadimak i dâ ti uspjeha. O Abdullah! Kakvu imaš potrebu?’

Rekoh u sebi: ‘Kad od ove posjete ne bi bilo ništa više osim ove dove, bilo bi zaista mnogo.’

Potom podiže glavu i reče: ‘Kakvu imaš potrebu?’

Rekoh: ‘Molio sam od Allaha da ti učini srce nakanjenim meni i samilosnim i da mi podari od tvoga znanja. Nadam se da će mi Allah Uzvišeni uslišiti ono što sam imao na umu u vezi s Tobom.’

Reče: ‘O Abdullah! Znanje nije sa poučavanjem. Zaista je ono svjetlo koje pada na srce onoga koga Allah Uzvišeni želi uputiti. I ako želiš znanje, prvo u sebi traži istinitost (hakikat) robovanja. Traži znanje kroz njegovu primjenu! I od Allaha traži da ti podari razumijevanje.’

Rekao sam: ‘O plemeniti!’

Imam reče: ‘Reci, o oče roba Božijeg!?’ (Ja Ebu Abdullah)

Rekao sam: ‘O Ebu Abdullah! Šta je hakikat robovanja!?’

Reče: ‘Tri stvari. Da rob ono što mu je Bog dao na raspolaganje ne vidi svojim vlasništvom jer robovi ne posjeduju vlasništvo nad imovinom. Oni sve što posjeduju vide kao Božije vlasništvo. Koriste ga tamo gdje im Allah zapovijeda. Rob za sebe ništa ne planira. Sva njegova okupiranost ograničena je onim čime ga je Allah obavezao i šta mu je zabranio.

Zato, kada rob ono što mu je Uzvišeni Allah podario ne smatra svojim vlasništvom, trošenje toga u slučajevima u kojim ga je Allah obavezao za njega biva lako. Zbog toga što je Božiji rob, on je prepustio planiranje svojih poslova Upravitelju i za njega sve nedaće postaju luke. Zauzet je poslovima koje je Uzvišeni Allah zapovjedio i zabranio, nema slobodnog vremena da drugima ističe svoju ličnost i da se ponosi onim čime se ljudi ponose.

I kada Allah podari robu ove tri stvari, za njega Ovaj svijet, Iblis i stvorena ne predstavljaju nikakvo opterećenje. Ovaj svijet ne želi radi njegovog uvećanja i hvalisanja drugima. Ono što ljudima predstavlja čast, prestiž, položaj i bogatstvo ne potražuje zbog svoje časti i ponosa. Svoje dane ne provodi uludo i beskorisno.

Ovo je prvi stepen bogobojsnosti (takvaluka). Uzvišeni Allah je rekao: *Taj Drugi svijet dat će mo onima koji ne žele da se na Zemlji ohole i da nered čine, a one koji se Allaha boje čeka sretan kraj.*¹¹⁷

¹¹⁷ El-Kasas, 83.

Rekoh: ‘O Ebu Abdullah, posavjetuj me!’

On reče: ‘Savjetujem ti i oporučujem devet stvari, i ovo je moja oporuka i savjet svim tragaocima za putem Božijim, Uzvišen je On. Molim Allaha da te učini uspješnim i smiluje ti se u ispunjenju ovoga.

Tri se odnose na vježbanje i borbu sa nefsom, tri na strpljivost, a tri na znanje. Dobro ih upamti i pridržavaj ih se! Nemoj biti nemaran u njihovoj primjeni.’’

Unvan je rekao: ‘Potpuno sam se usredotočio da mi ne bi šta promaklo.

Potom Imam reče: ‘Što se tiče vježbanja nefsa, nemoj jesti kada nemaš apetit jer to donosi glupost i neznanje čovjeku. I nemoj da jedeš dok ne ogladniš! A kada budeš htio jesti, jedi halal hranu. Pritom spomeni ime Božije i prisjeti se hadisa Božijeg Poslanika, s.a.v.a.: ‘Čovjek nikada nije napunio goru posudu od trbuha. A ako već treba napuniti trbuh, neka trećinu trbuha napuni hranom, trećinu vodom, a trećina neka bude slobodna da može lahko izdisati i udisati.’

A što se tiče onih triju stvari koje se odnose na strpljivost, ko tebi kaže: Ako kažeš jednu, deset ćeš ih čuti., ti mu reci: I da ih deset kažeš, nećeš nijedne čuti!

Onome ko te vrijedao i psovao reci: Ako je istina ono što ti govoriš, od Boga tražim da mi oprosti, a ako je laž ono što ti govoriš, od Boga tražim da tebi oprosti.

Onome ko ti prijeti da će ružno govoriti o tebi, reci da mu želiš dobro i da ga poštuješ.

A što se tiče triju stvari koje se odnose na znanje: Učenjake pitaj ono što ne znaš. I nemoj da ih pitaš da bi ih doveo u nepriliku ili radi provjeravanja. Nemoj ništa raditi na osnovu svog mišljenja. U svim poslovima gdje

postoji mogućnost ustezanja i očuvanja od griješenja slijedi put opreznosti. Izbjegavaj davati svoje mišljenje (fetve) kao što bježiš od lava. Nemoj da tvoj vrat bude most drugim ljudima.

A sada, O Eba Abdillah!, slobodan si! Zaista sam te na najbolji način posavjetovao. I nemoj da me ometaš u zikru i virdu! Ja sam čovjek koji je spram svoga nefsa škrt i obazriv (jer ja sam čovjek koji ima račun nad svakim trenutkom svoga života i obazriv sam da mi ono ne protiče u besposlici). Neka je selam svim onim koji slijede Uputu!””

SADRŽAJ

Uvod

5

SAŽETO UPOZNAVANJE SA OPĆIM PLANOM PUTOVANJA KA BOGU

15

DETALJAN OPIS SVJETOVA KOJI PRETHODE SVIJETU ISKRENOSTI

45

SAŽETI OPIS PUTA I NAČINA DUHOVNOG KRETANJA KA BOGU

67

PODROBAN OPIS PUTA I NAČINA DUHOVNOG KRETANJA KA BOGU

79

Uz izdanje ove poslanice na bosanskom jeziku

121

127